

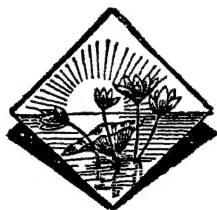

విషవైద్యము.

గ్రంథకర్త

భారతీతిర్థోపాధ్యాయ

ధవళేశ్వరపు సోమలింగాచార్యులుగారు

సన్నిపాతము

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణబుక్ డిపో

రాజమండ్రి

వెల రు 0—12—0

ఆంధ్రనాటకములు

య ౪		య ౫	
బళ్ళారి ధర్మవరం గోపాలా చార్యులుగారి		శ్రీ. శ్రీ. కాళ్ళూరి నాగయ్యారావుగారి	
అమరావతి	1 8	వరవిక్రయము	1 8
బళ్ళారి క. బాలసరస్వతిగారి		పద్మవ్యూహము	1 8
భక్తకుకూరామ్	1 8	చిత్రాధ్యుపయం (సారంగధర)	1 8
గురజాడ అప్పారావుగారి		బలిజేపల్లి లక్ష్మీకాంఠకవిగారి	
శివ్యాకులము	2 0	సత్యహరిశ్చంద్రియము	1 12
బళ్ళారి సండిత క. ముద్రహస్తాంగారి		మానాపురం అప్పారావు	
కృష్ణశీల	1 8	పూర్ణయ్యగారి	
అనకుళ	1 8	శివ	1 8
భక్తకుచేల	1 8	క్రీడాద కృష్ణమూర్తికాశ్రీగారి	
కే.వాడు కొర్రాగ్ని (చరిత్రాత్మక నాటకము)	1 8	బాల్కనీయదము	1 8
చిట్టిమణి పట్టాభిషేకము అను		విష్ణుభట్ల ముద్రహస్తాంగారి	
అంకాదహనము	1 8	సారంగధర	1 8
ద్రోపది వస్త్రాపహరణము	1 8	కాజ రాధాకృష్ణకాశ్రీగారి	
మిహిర (పద్మిని)	1 8	జన్మభూమి	1 8
ముత్తనేని వెంకట చెన్నకేశవులుగారి		అనురజ్యోతి	1 8
కులసీదవి (సతీకులసి)	1 8	మాధవశర్మ	1 8
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి		గృహస్థరాజీ	1 8
గయోపాఖ్యానము	1 12	శివాంఠ కవిగారి	
ప్రసన్నయాదవము	1 8	తెనుగుతల్లి	1 8
పాడినాతాపహరణము	1 8	ఆకలిమంట	1 8
చందాల కేశవదాసుగారి		కష్టకాలము	1 8
కనకతార	1 8	మహారథి కర్ణ	1 8
విద్యుత్కవి మల్లాది అచ్యుతరామ		విశ్వస్వరాజ్యం	1 8
కాశ్రీగారి		ఊటుకూరు సత్యనారాయణరావుగారి	
మృగయా (అనుగ్రహనాటకం)	1 8	వీరాభిమన్య	1 8
క్రీరామలి సచ్చిదానందకాశ్రీగారి		అనార్కలి	1 8
నావిత్రి	1 8	పుత్రపతి శివాజీ	1 8
		అహల్య	1 8
		ద్రోపది వస్త్రాపహరణము	1 8

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

వి ప వై ద్య ము

Acc. 6496

ప్రంథకర్త:

భారతీర్థోపాధ్యాయ ధవళేశ్వరపు సోమలింగాచార్యులుగారు

పల్లిపాడు :

కొండపల్లి వీరవేంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో

రాజమండ్రి

1955

కాపీరైటు]

[వెల రు 0-12-0

అ వ తా రి క

~~~~~

విషకీటకాది స్థానర-జంగమ-కృత్రినువిషంబుల సాధ్యాసాధ్యములం దెల్పు గ్రంథరాజము, నాంగ్రంబున లేమింజేసి పూర్వులచే సాధింపబడిన సంస్కృత భాషాగ్రంథములనుండి “విషవైద్యమును” గ్రంథమును సమకూర్చినాడను. ఇందు రోగపూరితంబులగు మానవ శరీరమునం దేస బంధములగు విషపదార్థములు గర్భమునందు జీర్ణించియున్నవో, వాని వివరములను స్పష్టముగా దెల్పుట కీగ్రంథము సాక్ష్యమియగుటను. విషపదార్థము లిందు బొందుపడుచుటచే ప్రతి గృహస్థునికీని మిక్కిలి యుపయుక్తమైనది. వైద్యుని సహాయ మపేక్షింపకయే యిందలి యోగంబుల నాచరించి. ఆరోగ్య మహా భాగ్యము నందగలరని సంభావించు చున్నాడను.

రాజమహేంద్రవరము }
 దానవాయపేట }
 4-1-1935

ఇట్లు
 బుధజన విధేయుడు
 ధవళేశ్వరపు సోమలింగాచార్యులు

విషయ సూచిక

1 మంగళాచరణము	23 పుష్పవిషములు
2 అవతారిక	24 త్వక్ సారనిర్వాసవిషములు
3 ధ్యానము	25 క్షీరవిషములు
4 వంశాభివర్ణనము	26 ధాతవిషములు
5 వచనగృహలక్షణము	27 కండవిషములు
6 విషదానాధిష్ఠానములు	28 తంత్రాత్రములందు
7 విషాన్నకార్యచికిత్సానికములు	29 చండిశ్వరతంత్రమందు
8 విషద్రవ్యాదిలక్షణములు	30 మూలాదివిషభక్షణగుణాని
9 కాకసూపానులయందు	31 కండవిషకార్యములు
10 దంతకాష్ఠమందలివిషము	32 విషసామాన్యగుణములు
11 అభ్యంగనాదివిషమిశ్రితములు	33 దూషీవిషలక్షణము
12 అన్నలేపనవికారములు	34 దూషీవిషకార్యము
13 మూఖలేపనాదిక్రియలు	35 స్థావరవిషవేగముల వివరము
14 గజాశ్వాదుల వికారములు	36 కామరత్నమునందు
15 నన్యధూమవిషములవికారము	37 దూషివిషమునకు
16 పుష్పవిషవికారము	38 జంగమవిషవిజ్ఞానము
17 కర్ణతైలోపయోగవికారములు	39 సర్పవిషము
18 అంజనవిషవికారములు	40 కీటకవిషములందు
19 పాదుకావిషవికారములు	41 విషమాంసభక్షణవిషము
20 దశవిధస్థావరవిషములు	42 విషములైగినవానిలక్షణములు
21 పత్త్రవిషములు	43 విడువతగిన సర్పదృష్టలు
22 విషఫలములు	44 ధన్వంతరిడివాచ
	45 సర్పసంఖ్యావివరము
	46 పాముకడుపుటకు కారణములు

47 విషమైక్యస్వప్రదేశములు
 48 త్రాచువిషకార్యము
 49 పాదజాతులవిషకార్యములు
 50 సామాన్యచికిత్సలు
 51 కామరత్నమునందు
 52 దత్తాత్రేయమునందు
 53 శిరాపద్యచేయగూడనివారు
 54 క్రిమిజాతునిదానము
 55 కృత్రిమవిషాదులకు చికిత్సలు
 56 ప్రభావతీక్షణములు
 57 పులికోనుచికిత్స
 58 త్రాటికెఱ్ఱిచికిత్స
 59 సర్పదష్టలక్షణము
 60 పుత్రజీవియోగము
 61 విషహరచికిత్సలు
 62 అష్టభాగినిదానములు
 63 సర్వపాములకు మంత్రము
 64 మహాగారుడమంత్రము
 65 భైరవీమంత్రము
 66 తేలుమంత్రము
 67 తేలుమంత్రము
 68 పాదపాములకు
 69 వాపునకు చికిత్స
 70 గాయములకు చికిత్స
 71 ఉల్లిపామునకు చికిత్స
 72 విషముకక్కుటకు
 73 అసాధ్యవెట్టికుక్కకాటు
 74 పిచ్చికుక్కవిషములకు

75 విషజాతుకారిష్టములు
 76 విషహారాంజనము
 77 సర్పదష్టముచే జీవించనివారు
 78 ఎలుకవిషచికిత్సలు
 79 తేలువిషచికిత్స
 80 కుక్కకాటుచికిత్సలు
 81 అష్టాదశనూషికాదులు
 82 విషస్థానకార్యములు
 83 సిరాన్యధ-వమనవిధి
 84 విరేచనవిధి
 85 నన్యవిధి
 86 అంజనము
 87 ఘృతము
 88 నూషికవిషప్రకోపకాలము
 89 ప్రణాళిగ చికిత్స
 90 చతుష్పాత్రులకు విష-వైరెత్తు
 టకు కారణము
 91 వైక్రికుక్క కరచినవారి కరిష్ట
 ములు
 92 తంత్రాంతరమందు
 93 పిచ్చికుక్క కాటులకు
 94 పిచ్చికుక్క విషమునకు
 95 బలివిదానము
 96 వెట్టికుక్కధ్వను లెట్లు
 కలుగును
 97 కాల్యాణఘృతము
 98 సంజీవినీఘృతము
 99 మహాసుగంధాదిలేహ్యము

100 వివరంగములకు పథ్యాసాధ్యములు	118 పీఠిక-మతీక-మతీకములు
101 వివరహితలక్షణము	119 వృత్తిగణిత వివరము
102 కందిరీగల ద్విలక్షణము	120 మహావిష లక్షణములు
103 ఉపముల భేదములు	121 మధ్యవిష లక్షణములు
104 జైత్తిభేదములు	122 మహావిష లక్షణములు
105 మాండుక భేదములు	123 వృత్తిగణిత వివరము
106 చీమజాతుల లక్షణములు	124 మాండుక విషము
107 ఈగలు	125 మాండుక విషము
108 దోమలు	126 కష్టసాధ్య లక్షణములు
109 అసాధ్యకీటక వివరము	127 లూతీకాత్తి సాధ్యసాధ్యములు
110 అవచార్ణ వివరము	128 కష్టసాధ్య లూతీకాత్తి వివరములు
111 ఉగ్రవిష కీటకలక్షణము	129 అసాధ్యలూతీకాత్తి వివరములు
112 తేలువిష చికిత్సానిధి	130 కీటకాది వ్రణ చికిత్సలు
113 జైత్తివిషమునకు	131 విషప్రతి విషములు
114 మాండుక విషమునకు	132 మరియు
115 విశ్వభరివిషమునకు	
116 అహితండికావిషమునకు	
117 కంఠామక విషమునకు	

ఓం

శ్రీవిరాట్పుడమాయనమః

విష వైద్యము

«««! ❖ !»»»

1 మంగళాచరణము

శ్లో. వైద్యశాస్త్ర స్థపుడపో! విరాడూప ప్రతిష్ఠితః
విశ్వశ్రేయం విశ్వమూలం । విశ్వకర్మమహంభజే.

తా. వైద్యశాస్త్రప్రబోధమిచ్చె యిండు పరమ పురుషుం
డును విరాట్ రూపుండును సమస్తమును ప్రతిష్ఠించువాడును మరియు
విశ్వమునకు శ్రేయము గూర్చువాడును విశ్వమునకు మూలమైన
వాడును అగు విశ్వకర్మభగవానుని నేను నమస్కరించుచున్నాడను.

2 అవతారిక

గ్రంథ సంధాత నీయపూర్వ వైద్యశాస్త్రానుసారంబుగ “విష
వైద్య”మను ప్రబంధముయొక్క నిర్విఘ్న పరిసమాప్తికై పై శ్లోక
ముచే నమస్కారాత్మకం బగు మంగళా చరణము గావించెదను.

3 ధ్యానము

శ్లో. సంపూర్ణచంద్రసదృశం పుండరీకవిలోచనం
ఆజానుబాహుద్వితీయం కృష్ణసర్పనిబాలకం
కుండకుట్టలజైర్ధంతై స్సర్వావయవశోభితం

శాతం కృపాజలసిధి మక్రోధంశాస్త్రపారగం
దై నతాః బిషక్ శ్రేష్ఠం వ్యాధిచాల విచారణం
ఔషధజ్ఞం హ్యనిమిషం భిషక్సాస్త్ర విశాదం
సర్వజ్ఞం జ్ఞానసంపన్నం వ్యాయేధ్యవ్యతఃరీంసదా

పరా:—వైద్యవిద్య సభ్యసింహువారెల్లదను ముందుగా సేధవ్యం
తరిస్తవమొనర్చి పరిశుద్ధమగుఅసంబువ నాశీమందై నిర్మలహృదయ
ముతో శాస్త్రమును శోధించి రోగియొక్క రోగరీతిని బాగుగా
నష్టస్థాన పరీక్షలచేరొగమునుగుర్తించి రోగియొక్క రోగనామమును
నిర్ణయించి పథ్యాపథ్యముల రోగిజీబోధించి శుభగ్రహ కూటమునందు
ఔషధ సేవ మొనర్చునట్లు చేయుటయే వైద్య శ్రేష్ఠుని కిర్తవ్యము.

4 వంశాభివర్ణనము

కవిజనాశ్రయంబగు పావన గౌతమీతీరంబునం గల శ్రీరాజ
రాజనరేంద్ర మహారాజన్యలచే పరిపాలితంబైన రాజమహేంద్రవర
పానులగు విశ్వకర్మ వంశోద్భవుండును, సువర్ణసగోత్రపవిత్రుండును
ధవశేష్వరపు వంశ సత్సంప్రదాయ వీరేశలింగ ద్వితీయ సుపుత్ర
నాగమాంబాగర్భపవిత్ర భారతీర్థోపాధ్యాయ బిరుదాంకిత సోమ
లింగాచార్య నామధేయుండనగు నేను ఇహపర సాధనంబగు ఆయు
ర్వేద విజ్ఞానంబును పెద్దలవలన గ్రహించి పూర్వోదాహృత శాస్త్ర
ముల శోధించి ప్రత్యేకముగ “విషవైద్యశాస్త్ర” మను గ్రంథమును
సమకూర్చి పెద్దలచే సంస్కరింపజేసినదై పరోపకారార్థమై విషప్రతి
విషాదియొగ రహస్యంబులనెల్ల సేకరించి వెల్లడింప సమకట్టినాడను.

5 వచన గృహలక్షణము

జ్ఞో, సతస్త ద్విగోక్తతం శుచిభాంశం ముహూర్తచ్ఛుచి
సజాలకం గవాక్షాఢ్యమాశ్రివర్ణ నిషేవితం

వికక్షన్యప్తసంస్కృప్తం సవితానం కృతార్చనం
పరీక్షితస్త్రీపురుషంభవేచ్ఛాపిమహాననం.

తా. సాకమొనర్చుకాలగృహమున కాగ్నేయదిశయందు నిర్మించవలెను. అయ్యది విశాలమై పెక్కుగవాక్షములు గలదిగను చుట్టుప్రదేశములు దుష్టపదార్థములులేకుండ నిర్మలప్రదేశముగ నుండునట్లుజూచి అగ్నిపూజనస్కార మొందింపబడినదై శుచి ర్భూతములగు విస్తునముదాయములు పరీక్షింపబడిన స్త్రీపురుషులు గలిగి నివసించ వీలుండునట్లుండవలెను.

శ్లో. తత్రాధ్యక్షం నియింతరిత్రాయోవైద్యగుణాన్వితం

శుచయోదక్షిణా దక్షావినీతాః ప్రియసర్పినాః

సంవిభక్తాః సుమనసోసంచకేశనఖాః స్థిరాః

స్నాతాదృఢం సంయమనః కృత్లోష్ణిమాః సుసంయతాః

తస్యచాహ్లాదిభేదాః స్యుర్నినిహాః పరికర్తృణాః.

తా. వంటకాలను పరివాలించువాడగు వైద్యుణాకరుండై యుండవలెను. అట్టి శాస్త్రమునందారితేరినవారినే గృహధికారి నియమించవలెను. వంటయింటియందు పనిచేయు సహకారులు శుచిర్భూతులుగను, నేర్పరులుగను, సతివంతులుగను, అభిజాతీయులు గను, రూపరులుగను, మంచిమనస్సుగలవారుగను, ఎవరివిధులను వారు నెరవేర్చుకొను జ్ఞానముగలవారుగను, జాట్లు ప్రేమ్యుండలి గోభృతీసివేయువారుగను, నిత్యస్నాతులగువారుగను, శుభ్రవస్త్రధారులుగను, దోషరహితులుగను సిద్ధముచేయబడిన పరికరములు గలవారలందరును వైద్యునికి వశపర్తులై యుండవగును. మరియు పశ్చాత్కర్తృభేదముల పాటించువారుగ నుండవలెను.

శ్లో. ఆహారస్థితయశ్చాపిభవంతిప్రాణినోయతః

తస్మాన్మహావసేవైద్యః ప్రమాదరహితో భవేత్

మహానిసికతోధారః సాపాదనికపాపికాః.

తా. ప్రాణులన్నియు ఆహారమే జీవితాశయమగుటచే వైద్యుడు వంటయింట ముఖ్యముగ నుండవలెను. వంటయింటగల పచ్చళ్ళు మున్నగుపనులు చేయువాడు, వంటకము చేయువాడు వైద్యవిధుల ననుసరింపవలెను.

6 విషదానాధిష్ఠానములు

శ్లో. అన్నపానే దంతకాష్ఠే తదాభ్యంగేన లేఖనే
ఉత్పాదకకభాయేచపరిషేకేను లేపనే
స్రుతువస్త్రీపుశయ్యాసుకవచాధరణేషుచ
పాదుకాపాదపీఠేషుచృష్టేషు గజవాజినాం
విషజిహ్వేషుచాన్యేషు సస్యధూమాంజనాదిషు
లక్షణానిప్రవక్ష్యామి చికిత్సామప్యనంతరం.

తా. అన్నమందు-పానీయములందు దంతధావన ద్రవములందు ఆభ్యంగన ద్రవములందు నాలుకగీమనొను వస్తువులందు దువ్వెనలు-
శరీరములందు-తలమద్దొను పదార్థములందు, ముఖప్రక్షాళనము
లందు-కషాయములందు శయ్యలందు, కవచములందు, ఆభరణము
లందు పాదరక్షలందు, పాదపీఠకములందు, ఏనుగు, గుర్రము మున్నగు
వీవులందలి జీనులందు, సస్యములందు పొగలందు, అంజనములందు
విషము ప్రయోగించుటకు సర్వమైన స్థానములు, అట్టివాని లక్షణం
బులనెరింగించి వాని చికిత్సలను వచించెదను.

7 విషాన్నకార్య చికిత్సాదికములు

శ్లో. మూర్ఛాం చర్ది మతిసార మాధ్మానం దాహవేపధూ
ఇంద్రియాణాంచ వైకృత్యం కుర్యాదామాశయంగతం
తత్రాశు మదనాలాబుచించీకోశాతకీఫలైః
ఘర్షనంధ్యుద్వసిద్ధ్యామథవాతండులాంబునా,

తా. విషాన్నము అనూశయము పొందినయెడల మూర్ఛ, వాంతి అతిహింస, కడుపుబ్బ, కడుపులోమంట, వణుకు, ఇంద్రియములు వికృతించెందుట కలుగును. వెంటనే మంగళకాయ, చేదుగల అనబకాయ, చేదుదొండకాయ, చేదుబీరకాయలతో నొకదానిని పెరుగునందుగాని, తరవాణియందుగాని, బియ్యపుకడుగునందుగాని నలియగొట్టిన కాయనందు కలిపి త్రాగించవలెను.

8 విశ్లేషదవ్యాధి లక్షణము

శ్లో. ద్రవద్రవ్యేషు సర్వేషు క్షీరమద్యోదకాదిషు
భవంతివివిధారాజ్యః ఘనబుద్ధ్యుడస్మచ
ఛాయాశ్చాత్రసదృశ్యంతేదృశ్యంతేయదివాపునః
భవంతియనులాచి ద్రాస్తస్యోవవికృతాస్తథా.

తా. పాలు, మద్యము మున్నగువాని యందును విషము కలుపబడినయెడల అనేకరంగులనుగీతలు, నురుగు, బుడగలు కలుగును. విషముతోకూడిన ద్రవపదార్థములందు నీడ కనుపడకుండు ఒకవేళ ఛాయకనుపడినను జంటగాగాని, రంధ్రముగాగాని, చిన్నదిగాగాని, వికృతాకారముగాగాని కనుపడును. ద్రవ్యపదార్థము ములందు కల్లువికారములను వాగ్భటాచార్యుల్లు వచియించెను.

శ్లో. నీలరాజీరసేతామ్రాక్షీరేదధిని దృశ్యతే
శ్యావాపీతాసితాతక్రేఘ్నేపానీయసన్నిభాః
కాలోమద్యాం భసోమ్రదేహరితైవేరుణోపమా.

తా. మాంసరసమునందు విషముకలిసినయెడల నల్లనిచారలు కనుపించును. పాలయంద్రెని చారలును, పెరుగునందు శ్యామలవర్ణముగు జాడలును, మజ్జగయందు నలుపు, పసుపురంగులుగల జాడలును నేటియం దాకుపన్ననిజాడలును మద్యమందును, నీళ్ళయందును నల్లని

చారలును తేనెయ్యిం దాకుపచ్చగను, నూనెయ్యందు కొద్ది తెలుపు
గల చారలును కలిగియుండును. 6496

9 కాకనూపానులయందు

శ్లో. కాకనూన్న మాంసాని విక్లిన్నాని విరపానిచ
సద్యః పయ్యమితాసీనివగంఢాని భవంతిచ
గంధపర్ణరసైర్హీనాః సర్వేభక్షాః ఫలానిచ
పక్వాన్యాశు విశీర్యంతేపాకమానియాంతిచ.

తా. కూరలు, పప్పు, అన్నము, మాంసములు విషమిశ్రితము
లైనయెడల నీరుగమ్మి దుచితేక అప్పునుచేసివైసను వాడినట్లు
చలివాసనగలవై యుండును. అన్నిపిండిమంటలలో విషమిశ్రమము
వలన వాసన, రంగు, దుచితేనివైయుండును. పండినపండ్లలో విష
ముండినచో నవి వెంటనే కుళ్ళినవానివలె విడిపోవును. పచ్చికాయ
లందు విషమున్నచో పండ్లవలె పండిపోవును. 615.9

10 దంతకాష్ఠమందలి విషము Som

శ్లో. విశీర్యతేకూర్చకస్తుదంత కాష్ఠగతేపిషే
జిహ్వదంతౌష్ఠమాంసానాంశ్వయధుచ్ఛోషణాయతే
అథాన్యథాతక్కిపుష్పఃత్వాజంబూ ఫలాస్థిభిః
సక్షోద్రైః ప్రచ్ఛితైశోషేకర్తవ్యం ప్రతిసారణం
అథవాకాలమూలాని త్వఘః సప్తచ దస్యవా
శిరీషమూషకా వాపి సక్షోద్రాః ప్రవిసారణం
జిహ్వనిర్వణ కవలాదంత కాష్ఠవదాదికేతే.

తా. దంతకాష్ఠమందు విషమున్నచో కుంచె రాలిపోవును.
జిహ్వయును, పండ్లయందు, యిగుళ్ళు, పెదవులు వాపుజెందును,
దీని చికిత్సను వచియించెద. ఆరెపువ్వు, కరక్కాయ, నేరేడుగింజలు
చూర్ణించి తేనెతోకలిపి వాపుగలచోట దుద్దిన హరించును. ముందు

వాపుచే శస్త్రముచే నాటులేసి, ఊడుగవేరుగాని, ఏడాకుల బాదమ చెట్టు పట్టగాని, దిరిసెన చెక్కగాని, మినపఆకునుగాని నూరి శేనలో కలిపి పూసిన తగ్గిపోవును. నాలుక గీచుకొన్నదానికి నిట్లే చేయవలెను.

11 అభ్యంగనాదివిషమిశ్రితములు

శ్లో. పిచ్చిలో బహులోభ్యంగోవిషర్థో వావిషాన్వితః
 స్ఫోటజన్మదుజాస్రావ త్వక్వాకః స్వేదనం జ్వరః
 దరణం చాపిమాంసాహమభ్యంగే విషసంయుతే
 తత్రసీతాంబుసిక్తస్య కర్తవ్యమనలేపనం
 చండనం తగరం కుష్ఠముసీరం వేణుపత్రికా
 సోమవల్ల్యమృతా శ్వేతాపద్మం కావీయకం త్వచం
 కపిత్థరస మూత్రాభ్యాపానమే తచ్ఛయుజ్యతే.

తా. అభ్యంగన పదార్థతైలములందు విషముండినచో నవి చిక్కనై విస్తారమగు రంగు మారియుండును. అట్టివాని నుపయోగించుటచేత పొక్కులు, నొప్పి, రసికాదుట, చర్మముపగులుట, చమట, జ్వరము, మాంసము ముక్కుముక్కులుగ నూడుట మున్నగు దోషములు కలుగును. అట్టి స్థితియందు రోగిశరీరమును చల్లని నీటిచే గడగి చండనము, చంగల్వకోస్తు, వట్టివేళ్ళు, వేణుపత్రికయును టవధి, సోమలత, తిప్పలేగ, తెల్లవన, తామరపువ్వు, అగరు మానిపసుపుబెరడును చూర్ణించి వెలగ కాయలరసము, గోమూత్రముతో కలిపి త్రాగించుటయు, న్నదియే శరీరమునకు పూయటయు జరిగించిన హరించును.

12 అనులేపన వికారములు

శ్లో. ఉత్పాదనే పరీషేకే కషాయే చానులేపనే
 శయ్యావస్త్రతను త్రేమజ్జేయమభ్యంగనక్షణైః
 కేశళాతం శిరోదుఃఖం భేద్యశ్శుద్ధధిరాగమః

గ్రంథిజన్మోత్తమాంగేషు విషజుష్టేతులేపనే
ప్రలేపాబహుశ స్తత్రభావితాః కృష్ణమృత్తికాః
ఋష్యపితృఘృతశ్వాపాలిన్ద్రితండలీయకైః
గోమయస్కరసోవాపి హితోవామాలతీరసః
రసామూషీకపర్ణ్యావాధూమోవాగారసంభవః
శోరోభ్యంగః శిరస్త్రిణం స్నానముష్ణీషమేవచ
ప్రజశ్చవిషసంస్పృష్టాః సాధయేదనులేపయేత్.

తా. శరీరమునకు దుద్దళింను పదార్థములందు స్నానము చేయు కపాయములందును పూసికొను చండనాదులందును ప్రక్కయందుపయోగించు వస్త్రములందును, చొక్కాలు, శివచములు, తొడుగుకొను దుస్తులు మున్నగువానియందు విషమున్నచో తల వెంట్రుకలు రాలుట తలనొప్పి, ఇద్రియములనుండి రక్తముకాదుట, తలయందు గ్రంధులు జనించుట, మున్నగు లక్షణములు కలుగును. వీనికి ఎలుగుబంటి చేదుకట్టు, నెయ్యి, ప్రియంగుతేగడ, చిత్రికూర రసములలో అనేకమాల్లు భావనచేయబడిన నల్లనిమట్టిని పూయవలెను. ఆవుపేడ రసమునుగాని, మాలతీరసమునుగాని పూయవలెను, మరియు ఎలుక జెవియాకు రసముగాని, కడధూపముగాని పూయనగును. తలకు అభ్యంగనము పాగా, తలగుడ్డలు, మాలికలు, విషపూరితములైనచో పైవానికివలెనే చికిత్స చేసికొనవలెను.

13 ముఖలేపనాది క్రియలు

శ్లో. ముఖలేపే ముఖశ్యావం యుక్తమభ్యంగ లక్షణైః
పద్మినీకంటకప్రత్యైః కంటకైశ్చోపచీయతే
తత్రిత్రైద్రఘృతం పానం ప్రలేపశ్చందనం ఘృతం
పయస్యామధుకం ఘంజీబంధుజీవం పున్నరవా.

తా. ముఖమున కుపయోగించు పదార్థములందు విషముండిన ముఖము నల్లనై అభ్యంగనమువలన గలిగెడు లక్షణములలోనుండి పద్మినీకంటకమను రోగమండలి ముండ్లువంటి మొటిమలు జనించును,

వీనికి చందనము, నెయ్యి, పాలతీగ యప్పిమధుకము, గంటుభారంగి, మంకన, తెల్లగలిజేరు వీనిని పూయుచు, లోపలకు నెయ్యి, తేనె కలిపి పానము నేయవలెను.

14 గజశ్వచాల వికారిములు

శ్లో. అస్వాస్త్వం కుంజరాదీనాం లాలాసావోక్షీ రక్తతా
స్థిక్పాయమేథ్ర ముష్కేషు యుక్తేషు స్సోటసంభవః
తత్రాభ్యంగవదేవేష్టాయాత్మవాహనయోః క్రియా.

తా. ఏనుగు-గుఱ్ఱము మొదలగువాని వీపులకు విషమంటునేని చొంగకాదుట, కండ్లెరబడుట, తుండ్లు, గుదము, శిశ్నము, భృషణమును ఎక్కినవానికి పొక్కులు కల్గును. దానికి చాతునకును వాహనమునకును అభ్యంగముచకువలెనే నివారోపచికిత్సలను జేయవలెను.

15 నస్యధూమవిషముల వికారములు

శ్లో. శోణితాగమనం భేష్యః శరోరుక్ష్ణ ఫసంస్రవః
నస్యధూమగతే లింగమింద్రియాణాంతువైకృతం
తత్రదుద్దైర్గ వాదీనాంసర్పిః సాతివిషైఃశృతం
పానేనస్యేచసశ్చేతం హితం సమదయంతికం,

తా. నస్యముచేయు పదార్థములందును. ధూపపాన ద్రవ్యములందును విషముకలిసిన ముక్కు నోరు మున్నగు ఇంద్రియములనుంచి రక్తముకాదుట, తలనొప్పి, నోట కఫమూచుట, ఇంద్రియములువికృతింజెందుటయు కల్గును. ఆపు మున్నగువాని పాలయందు అతివసవేసి కాచి చిలికి వెన్నదీసికాచిన నెయ్యి త్రాగుటయు నస్యములకు మల్లె తేరు, వస, కల్కముతో సిద్ధముచేయబడిన నెయ్యి హితముగ నుండును.

16 పుష్పవిషవికారములు

శ్లో. గంధహాని వివర్ణత్వం పుష్పాణాం మానతాభవేత్
జ్వరతీక్ష్ణశిరో దుఃఖం వారిపూర్ణేచలోచనే

తత్రబాష్పే నితం కర్మముబాలేపేచయత్స్యతం.

తా. పుష్కరములను పిషపూరితములైనచో నువాసన లేకుండుట, రంగు మారపోవుట, వాడీపోవుట : లిగియుండును. వానిని వాసన చూచినచో తలనొప్పి కండ్లనెరుగఁట సంభవించును. వైచిత్త్యలనే వీనికిని ఉపయోగింపవగును

17 కర్ణతైలోపయోగ వికారములు

శ్లో. కర్ణతైలగతేశ్రోత్ర వైగుణ్య శోధవేదనే

కర్ణస్రావశ్చ తత్రాశుర్మన్యం ప్రతిపూరణం

స్వరసోబహుపుత్రయాః సభృతః త్షేదనాయుతః

సోమకల్మషః సశ్చాపిసుశీషో హితి ష్యతే.

తా. విషముకలిపిన నూనె చెవియందుపోసిన శబ్దము వినబడకుండుట వికృతిగా వివరముట మోహ, నలుపు, రసికాదుట జవించును. దానికి మంచి నూనె చెవిలోపోసి వంచివేసి పిల్లితేగలగనమును నేతిని తేనెనుగలిపి పోసినను లేక చల్లని పెద్దగుమ్మనుచెక్క రసముగాని చెవియందు పోసిన నివర్తించును.

18 అంజన విషవికారములు

శ్లో. అక్రూపజేహోదాహశ్చ వేననాదృష్టేవిభ్రమః

అంజనే విషసంస్పృష్టేభవేదాంధ్యమథాపివా

తత్రసద్యోఘృతం పేయం తర్పణశ్చసమాగంధం

అంజనం మేషశృంగస్య నిర్యాసోవరుణస్యచ

ముష్కకి శ్యాజకర్ణస్య భేషోగోపితసంయుతః

కపిత్థమేషశృంగ్యాశ్చపుష్పం భల్లాతకస్యవా

ఏకైకంకారయేత్పుష్పబంధూనాం కోరయోరపి.

తా. విషపూరితములగు అంజనము లుపయోగించుట వలన నీరుకాదుట, పుసులు, మంటలు, పోట్లు, చూపుతిరుగుట, గ్రుడ్డి

తనము కలుగును. దానికి వెంటనే కాచెడు చేతిని సేవించుట, విప్రులికమాయముచే తిర్వణకర్మ చేయవలెను. పాడపత్రి ఆకురసము ఉలిమిడిచెక్కరసము, మొక్కపుచెక్కరసము, ఏపిచెక్కరసము, సముద్రపునుదుగు గోరోజసము కలిపి అంజనము చేయవలెను. వెలగ పాడపత్రి, జీడి, మంకెన, ఊడుగ వీనిలో దేని పూపులనైనను అంజనము వేయవలెను.

19 పాదుకా విషనికారములు

శ్లో. శోభః స్రావస్తథాస్వాపః పాదయోః స్ఫోటజన్మచ
భవంతివిషజుష్టాభ్యాంపాదుకాభ్యామసంశయం
ఉపాసత్పాదపీతానిపాదుకావశ్రప్సాదయేత్
భూషణానిహతార్చింషినవిభాతియథాపురా
స్థానిస్థానానిహన్యుశ్చదాహపాకావదారణైః
పాదుకాభూషణేయక్తమభ్యంగవిధిమాచరత్.

తా. పాదరక్షలు విషపూరితములయినచో కాళ్ళపగులుట నీరుకాదుట స్వర్ణజ్ఞానము లేకుండుట కలుగును. నొప్పులు పాద పీతములు విషతుల్యములైన నిట్టిగుణములుండును. అలంకారమునకు విషముపూసిన కాంతిహీనముగ నుండును. ధరించిన స్థానములందు మంట వుండు, పగులుట కలుగును. వీనికన్నింటిని అభ్యంగనపు చికిత్సలను జేయవలెను.

20 దశవిధస్థావర విషములు

శ్లో. మూలంపత్తంఫలంపుష్పంత్వక్ క్షీరంసారవచ
నిర్యాసోధాతవత్తైవకండశ్చిదశమఃస్మృతః

తా. వ్రేళ్ళు, ఆకులు, పండ్లు, పువ్వులు, పట్టలు, పాలు, చేవ, జగురు, ధాతువులు, దుంపలు, అని స్థావరవిషములు పదివిధంబులని తెలియవలెను.

శ్లో. తత్రకీతకాశ్వమారగుంజనుగంధగర్గరక, కర్ణాట
విద్యుచ్ఛిఖావిజయానీత్యష్టేమూలవిషాః

తా. యష్టిచక్షుఃకము, కరవీరము, గురివెండ, ఈశ్వరి, గర్గ
రక్తము, మంగ, విద్యుచ్చిఖ, గంజాయి; వీనివ్రేళ్ళు విషముగ
నుండును.

21. పత్రవిషములు

శ్లో. విషపత్రికాలంబావరదాయకకరంభ
మహాకరభాణిపంచపత్రివిషాణి.

తా. విషపత్రి, చేనువెనురు, తేను, ప్రేంఖణము, అందుగ.
వీని ఆకులందు విషముండును.

22. విషఫలములు

శ్లో. కుముద్వృతీవేణుకాకరంభామహారంభకర్కోటక
రేణుకఖద్యోతకచర్మరీధగంధాసర్పఘాతినందన
సారపాకానీతిద్యాదశిఫలవిషాణి

తా. కుముద్వృతీ, కేణుము, ప్రేంఖణము, అందుగ, కర్కో
టకము అనగా పామువంటి కాయలుగల చెట్టు, రేణుక, ఖద్యోతకము,
దేవదారు, ఇధగంధ, ఈశ్వరి, నందివృక్షము ఈ 12 చెట్లకాయ
లును విషతుల్యములు.

23. పుష్పవిషములు

“సూత్రము:—వేత్ర, కాదంబ, వల్లిజ, కరంభ, మహాకరం
భాణి పంచపుష్పవిషాణి”

తా. వేము, అడవికడిమి, వాయువిడంగాలు, ప్రేంఖణము,
అందుగ, వీనిపుష్పములును విషతుల్యములు.

24. త్వక్సార నిర్వాసవిషములు

సూత్రము:—అస్త్రపాచక, కర్తరీ, సారీయక, కరఘాట,
కరంభనందన, వరాటకానిసప్తత్వక్సారనిర్వాసవిషాని.

తా. అస్త్రపాచకము, కర్తరీ, సారీయకము, మంగ ప్రేంఖ
ణము, నందివృక్షము. వరాటకము, అను నీ 7 నూని వీనిపట్ట, చేవ,
జిగురు విషప్రాయములు.

25 తీరవిషములు

సూత్రము:—కుముదఘ్ని, న్ను హీజాలతీర్వాణి త్రీణితీర
విషాణి:—

తా. కుదఘ్నియనునదియు, చెముడు, జాలతీరి, యనునవి
మూటిపాలును విషప్రాయములు.

26 ధాతవిషములు

సూ. షేనాశ్మభస్మహరితాలంచ ద్వేధాతువిషే,

తా. పాషాణము, హరితాశము, యీ రెండునుధాతు
విషములు.

27 కండవిషములు

సూ. కాలకూటవత్సా భస్మపాలక కర్ధమకవైరాటక
ముస్తకశృంగీవిషపుండరీక మూలకహాలాహల మహావిషకర్కటకా
నీతిత్రయోదశకండ విషాణి ఇత్యేవంపంచపంచాశత్ స్థావరవిషాణి
భవంతి.

తా. కాలకూటము, వత్సనాభము, స్మపము, పాలకము,
కర్ధమకము, వైరాటము, ముస్తకము, శృంగీవిషము ప్రపుండరీకము,
మూలకము, హాలాహలము, మహావిషము, కర్కటకము, అనికండ
విషములు, 13 విధములైనవి. ఇటుల 55 స్థావరవిషములని తెలియ
వలెను.

28 తంత్రాత్రములందు

శ్లో. సక్తుకోముస్తకః కార్కొదార్శికస్సర్వపస్తధా
నైకతోవత్సనాభశ్చ శ్వేతశృంగీతద్దేవచ
కాలకూటస్తధా మేషశృంగీదుర్దురకస్తధా
హాలాహలశ్చ కర్కట గ్రందిర్హరిద్రకస్తధా
రక్తశృంగీకేసరశ్చ యమదంష్ట్రాచసుండరి
కండబాష్టాదశైతాని ప్రాణప్రాణహారాణిహి
అదృష్టకం భేషజార్థేదశకంరసవాధకే
శస్త్రాన్యాద్యామధ్యవీర్యా అన్యైవహ్నిసమాయతః.

తా. సత్త్వము, రజస్వము, తమోమము, దార్శ్వికము, సర్వప-
కము, సైకతము. సత్త్వాభము, శ్వేతశృంగి, కాలకూటము, మేష-
శృంగము, వర్ధరకము. హాలాహలము, కర్కోటకము, గ్రంథికము,
హరిద్రకము, రిక్తశృంగి, కేశరము. యశువస్త్రము. ఈ 18 కందవిషము
లున్నా ప్రాణుల ప్రాణములకు విషములు. మొదటి 8 బౌషధముల
యందును తక్కిన 10 విషములందున్నవి. మునుమాత్రమే యుప-
యోగించును.

29 చండీశ్వరశంత్రమందు

శ్లో. ప్రోక్తముత్పలకందాభం చువేష్ణంసత్తవదృవేత్
సత్తకంతద్విజాలిమాద్దీప్తవేగంసహోత్కటం
ప్రహస్యవేగంచ రోగిష్ణుం ముస్తకం ముస్తకాకృతి.
సూర్యాకృతి భవేత్కైర్మందార్శ్వకంహీషణాకృతి
జ్వరహృత్స్వేదం నిమిజ్జపాభకణాన్వితం
ఘోలసూక్ష్మకణైర్దృక్ శ్వేతపితైర్విరోమకః
జ్వరాదిసర్వరోగఘ్నః కందః సైకతయచ్చ్యుతే.
యః కందోగోస్తనాకారోఽదీర్ఘోఽగులి పంచకాన్
సఘ్నాలోగోస్తనాదూర్ధ్వఃద్వివిభోవత్సరాభకః
ఆశుకారీలఘుశ్చైవశుక్లః కృష్ణోఽన్యధాభవేత్
గోశృంగవద్విధాశృంగీశ్వేతః శ్యావృహిరంతరే
మేషశృంగాకృతిః కందః మేషశృంగీతికీర్తితా.
మందూకాకృతికందస్తు వర్ధరాఖ్యః ప్రకీర్తితః
తేజసాయస్యవహ్మంతే సమీపస్థామహీరుచః
గోస్తనాభైర్దుచ్చఫలై స్తాలపత్రసముచ్చదైః
అంతర్నిలోబహిః శ్వేతోకందోహాలాహలాభిదః
కర్కటకర్పవత్కఠినోంతద్బుధుః కర్కటః కందః
కృష్ణోమూలాగ్రయోర్మృత్తాగ్రంథికంచుకసంయుతః

స్నిగ్ధః శ్రోతసారః హఃశీద్రవిషఉచ్యతే
 యస్తుగోశృంగ కేబద్ధః నాసారంధాత్సృవేదస్యక్
 లఘుశ్చగోస్తనాకారః శృగీవిషఉహృతః
 శుష్కార్ధ్రకకందాభః గుకింజల్కస్తద్ధైవచ
 సరమాదంష్ట్రవన్మధ్యైయతోసాయమదంష్ట్రకః.

తా. 1 సక్తుకము, కలువదుంపవలెనుండి మారిన సత్తుపిండి
 వలె నుండును. ఇది బహుతీక్రమైనది. 2 ముస్తకము తుంగదుంపల
 వలె నుండును, కొద్దివేగముగలది. 3 కూర్మము, తాబేటిరూపము
 వలె నుండును. 4 దార్ద్రకము, త్రాచుపాము పడగవంటిదుంప.
 5 సర్వపము, పైనపీచు ఆవాలవంటి పిలకలుకలిగియుండును. 6 సైక
 తము తెలుపు, పచ్చన అగు చిన్న పెద్ద పిలకలు కలిగియుండును.
 ఇవి జ్వరమును హరింపజేయును. 7 వత్సనాభము ఆవువంటి ఆకృతి
 కలిగి 5 అంగుళములు మించని పొడవుకలిగిలావులేక ఎరుపు, నలుపు
 రంగులు కలిగియుండును. దీనిని సర్వబౌషధములం దుపయోగింప
 వలెను. 8 శ్వేతశృంగి ఆవుకొమ్ముమాదిరి రెండు పలవలుకలిగి
 తెలుపుగనుండును. 9 కాలకూటము, నల్లనిదుంప యొకటి తెల్లనిది
 వేరొకజాతిగలది. వాసనచూచినంతనే వికారము మృతినిగూడ
 కలిగించును. ఇది అహిచ్ఛత్రదేశమందు గలుగును. 10 మేషశృంగి,
 మేకకొమ్మువలెనుండును. 11 దుద్ధరము కప్పను పోలియుండును
 12 హాలాహలము తాటిఆకులవంటిఆకులు గుత్తులుగను ఆవుచంటివలె
 రూపముగల కాయలుగలవిగా తనసమీపమున యేచెట్టును బ్రతుక
 నివ్వనిదైయుండును. దీనిపైన తెల్లగను లోపల నల్లగను గల దుంప
 యుండును. 13 కర్కటము పీతబొరుసువంటి కఠినమైన పెచ్చుగలిగి
 యుండును. 14 హఃశీద్రము నునువైన కణుపులుగలిగి లోపల పచ్చ
 డనముగ నుండును. 15 శృంగకము తేలికగా ఆవుకొమ్ముకు కట్టిన
 ముక్కునుండి రక్తముస్రవించును. 16 గ్రంధికము నల్లనై కంతులు

కుబుసము చివర మొకట గుండ్రముగనుండును. 17 కేశరము ఎండిన అల్లపుకొమ్మకొనవలెనుండి కేశరములు కలిగియుండును. 18-యమ దంష్ట్రము-చక్కపన్నువంటి నోరొకము కర్రగల మంపగానుండును.

శ్లో. చత్వారివత్సనాభానిముస్తకేద్వేషకేర్దితే

షష్ఠైచసర్వపాశ్యాహుఃశేఠానైకైకమేచతు.

తా. వత్సనాభవిషము నాలుగిధములు. ముస్తకవిషము రెండు విధములు. సర్వ విషము ఆరువిధములు, మిగిలినవిషములు ఒక్కొక్క విధముగనే యుండును.

30 మూలాదివిషభక్షణగుణాని

శ్లో. ఉద్వేషప్రసంమూలావిషైఃప్రలాహోమోహవీచ
జృంభాంగోద్వేషసశ్వాసాజ్ఞేయాః పత్రవిషేణతు
ముష్కశోఘఃఫలవష్టైర్దాహోన్న ద్వేషవీచచ
భవేత్పుష్పవిషైఃచర్దిరాధ్మానంమోహవీచచ
త్వక్సరనిర్వాసవిషైఃకపయైకైర్భవంతిహి
అన్యధౌర్గంధ్యపాపవ్యశిరోదుక్కుఘసంస్రవాః
ఘనాగమఃక్షీరవిషే షేఖవిధోజీహ్వజిహ్వాతా
హృత్పీడనంధాతవిషైర్మూర్ఛా దాహశ్చతాలుని
ప్రాయేణ కాలఘాతీనివిషాజ్యేతానిర్దిశేత్
కండజానితుతీక్షణానివేషావత్యౌమివిస్తరం.

తా. మూల విషముతనిన చుట్టుకొనిపోవుట, ప్రలాహము, మోహము జనించును. పత్రవిషభక్షణవలన ఒడలు విరచుకొని పోవుట. ఆవులింతలు, శరీరము ముడుచుకొనుట, శ్వాసయు కలుగును, ఫలవిషముచే వృషణములు వాచుట, తాపము, అన్నద్వేషము జనించును. పుష్ప విషమువలన వాంతులు, కడుపుబ్బులు, మోహమున్నూ కలుగును. త్వక్ సార, నిర్వాస విషాదులవలన

నోటియందు దుర్గంధము కలుగునట్లు, తలనొప్పి, నోటి కఫమూరుట కల్గును. క్షీరవిషమువలన నోటిచుట్టును వచ్చుట, విరేచనములు, నాలుక కొలుగుబోవుట జనించును. ధాతివిషమువలన గుండెలోపీడ, మూర్ఛ, ఉపదలు ముందువచ్చును. సామాన్యముగ మూలాది విషములు కొన్నిదిశములు కలిగినవర్తనాతి ముగియించి చంపును. కండవిషములు తీక్ష్ణవీర్యముగలవగుటచే అతీక్ష్ణుమే చంపివేయును. వానిలక్షణములు వచించుచున్నాడను.

క1 కండవిషకార్యములు

శ్లో. స్పర్శజ్ఞానం కాలకూటేవేషధుస్తంభవచచ
గ్రీవాస్తంభేవత్సనాభేపీఠవిణ్మూత్రనేత్రతా
నర్సపెవాతవైగుణ్యమనాహోగ్రాధిజన్మచ
గ్రీవాదార్యల్యవాక్సంగోపాలక్యేరుమతావిహ
వ్రసేకః కర్దమాభ్యేకమవిక్లేవోనేత్రపీఠతా
వైరాటకేనాంగిహఃఖశిరోలోకశ్చజాండుతే
గాత్రస్తంభోవేషధుశ్చహయతేనుస్త కేసతః
శృంగీవిషేణోగ్రసాదదాహూషరివివృద్ధయః
పుండిరీకేణరక్తస్వగుత్తోబుద్ధిస్తథోదతే
వైవర్ణ్యం మూలకైః చర్మహిక్మాశోఢమూఢతాః,
చిరోణోచ్ఛ్వాసితిశ్యావోనః రోహలాహవేషవై
మహావిషేణహృదయేగ్రంధిహూబోద్ధమాభృశం
కర్కటేనోత్పతత్యూర్ధ్వంహసద్దశత్యపి
కండజాన్మృగవీర్యాణిప్రయుక్తానిత్రయోజక.

తా. కాలకూటవిషము తినిన స్పర్శజ్ఞానము లేకుండుట, వణుకుట, శరీరము బిగియుటకల్గును. వత్సనాభము తినిన మెడబిగియుట మాత్రము పచ్చగాబోయుట, నేత్రములు కలుగుట కల్గును. నర్సవిష

ముతిన్న వాతనకు విన్నవించుట, బయ్యలకులు బయలుదేరును, పాలకవిషము తిని కండ్ల వారిలోను, మాటరాకుండుట కల్గును. కర్దమవిషము తిని నోరు నీరు వాడుట, విరోధనములగుట, కండ్లు పచ్చబాటుట కల్గును. పురకాటనను విషముతినిన ఒడలు, శిరోరోగము కల్గును. ముస్తకవిషము తినిన ఒడలు బిగియుట, నలుగుగల్గును. శృంగీవిషము తినిన ఒడలు బలహీనమగుట, తాపము, కడుపుబ్బు కల్గును. మూలకవిషము తినిన శరీరము రంగుమారుట, వాంతి, ఎక్కిళ్ళు, వాపు మార్దవాలిట కల్గును. పుండరీకవిషము తినిన కండ్లెర్రబడి పడుపుబ్బును, హాలాహలము తినిన మనుష్యుడు నల్లనిశరీరముకలిగి చిరకాలమును శ్వాసవిచ్ఛించుచుండును. మహావిషము తినిన హృదయమందు గ్రధి మెక్కుటయగు శూలయు కల్గును. కర్కలవిషమువలన పండ్లుకొడుకును నవ్వుచు ఎగిరిపడుచుండును. ఈ 13 విషములును ఉగ్రవీర్యములగు కండవిషములు ప్రయోగించిన పైన చెప్పబడిన గుణాలు కల్గును.

32 విషసామాన్యగుణములు

శ్లో. సర్వాణికుశలైశ్చైతయాన్వేతావిదశభిర్దుఃఖైః
రూక్షముష్ణంతిధాతీష్ణంసూక్ష్మమాశువ్యవాయచ
వికాశినిశడంచైవలఘ్నుపాకిచతస్త్పృతం
తద్రాక్ష్యాత్కృపయేద్వాయమాన్యైత్పిత్తంసశోణితం
మానసంమోహయేత్తైక్ష్యాకంగబధాన్నినత్యపి
శరీరావయవాస్సాక్ష్యాత్ప్రచిశేష్వికరోతిచ
అశుత్వాచాశుతద్ధంతివ్యావాయాత్ప్రప్రతింభజేత్
క్షుపయేచ్ఛవిహాశిత్వాద్దోషాన్ధాతూన్యలానపి
వైశిద్యాకరించ్యేతిదుశ్చికిత్సశ్చలాఘనాత్
దుర్లయశ్చావిపాకిత్వాత్ స్మృజ్యైశ్చయతేదిరం

స్థావరంజగమంయచ్చక్ష్మత్త్రిసుంచాపియద్విషం

సద్యోవ్యాపాదయేత్తత్తుజ్జేయఃశశగుణాన్వితం.

తా. సర్వవిషములు రూక్షము, ఉష్ణము, తీక్షణము, సూక్ష్మము, ఆశుకారి, వ్యవాయి, వికాసి, విశదము, లఘువు, ఆపాతి అను పది గుణములు కలవిగనుండును. రూక్షము అర్చుట, ఉష్ణ, వేడినికలిగించుట, తీక్షణం, ఆవాలు, మిరియములువలె ఘాటుకల్గియుండుట, సూక్ష్మం. సూక్ష్మస్రోసుస్పృండు ప్రవేశించుట, అశు, శీఘ్రమేకొట్టుట, వ్యావాయి, మంధుశరీరమంతటను వ్యాపించిన తరువాత జీర్ణమగుట నికాసి, వ్యాపించు చుండగానే సంధిబంధముల వదుల్చుట విశదం, చిక్కదనము జగురు లేచిది, లఘు, తేలికగనుండునది, అపాకి, జఠరాగ్నివలన, జీర్ణము కాకుండుట, విషము రూక్షతవలన వాతమును, తీక్షణగుటవలన పిత్తమును, రక్తమును. ప్రకోపింపజేయును, తీక్షణతవలనమనస్సును మోహయుక్తంచేసి సౌఖ్యధములనుభేదించును. సూక్ష్మతవలన, శరీరావయవముల సూక్ష్మభాగములందు ప్రవేశించి వికృతిని కలిగించును. ఆశుకారితవలన శీఘ్రమేచంపును, వ్యవాయుతవలన శరీరమంతటను వ్యాపించును, వికాశియగుటవలన దోషములను ధాతువును, మలములను, క్షీణింపజేయును. వైశద్యతవలన నిలుకడలేకయుండును. లఘుత్వమువలన, మనస్సునపొంది చికిత్సకుసాధ్యము కాకుండును. అపికాతవలన జీర్ణముగాక చాలకాలము బాధపెట్టును స్థావరవిషమైనను, జంగమవిషమైనను కృత్రిమవిషమైనను ఈపదిగుణములతోకూడియుండునని తెలియవలెను.

శిశి దూషీవిషలక్షణము

శ్లో. యత్స్థావరంజంగమకృత్రిమంవాదేహః

దశేషమంశదనిర్గతంతత్

జీర్ణంవిషఘ్నోపభిర్గతంవా

దావాగ్నివాతాతః శోషితం వా
స్మృభావతో హాగణి సహీనం
విషం హి దూషేరిషతాముపైతి.

తా. స్థావరవిషముగాని జ.గమ విషముగాని కృత్రిమ విషముగాని దేహమునుంచి విశ్లేషముగా వెడలక నిలువయుండినను పాతగిల్లినను విషహశావధములచే బలహీనముచేయబడినను దావాగ్నిచేతగాని గాలిచేగాని, ఎడచేగాని, అర్చివేయబడినను, స్మృభావముచేత గుణహీనమైనను అట్టివిషమును దూషేరిషమందుకు.

34 దూషేరిషకార్యము

శ్లో. వీర్యాల్పభావాన్నతిపాతయేత్తత్కషా
వృతర్షగణానుబంధితేనార్దితోభిన్న
పురీషవర్ణోవిగంధవైశ్యమృణువిపానీ
మూర్ఛ స్వమన్దదవాగ్నిపక్షోభవేచ్ఛ
దూష్యాదులింగజప్తః ఆమాశయ
ఘోకపవాతరోగీ, యస్థైర్విలపి త్రరోగీ
భవేన్నరః ధన్వస్తసిరోరుహంగం విలూన
పక్షస్తుయథావిహస్తః స్థితంరసా
ద్విష్వధవాయథోక్తాన్కరోతిఘాతు ప్రభవా
న్వికారాన్ కోపంచశీతానిలమర్ది నేషుయాత్యాశు
పూర్వశ్రుణు తత్రహపంచ ద్రాగుకుత్వంచ.
విజృంభణంచవిశ్లేహర్నానధవాంగమర్ధః
తతఃకరోత్యన్నమదావిపాకావరోచకం
మండలకోశమోహన్ ధాతుక్షయంపాదక
రాస్యశోభం దరోదరచర్దిమర్దాతిసారం
వైవర్ణ్యమూర్ఛాక విషమజ్వరాన్వాకుర్యా
త్రప్పృథ్వాం ప్రబలాం తృష్ణాంవాడిన్మాద

మన్యజుషయోత్తివాన్యవాకానాన్యక్షిప్తప
యోచ్చశుక్రం గాన్తజ్యహన్యజుషయోచ్చశుక్రం
తాన్స్తాన్విశాన్త్యబహుప్రకారాత్.

తా. దూషీవిషము అత్యల్పవీర్యము గలదగుటచే మరణము
వెంటనే కలిగి పొలము కష్టముచేసావలె పబడి సంవత్సరములకొలది
కోష్ఠమందట్లనేయుండును జూనిచే భాగ్యముచాడువలెచనములు వెడ
లుచు శరీరపురింగుమారి, హసన, ఎండటగలనోరును, దప్పియుగలిగి
మూర్ఛనొందుచు వాఁతులు లిగి గిడ్డకస్వరముగలిగిఉత్సాహములేక
ఉదరరోగముతో నుండును. దూషీవిషము ఆమీశాయమునం దున్న
ప్పుడు కష్టవాతరోగములు గలుగును పత్వాశయమునం దున్నప్పుడు
వాతపిత్తరోగములు కలపడగలను, రాలివెక్త్రాలు బలహీనమగు
అవయవములు కలిగిరెక్కి అకాచపీడనమున లెనుండును. దూషీవిషము
రసాది ధాతువుల పొందినపుడు వ్యాధి సముద్దేశమునందు చెప్పినటుల
ఆయాధాతు ప్రకోపబలములు కలిగింపవచ్చును. దూషీవిషము చలిగాలి
ముసురు-గలదనఁపలలో ప్రకోపించుటగాని అత్యసమయములందు అతి
నిద్ర-ఒడలు విడుపు, ఆవ్రులించులు, అవయవముల కదల్చలేకపోవుటగగు
ర్పాటు, ఒడల నొప్పులు, చినుపూర్వహానిములు కలుగును. పిమ్మట
అన్నముకొన్న పాత్రు, అజ్జర్లకు, అబుచి, మచ్చలు, దద్దుర్లు,
మోహము, ధాతుక్షయము, పాదములు, చేతులు, ముఖమువాచుట,
జలోదరము, వాఁతులు, ఉన్మాదము, ఉబ్బు, శుక్లపక్షుక్షయము, నత్తి
మాట, కుష్టు వీనినిఆపిషముయొక్క భేదముననుసరించి కలిగించును.

తేక స్థావర విషవేగముల వివరము.

శ్లో. స్థావర నానయత్తస్యవేగేతు ప్రథమన్యకాం

శ్వావాజంవ్యాధిపేత్తిభా మాన్యాశ్వాసశ్చబాయతే

ద్వితీయే వేపధుఃస్వేదోదాహః కడూరుజస్తధా

విషమామాశయప్రాప్తం కరుతే హృదివేదనాం

తా. శోమం స్మృతయేన శూల చామాశయేభ్యశం
 దుర్వధే హరితేనూనా జయతే చాస్యలోచనే
 పక్వాశయగ తేతో దోహం బాహుసంక్రూపాజసం
 చతుర్థేభ్యాయతేవే. శిరశ్చాపి గాంవం
 కవప్రశోమైశ్చ కర్మభ్యం దుర్వధేభ్యశ్చ చామే
 సర్వదోషప్రశోభశ్చ క్వాచానేన వేదనా
 మ్మప్తే ప్రజ్ఞాప్రణాకర్మభ్యం చాస్యశివాయతే
 స్మంభవ్యమకటిభ్యం శివ్యోద్యమైవ సుమే.

తా. స్థావరవిషయా తిరిగి మనుష్యులకు ప్రథమవేగమందు
 నాలుక నల్లనై నుగత, మూర్ఛ శ్వాస కలుగును. రెండవవేగమందు
 వణును, చనుట, తాపము, శరీరముదుగడ, నొప్పులు కలుగును,
 మాడవవేగమందు విషము తిరిగియుండును పొందును. అప్పుడు
 గుండెలో వేదనయు, శరీర దాబ్బుకొనినప్పుడు, అమాశయమునందు
 శూల కండ్లు వివర్ణమునడచి ఎచ్చరికి ఉబ్బుట కలుగును.
 విషము పక్వాశయముపొందినపుడు చిల్లరవేగము జనించును. అందు
 నొప్పి, ఎక్కిళ్ళు, దగ్గు, ప్రేగులరచుట కలుగుట. 5 వ వేగమందు తల
 బరువెక్కట, నోటినుండి తహడ కాడుట, శరీరము రంగుమాడుట,
 కీళ్ళయందు పొట్టి, అగ్నిలోకలుగు కంఠటను శాధకలును. ఆరవ
 వేగమందు ప్రజ్ఞానశి చుట, కెద్దవిరోచకములగుటకలును. ఏడవవేగము
 నందు మెడ, వీపు, నడుగు విలుచుడక శ్వాసబిగియుట కలును.

తిరి శానరత్వమునందు

శ్లో. శాద్యలంటకనా తత్తం కట్టులంరదనవీచా

నరమూత్రేనానంసిప్తమేకై కంటిపినాపహం.

తా. గరిక, వెలిగారము, మైలతుత్తము, కట్టులము, పగువు
 పగు ఇందేదైన నొకటిమూరి మనవ్యమూత్రముతో త్రాగించిన
 విషము హరించును.

శ్లో. నీలసర్పరూపుచ్ఛతృక్కుకలాసస్యపుచ్ఛకం

త్రామేణవేష్టితంః ప్రాశ్నామ్యుద్రిణాశాంచధారయేత్

తయాస్పృష్టజలం పీత్యాన్ధాచకం జగము జయేత్.

తా. నల్లత్రాచుయొక్క ఊరనల్లియొక్క తోకల నెండించిన దానిని రాగిలో పెట్టి ఉంగరము చేసి అదొంగరముచే స్పృశించిన జలము పానము చేసిన స్థావరజలవిషములు హరించును.

శ్లో. శీరీబ్రహ్మకంగ్రాహ్యం దేవత్యాంబంకగాన్ధీం

తద్భవం మర్దితంగాత్రేతర్వా నే విషనాశనం.

తా. దేవతీనక్షత్రమునందు దిరిక్ బననికనుతీసి చందనముతో కూడ అరుగదీసి శరీరమునకు పూసిన విషము హరించును.

శ్లో. వరాహగోధారకులశశిః క్కుటపీత్రకం

శ్వేతాయాగిరిః స్థాశ్చ ఫలః మూఁచపేషయేత్

పానేసర్వవిషం హంతి మృతాన్ శ్లోషితవతి.

తా. అడవిపంది, ఉదయా, ముగిస, చెవులపిల్లి, గోడి వీని చేదుకట్లు తెల్లదిం తెనవేడుకాయలచూరి పానము చేసిన సర్వవిషములు హరించును హృతునివలె పడినవాడుకూడ లేచును.

37 దూషీవిషమునకు.

శ్లో. మృతం సూతం మృతం స్వర్గం శుక్థలోహం సమాక్షికం

త్రయాణాంగంధకం తుల్యంచుర్వర్గం న్యాద్రవైర్దినం

తచ్ఛుష్టమాసమేకంతుససితాక్షాద్రసంయుతం

దూషీవిషం యోగజంచ నస్యేత్యేవనసంశయః.

తా. పెట్టుమందునకు రసభస్మము, సువర్ణభస్మము, లోహభస్మము, సేమాక్షికభస్మము యివి ఒక్కొక్కభాగము గంధకము మూడుభాగములు కలబండరసముతో మర్దించి అరినతరువాత పంచదార తేనె అనుపానముతో సేవించిన దూషీవిషము, పెట్టుమందు హరించి వీనివలన కలిగిన రోగములు నివర్తించును.

శ్లో. పుత్రజీవఫలాన్మజ్జా నిష్కమాశ్రయకాంక్షయైః
వీత్వాదూషివిషంశూర్యాన్తం ఘోరితగుణిధా.

తా. పుత్రజీవఫలములు నశి గుణమును ఒక నిష్కమ మెత్తు ఆవు
పాలతో కలిపి త్రాగిన దూషివిషమును పిబ్బుమును శూరించును.

శ్లో. సమూలపత్రాం చరాక్షీ పిష్టాపి తో యమాశ్రయే
అలోద్యపానతోహంతిమం కృత్రిమం చ విషం.

తా. సర్వాక్షి సమూలమునూచి చరాక్షినియుతో త్రాగిన
కృత్రిమవిషము హరించును.

కిరి జంగమ విషవిజ్ఞానము

శ్లో. మూషికాశుక్రవిషాః యాతాశ్చబాలావనాశ్చ
పురీషముఖసందంశిఖశుక్రకార్తరవిషాః.

తా. ఎలుకలు, శుక్రము విషముగాగలవి, పురికొనఅను
పురుగు దొంగ, మూత్రము మలము, కాటు, గోఘృ శుక్రము
ఆవర్తము విషముగాగలవి.

శ్లో. వృశ్చికవిశ్వంధర రాజీవమణ్యోచ్చిజ్జిహ్వాః
సముద్రవృశ్చికాశ్చాలవిషాః.

తా. తేలు విశ్వంధరము అనగా కరిచేతేలు రాజీవమత్స్యము
ఉచ్చటింగము, సముద్రపు తేలుతోకయందు విషముగలవిగనుండును.

శ్లో. చిత్రశిరఃసరావళర్దిశతదాదుకారిమేదకశారికా
ముఖాముఖసందంశివిశర్దితమూత్రపురీషవిషాః
మక్షికాకణధజలాయుకాముఖసందంశివిషాః.

తా. చిత్రరసము, సరావము, శర్ది, శతధాదుకము, అరిమేద
కము, శారికాముఖము, ఇవి కాటు, మలము, మూత్రము, అపానవాయువు
విషముగలవి, తేనెటీగలు, కందిరీగలు, జలగలు, కాటువిషముగలవి.

శ్లో. విషహస్థిసర్పకంటక పవటీమత్సాస్థితేత్వ
స్థివిషాణి శకువీమత్స్య వక్తరాజివరకీమత్సాస్థి పిత్తవిషాః

తా. విషమువలన విచ్చిన్నులను శుభ్రముక, పామువిముక, వరటి యను చేపవిముక, కరి విచ్చిన్నులును, శనలి యనుచేప, రక్త రాజి వరటి యను చేప చేపలను విముకము చేయి.

శ్లో. సూక్ష్మజంతు విచ్చిత్తం కరిశనలిశనారవలభి

కాశ్యోగీధనురః శరణిం నోహా

తా. సూక్ష్మజంతులు, విచ్చిత్తములు, వరటి, శతపది, (జెట్టి) నూకమువలభి, కృష్ణి, శనలి, (శనలి) ముల్లునంద కాటునందు విషముగలది

శ్లో. కీటకసర్పచేపాః పాపాశ్చ కేమాన్త్యనుశ్చ

ముఖనంద శివిషేష్యేనాంయః పాపాః

తా. చచ్చి, విషములు, పాపములు, విషములు, ముఖము ఇందు చెప్పబడనివి నోటితో కరచిన విషము గలది

కరి శనలి శనార

శ్లో. శుక్రవత్సర్పసర్పాణాం నిష సర్వశరీరగం

కృద్దాసామేతిచాంగేధ్యః శుక్రవత్సర్పధా దివ

తేషాం బడిశవద్దస్త్రాస్తాసు కష్టలిచాకం

అనుద్యౌత్తావిమం తస్మాన్నముచంఠిభోగినః.

తా. అన్ని పాములకు విషముశుక్రమువలెనే శరీరమందంతటను వ్యాపించియుండును. సంభోగమువలన శుక్రము గల్గితమగు నటుల కోపము వచ్చినప్పుడు విషము శరీరమునుండి బడిలి గేలమువలె వంకరగనున్న కోరలనుండి విషము గ్రక్కుచుండును. కనుకనే కోపములేనపుడు పాములు విషము విడువవు.

శ్లో. యస్మాదత్యర్థముష్టాచతీక్షాచ పఠితంవిమం

అంతః సర్వవిషేషూక్తః పరిషేకః స్తుతీతలః

తా. ఏకాదశముచే విషము అల్పములగు తీక్షణము ఉష్ణము అని వివరింపబడినో బాగుచే విషములందు శీతజలాది శీతపరిశేషము చెల్పబడినది.

ఉ. కీటకములును,

శ్లో. మంత్రితేషునాన్యైష్టే నహుర్యతకథాపదం
అ. కీటకమేవాన్యైశ్చో ప్రతిషేధ్యతే
కీటకస్థానప్రతిషేధ్యైః స్వరస్థానైః పాతకేతే

తా. కీటకముల విషము మంత్రము దగుటచే విశేషముఉష్ణము లేకుండుటచే వాతకఫములను నిగిరించును. గనుక కీటకవిషములందు స్వేదకర్మ నాచరింపనచ్చును. అదియు తీవ్రవిషములుండు కీటకములచే బాధనొందునపుడు సర్పిలిషు చికిత్సల నాచరింపవలెను.

౩. నిర్భాగములగు విషము.

శ్లో. స్వభావ దేహత్యక్షేన్ద్ర గ్రహణాభావయోర్విషం
వ్యాప్యసావయనంతే హానిర్భగ్ధాహి దప్తయోః
తాల్యాద్విషాద్విషి తేషాం నాయః ఖాదేన్మృరమాత్రయోః
యథావిషం సరోగోక్షి శ్యతే క్షయతేఽపివా
అతశ్చాస్య నయోర్భాగం విభజ్యం మృతమాత్రయోః
ముహూర్తాత్త దుహాదేయం ప్రహారాదంశవర్జితం

తా. విషము పూయబడిన బాగాము ఆయుధముచే కొట్టబడిన జంతువుచకు గాయమునందు విషముండును. అటులనే పాముకరచినను గాయముకలిగి శరీర ముండుటను ముహూర్తకాలములో వ్యాపించి చంపునట్లే చపలతవలన విషజంతు మాంసభక్షణమువలన వా డా జంతుశరీరమందుగల విషగుణాది నాట గులుగు రోగములుగలవాడగును లేకమృతియైనంబొందును. అందులకు విషక్రాయుధహతజంతుమాంసమునుతిన నభిజ్ఞులగువాడు తీక్షణుడనై ఆదేబృహద్ద మాంసమును శరీరమునుండి వెనుచేసి తక్కిన మాంసమును తీసికొనవలయును.

42 విషయత్రాగినవానిలక్షణములు.

శ్లో. సవాతం గృహభూమాభంపురీమంయోఽతిసార్యతే

అధ్యాసోఽశ్వత్థముష్ణాసోఽవివర్ణః సాదవీడితః

ఉద్వహత్యథపే. శ్చవిషపీతంత మాదిశేత్

తా. ఎఱడు గలితోకూడ కడధూపమువంటి రంగుగలని నేచ నములగునో శరీరము రంగు మాదునో కడుపుబ్బరము కలుగునో బల హీనుడై భాగహీనునో నుదుగులుగక్కుచుండునో వాడువిషము త్రాగి చావనున్నాడని తెలియవలెను.

శ్లో. సచాస్యహృదయం చహ్నిర్విషజుష్టాదహత్యపి

తద్దిస్థానంచేతిచాయాః స్వభావాద్వాప్యప్యతిష్ఠతి

తా. హృదయము చైతన్యమునకు స్థానముగనుక విషం తన స్వభావముచే చైతన్యస్థానము నాశ్రయించును. గనుక విషముతనిన వానివిషపూరితమగు హృదయము అగ్నిదహించు అనగా కాలదు అని తెలియవలెను.

43. విషవతగిన సర్పదష్టములు.

శ్లో. అశ్వత్థదేవాయతనస్య శానవల్లికనంధ్యాసచతుష్పదేషు

యామ్యేషుపిత్రేషువర్జనీయా

ఋక్షేనరామర్కసుయేచదప్తాః

దర్శికరాణాం విషమాశుఘాతిసర్వాధిచోష్ణేద్విగుణీభవంతి

అజీర్ణపిత్రాతపవీడితేషుబాలప్రమేహేవ్యధగన్భిణీషు

వృద్ధాతురక్షీణఋభుషీతేషుయాక్షేషుభీరువ్యధదర్శితేషు

శస్త్రక్షతేయస్యనరక్షమస్తీరా

జ్యోలతాభిశ్చనసంభవంతి

శీతాభిరద్భిశ్చనదోమహర్షః విషాభిభూతం పరివర్జయేత్తం

జిహ్వసితాయస్యలికేశశాతోవాసానభంగశ్చసకంతభంగః

కృష్ణసరక్తః శ్వేయధుశ్చడం కేహనోఽస్థిరత్వంసనవర్జనీయః

పరిష్కృతాయస్యనిరేణివక్త్రాద్రక్తం స్రవేదూర్ధ్వంమధశ్చ యస్యకం
స్త్రాపితాః సకలాశ్చయశ్చతః చాపవైశ్యః పరివర్జయేత్తు
ఉన్మత్తమశ్యర్థముపద్రుతంవాహీనస్వరంవావ్యధవాలివర్షం
సారిష్టమత్యర్థమ వేగినంచృతంకర్మనతత్రకుర్వాత్

తా, రానిచెట్టు, దేహాలయము, శ్మశానము, పుట్టలు, సంధ్యాకాలమున, నాల్గుతోవలందు, భరణి, మఖ, సక్షత్రములందు మర్మలయందు సర్పముచే కరువబడినవారు వర్జనీయులు, త్రాచు పామువిషము శీఘ్రకాలములో చంపునది, అన్నివిషములును ఉష్ణకాలంబున ద్విగుణంబు కలవగును. అజీర్ణ రోగులకు, ఎండదెబ్బ తినిపానికి, బాలురకు, ప్రమేహరోగులకు, గర్భవతులకు, వృద్ధులకు, రోగులకు, చిక్కిపోయినవారికి, ఆకలిగొన్నవారికి, భయపడినవారికి మునుకుపట్టినపుడు విషము రెండింతలగును. ఎవనిశరీరము రోసినరక్తము రాదో బెత్తముతోకొట్టిన దద్దుకుతేలదో చన్నీళ్ళను పోసిన గగుర్పాటు గలగదో అట్టి విషపూరితుని విడువవలెను. ఎవనినాలుక తెల్లబాగునో, నలుపుజెందునో వెంట్రుకలుపాయలగునో ముక్కురంధ్రములు వికృతరూప మందునో అంతయు మాద్దుజెందునో కాటు నలుపెక్కి రక్తముకారుచు వాచియుండునో కడలకుండునో శ్లేష్మము చిక్కబడివెడలునో ముక్కునుండి రక్తము కారుచుండునో కాటునకు నాల్గుకోరలు దిగియుండునో అట్టివానిని వైద్యుడు విడువవలెను. మతిచెడినను, క్షీణించిన స్వరము గల్గినను, శరీరము రంగుమారినను మరణలక్షణంబులని తెలిసికొనవలెను.

44 ధన్వంతరి ఉవాచ

శ్లో. ధన్వం తస్మాదాశాస్త్రవిశాంధా
పాదయో బాహుభ్యామస్త్రుతౌ హృచ్చతి
సర్పర భ్రాంతిభాగంచశష్టలక్షణమేవచ
జ్ఞానంచ విషవేగానాం భగవన్ సక్తమర్తతి.

తా. మహాప్రజ్ఞానంతుడగు సర్వశాస్త్రపారంగతుడగు ధన్వంతరి పాదము లాశ్రయించి సుశ్రుతుం డిట్లుడుగుచున్నాడు. ఓ భగవంతుడా! సర్పము విభాగముల క్రమము, వాని కాట్ల విషవేగవిజ్ఞాన మనుగ్రహింపు డని ప్రార్థించెను.

శ్లో. తస్యతద్వచనంశృత్వాసాత్రవీడ్భిషజాంవరః

అసంఖ్యావాసుకిముఖావిఖ్యాతాత్తక్షకాదయః

మహీధరాశ్చనాగేంద్రాహుతాగ్నిసమతేజసః

యేచాప్యజస్రంగర్జంతివర్షంతిచలపంతిచ

ససాగరాగిరిద్వీపాద్దైత్యదంధార్యతేమహీ

కృద్ధానిఃశ్వాసదృష్టిభ్యాంయేహస్యరఖిలంజగత్

సమస్తేభ్యోఽస్మిన్ తేషాంకార్యంకించిచ్చికిత్సితం.

తా. అట్లు ప్రార్థించిన సుశ్రుతినిగని భగవన్వయాపుండగు ధన్వంతరి దయాళుడై ఇట్లు చెప్పెను. వాసుకి, తక్షకుడు మొదలగు సర్పములుగలవు. వారు భూమిని ధరించువాడును అగ్నిహోత్రునివంటి కాంతిగలవాడును లయియున్నారు. ఏ సర్పరాజములు సర్వదా గర్జించుచు వర్షించుచు, లపించుచు ఎవరిచే సముద్రములతోడను పర్వతములతోడను కూడియుండు భూమిని ధరించుచుండిరో ఎవరు కోపముగలవారై నిశ్వాసవాయువులచేతను సర్వప్రపంచమును లయ మొనరింప గలరో వారికి చికిత్సనలన ప్రయోజనములేదు. అట్టివారి కోరకు సమస్కారము.

45 సర్పసంఖ్యావివరము

శ్లో. యేతుదంష్ట్రానిసాభీమాదేదంశతించమానుషాన్

తేషాంసంఖ్యాంప్రవక్ష్యామియథావదనుపూర్వశః

అశీతిస్త్యేఃసర్పాణాంభిద్యతేపంచధాతుసా

దర్శికరామండలినోరాజముస్తస్తద్ధేవచ

నిర్విషావైకరంజాస్పత్రివిధాశస్తేపునఃస్మృతాః

కర్మిక రామండలినో రాజమంతాశ్చపన్నగాః
 తేషుకర్మిక రాజ్ఞేయావింశతిఃపట్నన్నగాః
 ద్వావింశతిర్మండలినో రాజమంతాస్తథాదశ
 నిర్విషాద్వాశ్జేయావై కరంజాస్త్రయస్తథా
 వై కరంజోద్భవాస్సస్తచిత్రానుండలిరాజిలాః

తా. ఏవి దంష్ట్రులయందు విషము కలత బారి సీప్రములై మను
 ష్యులను కరచునో వాని సంఖ్యనుక్రమముగ వచింతును. పాములు
 ఎనుబది విధంబులు. ఇవి అయిదుజాతులు. అందు పడగలు గలవి
 త్రాచులు, మచ్చలుగలవి అనగా పొడలుగలవి. చారలుగల కట్ట
 పాములు త'డిల్లిపాములు విషములేనివి. నీచకట్టై, దుండుభము మొద
 లగునవి వై కరంజములు సంకరములైనవి అనియు గలవు. త్రాచులు
 26 జాతులు, మచ్చలుగలవి 32 జాతులు. చారలుగలవి 10 జాతులు
 విషములేనివి 12 జాతులు వై కరంజము 5 జాతులుగలవి. వై కరంజ
 ములవలన గలిగినవి 7 చిత్రములు, మండలవంతములు, రాజిలములు
 అని సర్పశేషములు గలవు.

46 పాము కరచుటకు కారణములు.

శ్లో. పదాభిమృష్టాదుష్టావాక్పద్ధాగ్రాసార్థినోపివ
 తేదశంశిమహాక్రోధాత్ తర్భిత్రివిధముచ్చతే,

తా. కాలుచేత్రొక్కబడినను, స్వభావముచే దషములై కోప
 ముగ నున్నను, ఆకలిగొన్నను క్రోధముతో కరచును. అనిమాడు
 కారణములు చెప్పబడినవి.

47 విషమెక్కని ప్రదేశములు.

శ్లో. వ్యాధితో ద్విగ్నడప్తానిజ్ఞేయాన్యల్పవిషాణితే
 తథాతివృద్ధబాలాభిదప్త మల్పవిషం స్మృతం
 సువర్ణదేవబ్రహ్మర్షి యత్సద్ధంనిషేవితే
 విషమాషధియై కే చ దేకేనగమ తేవిషగ.

తా. రోగముగలపాము, బెడరినపాము, ముసలిపాము, మిక్కిలి చిన్నపాము కరచినచో విషము స్వల్పముగ నుండును. గరుత్మంతుడు, దేవఋషులు, బ్రహ్మఋషులు, యక్షులు, సిద్ధులు కాపురముండు ప్రదేశములందు విషహారావధంబులు గలచోట్ల పాముకర్చినను విషము అల్పవీర్యమగుటచే శరీరమంతటను వ్యాపింపనేరదు.

త్రాచువిష్టకార్యము.

శ్లో. తత్రదర్శకరవిషేణత్వజ్ఞియః ఖదశనమాత్రపురీష
దంశకృష్ణత్వంశౌక్యం సిరసాగౌరవం సంధివేదనా
కటలీపృష్ఠగ్రీవాదార్బల్యంబృంభణం వేపధుఃస్వరా
పసాదాఘుర్భరకోబడతాశుష్కిదారః కానబ్ధాసాహిక్యా
వాయోహర్షగృహంశూలోద్వేషనంతృష్ణాలా
లాప్రావః ఫేరాగమనస్రోశోఽచరోధస్తా
స్తాశ్చవతవేదనాభవంతి

తా. త్రాచుపాము విషముచే చర్మము, నేత్రములు, దంతములు, మలమూత్రములు వీనియందు బాధగలుగుట, కరచినచోట నల్లనగుట. సంధులయందు బాధ, నడుము, వెన్ను, మొద నిలువకుండుట, ఒడలు విరచుకొనుట, ఆవలి తలు, వణుకు, కంఠధ్వని తగ్గుట, గొంతుకలో గురగురలాడుట, శరీరము మొద్దుబారి జెలివినశించుట, తేమపులు, దగ్గు, ఒగర్పు, ఎక్కిళ్ళు, ఎగడిపి, శూల, కాలుచేతులు వంకర్లుపోవుట, దాహము, నోటచొంగ, నురుగు, ప్రోతస్సులు బంధింప బడుట మున్నగు బాధలు కలుగును.

40 పొడజాతుల విషకార్యములు.

శ్లో. మండలివిషేణత్వగాదీనాంపీతత్వశీతాభిలాషః
పరిధూపనం నాహస్తజ్ఞోమదోమూర్ఛాబ్యరఃశోణి
తాగమనమూర్ఛామధశ్చమాంసానామవసాతనం

శ్వయధుర్దంశకోధఃపీతరూపదర్శనమాశుకోపస్తా
స్తాశ్చపిత్తవేదనాభవంతి.

తా. పొడపాములు కరచిన చర్మము, నేత్రములు, పండ్లు, మలమూత్రములు పచ్చగాగుట, చల్లదనమునుకోగుట, అవయవము లన్నింటి యందును తాపముగలుగుట, దప్పి, మత్తుమూర్ఛ, జ్వరము ఊర్ధ్వభాగమునుండి రక్తము వెళుట, కండరములు కదలుట, వాపు, కరచిన భాగమున కుళ్ళుట, పిష్టువులన్నియు పచ్చగ కను పడుట, పైత్యవేదనలు కలుగును.

50 సామాన్య చికిత్సలు

శ్లో. స్వర్వైరేవాదితః శాఖాదప్తస్య దేహిణః
దంశస్యోపరిబద్ధీయాదఃప్రాశ్చతురంగ లే
ప్లోతచర్మాతనల్కానాం మృదునాన్యతమేవచ
నగచ్ఛతివిషం దేహమరిష్టాభిర్నినివారితం
దహేద్దంశమథోత్క్రత్యయత్రబంధోసజాయతే
అచూషణఛేదదాహఃసర్వత్రైవతుపూజితాః
ప్రతిపూర్వముఖంవస్త్రైర్హితమాభూషణంభవేత్
సదప్తవ్యోఽథవా సర్వోలోష్టోవాపిహితతత్క్షణం.

తా. కాళ్ళయందుగాని, చేతులందుగాని, పాముకరచిన మను మృదు మొదలగువారికి వెంటనే కరచినస్థలమునకు నాలుగుఅంగుళములపైని తోలుచేగాని, గుడ్డపీలికచేగాని మెత్తని పట్టచేగాని గట్టిగ కట్టవలెను. అట్లు కట్టినందున విషము త్వరగా శరీరమునకు వ్యాపింప నేరదు. అట్లుకట్టుట జరుగనిచో కాటుకగ్గరచీల్చి ఇనుపమేకు కాల్చి ఆకాటుకగ్గర కాల్చువలెను. అచట నొక గొట్టముంచి నోటగుడ్డ అడ్డముపెట్టి గొట్టమునుండి రక్తమును పీల్చువలెను.

ఇట్లు పాముకాటులందు కాల్పుట, ఖండించుట మంచిది. కరచిన పామును పట్టించి బెడ్డను కరిపించవలెను.

51 కామరత్నమునందు

శ్లో. సూతకంగంధకం తుత్థంటంకణం రజసీసుమం

దేవదాల్యారపైర్మర్మ్యం దిననిష్కంఘృ భక్షయేత్

కాలశైలాశనిర్నామరగః సర్పవిషాపహః.

తా. పాదరసము, గంధకము, మైలతుత్థము, వెలిగారము, పసుపు సుమభాగముగ దేవదాలిరసముతో ఒకదిన మర్దించి యుంచి నిష్కమెత్తు భక్షించిన సర్పవిషములు హరించును.

52 దత్తాత్రేయ తంత్రమున

శ్లో. సోమరాజీబీజచూర్ణం సకృద్గోమూత్రభావితం

చరాచరవి ఘ్నంతస్మృత సంజీవనాభిదం

కటుతుంచ్యుర్భవం మూలం సకృద్గోమూత్రభావితం

ఛాయాశుష్టంవటీంమూత్రైః పాణిలేపోవిషాపహం

పంచాంగమశ్వగంధాయాః చాగీమూత్రేణపేషయేత్

లేపేపానేనసం దేహానానావిషవినాశనం.

తా. బావంచాలచూర్ణము ఒకసారి గోమూత్రముతో భావన చేసి సేవించిన స్థావరజంగమ విషంబులు హరించును; చేదానబవేరు గోమూత్రముతో భావనచేసి నీడనార్చి మూత్రముతో అరుగదీసి చేతులకు రాచిన విషముహరించును. పువ్వులు, కాయలుగలపెన్నేరు చెట్టు సమూలమును ఆడమేక మూత్రముతోనూరి కరచినచోటరాచి లోపలకు యిచ్చిన హరించును.

53 శిరావ్యధ్యచేయగూడనివాడు

శ్లో. గర్భిణీబాలవృద్ధానాం శిరావ్యధవివర్జితం

విషార్తానాం యథోద్ధిష్టం విధానం శస్త్రతేషుదు.

తా. గర్భిణులకు, వృద్ధులకు, బాలులకు శిరావృధకర్మలు చేయరాదు. విషమునకు చెప్పిన అవశీషాంజనాది తీక్షణకర్మలు వదిలి మృదువుగనుండు సామాన్యచికిత్సలం జేయవలెను.

54 క్రిమిజంతు విషనిదానము

శ్లో. అనేకవిషజీవానాంచూర్ణం ముఖవిమైద్యతం
మిశ్రితంనఖదంతైశ్చలోహాద్యం చూర్ణసంచయం
కృత్రిమంతువిషంభ్యాతం పక్షమాసాద్విబాధితే
ఆలస్యం కురుతేజాద్యం కాసశ్వాగబలక్షయం
రక్తస్రావోజ్వరశ్శోభాపీతచక్షుశ్చలక్షణం.

తా. సర్పములు మొదలుగాగల విషజంతువులయొక్క గోళ్లు కోరలు, లోహములు మొదలగువాని భస్మములు మానవులు భుజించు అన్నాదులందు గలపియిచ్చు అనేకరీతుల విషములను ప్రయోగించు వానిని కృత్రిమవిషంబులనంబును. ఇది క్రమముగా పక్షము, మానముదినంబులలో శరీరుండలి రక్తమునుజెరచి విషమవ్యాపించి బాధించును. వానిలక్షణములను నచి చెనము. ఆలస్యము, రోగము, దగ్గు, ఉబ్బసము, బలహీనత, రక్తస్రావము, జ్వరము, వాపు, నేత్రములు పసపువర్ణము, జెండుట మున్నగు లక్షణములు శరీరమునందు వ్యాపించును.

55 కృత్రిమవిషాదులను చికిత్సలు

శ్లో. మృతంస్వర్ణం శుద్ధసూతం శుద్ధవై హేమాక్షికం
త్రయాణాం గంధకం తుల్యం మర్ద్యం కన్యాద్రవవైర్దిగం
తచ్చుష్కం ససితక్షౌద్రం మాషైకం లేహయేత్సదా
పన్నీమూలం శృతింక్షీరైరనుస్యాద్గరవాశనం.

తా. సువర్ణభస్మము, శుద్ధిచేసినరసము, శుద్ధిచేసిన హేమాక్షికములు, యీమాడు సమభాగములు లేసి యీమాటికిని సమము శుద్ధిచేసిన గంధమునుకలిపి కలబండరసముతో ఒకరోజుమర్దించినదను ఎండించి మినపగింజంత మాత్రలుచేసి అందొకమాత్రను పంచదార,

తేనె అనుపానముతో పుచ్చుకొన్న వెంటి నే ఆవుపాలతోచిత్రమూల
రసమునుపోసి కాచి త్రాగిన కృత్రిమవిషములు నివర్తించును.

శ్లో. శటీపుష్కరమూలంచ పాచ్యంపారావ పిత్తకం

తత్పిబేచ్ఛీతలం పానేగర శృష్టాజ్య రాపహం.

తా. కచ్చూరములు, పుష్కరమూలము. తెల్లపావురపుట్టి
చేదుకట్టు సమభాగములుగ చూర్ణించి చల్లని నీళ్ళతో సేవించిన
కృత్రిమవిషమువలన గలిగిన జ్వరము, దాహము నివర్తించును.

శ్లో. వృషభూనింబ పత్రాణి పటోలంచ పలం పలం

తోయేచాష్ట గుణేక్వాధం పాడి శేషం సమూహరేత్

క్వాధతుల్యం ఘృతంగవ్యం ఘృతాక్లమథ యూసం

ఘృత శేషం పచేశ్వర్వం పానాద్విషహరం ఘృతం.

తా. అడ్డసము, నేలవేము, చేమపొట్లతీగ ఆకులు వీనిని
దినుసునకు పలిమెళుచొప్పున స్వీకరించి దంచి ఇరువదినాలుగు పల
ముల నీళ్ళునుపోసి నాల్గవభాగము మిగులునట్లు కషాయముకాచి
దానికి సమము ఆవునెయ్యి, ఆ నేతికి సమానము కరక్కాయల రము
గలిపి తైలవక్తముగవండిం కరీతినీసేవించినవిషదోషముహరించును.

శ్లో. సమూలపత్రాం సర్పాక్షీం జలేన కృధితాంపిబేత్

నరమూత్రైశ్చవా పిష్టాం పిబేత్సర్వ గర్వాపహం.

తా. సర్పాక్షీ సమూలమును రోటితోవేసి దంచి యుడకము
పోసి కషాయముకాచి యుక్తముగ సేవించినను, సర్పాక్షీనినరమూత్ర
ముతో నూరి త్రాగినను సర్వవిషములు హరించును.

శ్లో. వ్యవ్రోధోరజనీ కుష్ఠం పిష్టాజ్యం గృహధూమకం

తంషలీయః మూలేన కర్షంగం హరంపి బేత్.

తా. మర్రియూడలు, పసుపు, చంగిల్వొమ్మ, కడుధూపము
చిద్రివేరు, వీనిని సమూలముగనూరి కర్షప్రమాణము నేతిలో గలిపి
సేవించిన విషదోషములు హరించును.

56 ప్రభావతీ వటుకములు.

శ్లో. హరిద్రానింబపత్రాణి విప్పలీమరిచానిచ
విశంగం భద్రముస్తాచ జీరకం విశ్వభేషజం
చిత్రకంనైంధం కుష్టుం నిమం పాతాహరీతికీ
వతాని సమభాగానిహ్యజా మూత్రేణ పేషయేత్
చణప్రమాణ వటికాశ్చాయా శుష్కాశ్చ కారయేత్
ఏకాముష్ణోదక్షై పీతావిషూంచీచవ్యసోహతి
లూతవిస్ఫోటభేదంచ గోమూత్రేణవిలేపయేత్
అష్టాశక్రేణసేవేతి సర్పదష్టవిషంహరేత్
మహారక్తప్రవాహేతు శ్రీగంధేనసమంపిబేత్
అగ్గక్షీరయుతం తేస్యవృశ్చికాదివిషంహరేత్
హంతిపుష్పంచపటలం రంభాకందారసాన్వితం
కాకమాచీరనైః పీత్వాతి గాణివినాశయేత్
నీలికాయపైః కృత్వాగత్వంవినాశయేత్
గుడేనమిశ్రితంభుక్వావాతిరోగంవినాశయేత్
భృంగరాజరనైః పీత్వాశిరసోదహనుద్భృశం
తండులోడః సంమిశ్రంకానకృచ్ఛంవిశాశయేత్
గోమూత్రేణయుతంపీత్వాస్తీహరోగంవినాశయేత్
ఛాగక్షీరసమాయుక్తంవటికాంచాశ్వగంధికాం
పీత్వామండలపర్యంతంరాజయత్క్యవినాశనం.

తా. మ్రానిపసుపు, వేపాకు, పిప్పలి, మిరియాలు, వాయువి
డంగములు, భద్రముస్తలు, జీలకర్ర, శొంఠి. చిత్రమూలం, నైంధవ
లవణం, చంగల్వకోష్ఠు, అతివన, చిడుబొద్ది, కరక్కాయ, వీనిని
సమాంశములుగ భల్వమందుంచి మేకమూత్రముతో మర్దింపి సెనగ
గింజలంత మాత్రలుజేసి నీడనార్చి అందొకమాత్రను వేడినీళ్ళతో
సేవించిన ఏళూచిరోగమును, ఆప్రమూత్రముతో సేవించిన విస్ఫోట-

నేలగుమ్మడు వేరు గంధమును సేవించిన పేరులేని పాముకాదు. విషములు సహనివర్తించును. పాపర వేశ్యతనముగాని ఈశ్వర చెట్టుసమూలరసముగాని చిటివేశ్యరసముగాని భక్షించిన విషనివాణముగును. కాసరగడ్డను బిళ్ళలుగకోసి జల్లేపాలతో నేడుమార్లు భావన జేసి నీడ నార్చి చింతగింజప్రమాణము సేవించిన సర్వవిషములు హరించును.

శ్లో. ఇతిసర్పవిషాదీనాం సర్వస్థానగ తేతథా

గోక్షీరైరజనీక్వాధం పిబేత్సర్పవిషాపహం.

తా. ఆవుపాలలోపచ్చిపసుపుగలపి కషాయంకాచిత్రాగినసర్వస్థానములజెందిన పాము మొదలగు విషములు నినర్తించును.

శ్లో. గోమూతైర్నరమూతైర్వ్యా పురాణేఽఘృతేనవా

హరిద్రాపానమాత్రేణ విషంహంతిచరాచరం.

తా. పచ్చిపసుపుపాడినిగోమూత్రముతోగాని, నరమూత్రముతోగాని, ప్రాతనేతితోగాని భక్షించిన స్థావర, జంగమాది సర్వవిషంబులును హరించును.

శ్లో. అశ్వగంధామేఘనాదో గోమూత్రేమహిసాక్షికం

గృహధూమయతంతేహ శివకంఠవిషాపహం.

తా. పెన్నేరుగడ్డ, చిట్టివేరు, మహిసాక్షి, గుగ్గిలము, కరుధూపము, వీసినెల్ల నావు మూత్రముతో నూరి లేపనముచేసిన కాలకూట విషములు గూడ నినర్తించును.

శ్లో. పంచాంగమశ్వగంధాయాః భాగమూత్రేపేణమయేత్

లేపనాన్నేహసం దేహో గానసావిషనాశనం.

తా. పెన్నేరు సమూలమును మేళమూత్రముతోనూరిమర్దించిన దాసరిపాము కరచిన విషము సం దేహములేకుండ దిగును మరియు అమావాస్య ఆదివారంనాడు భూతాంశపువేరును తెచ్చి దాచి పాముకరచినచో గంధము తీసి అందొక మూనెబొట్టును గలిపి త్రాగిన సర్పవిషములు నినర్తించును.

శ్లో. కర్కటీమూలలేపేనసర్పజష్టస్సుఖిభవేత్

తా. అగాకరవేరుచు మర్దించిన స్వవిషములు విసర్జించును.

శ్లో. అలూబుబీదంచకరంజబీడాశోశాతకీబీజశిరీషబీడా

గోమూత్రపిష్టంపరమేతిదిష్టపాశాడినాసర్పవిషాపహారం.

తా. చేదానపపుర్రులు కానుగవిత్తులు చేదుబీరవిత్తులు దిరిశైనపువిత్తులు వీనిని సమాంశముగా నావుమూత్రాన నూరి అవుపంచి తముతోడనే గలిపి సేవించిన అన్ని పాములవిషములు హరించును.

శ్లో. శ్వేతార్కమూలం కుటజస్యమూలం

శోశాతకీహింగువచాసమేతం

అజేనమూత్రేణకటుత్రయంచ

పష్టవిషంహంత్యపికాలకూటమ్.

తా. తెల్లజల్లేడుశేడు, కొడిశపాలు, చేదుబీరవిత్తులు, యింగువ, వసతికటుకములు వీనిని సమాంశములుగ మేకమూత్రముతో నూరి మేకపంచితముతో గలిపి భక్షించిన కాలకూటాది సర్పవిషములు హరించును. మున్నూరు కరక్కాయలను భక్షణజేసిన సమస్తమైన పాముల విషంబులును. నివర్తించును.

తే. గీ. బద్ధభవుడెట్లు కర్కోటః వాసునకును

శంఖపాలుని దక్షుని ధ కలునకును

ఘనపద్మకనంతున ధ కనవరతము

విషహరంబుల నన్నింటి ధ విశదపఁ చె.

62 చష్టఫణి నిదానాదులు.

ఆదివారమున కరిచిన పామును అనంతుడందుడు. అదికరిచిన చోట దాపలవిషముండును గాన మీగాలుమీద ఆ, ఆ, ఆ, అను అక్షరములువ్రాసి 'అనంత హేలి, హేలి విజయా విజయాయస్వాహా' అనుమంత్రముతో నభిమంత్రించిన విషముదిగిపోవును. ఈమంత్రముతోడనే ఉప్పును నువ్వులనూనెను మంత్రించి త్రాగించిన ఆదివారము నాడు గరచిన అనంతుడనే పామువిషము దిగిపోవును.

సోమవారమున గరచిన పామును వాసుకియందురు. అది కరచినచోట దాపలవిషముండును. గాన మోకాలికిలుమీద ఆ, ఆ, ఆ, అను అక్షరములు వ్రాసి 'వాసుకి వాసుకి వాసుకి హేలి హేలి విజయాయస్వాహా' అనుమంత్రముతో మోకాలిమీద దిగమంత్రించి కరక్కాయల చూర్ణముతో నేయి కలిపి మంత్రించిత్రాగించిన సోమవారమున గరచిన వాసుకి యను పామువిషము దిగును.

మంగళవారమునాడు కరచెడు పామును తక్షకుడందురు. అది కరచినచోట వెలుపట విషముండును. కావున కంఠమునందు లి, లి, లి, అను అక్షరములను వ్రాసి 'తక్షక తక్షక హేలి హేలి విజయాయస్వాహా' దిగుదిగు ఓంగురుప్రసాదం' అనుమంత్రముతో మంత్రించి వేపాకును, రావిచెక్కను చూరి రఠముతీసి పై మంత్రించి త్రాగించిన మంగళవారమున గరచిన తక్షకుడనే పామువిషము దిగును.

బుధవారమునాడు గరచిన పామును కర్కొటకుడందురు. అది కరచినచోట దాపలవిషముండును. కావున నాభిస్థానమును హః అను యక్షరమును వ్రాసి 'కర్కొటకా హిలిహిలి విజయాయస్వాహా' ఓంగురుప్రసాదం' అని యభిమంత్రించి ఉప్పునూనెను సీశ్యతోచూరి మంత్రించి త్రాగించిన బుధవారమునాడు గరచిన కర్కొటకుడను పాము విషము దిగును.

గురువారమునాడు కరచిన పాము పద్మకుడనబడును. అది కరచినచోట వెలుపట విషముండును. కావున ఆ అనుబీజాక్షరమును తొమ్మిదవ్రాసి 'పద్మాఖ్యా హిలి హిలి విజయాయస్వాహా' దిగుదిగు ఓంగురుప్రసాదం' అని తొమ్మిదవ్రాసి దిగమంత్రించి పెన్నేరు గడ్డరఠమును నభిమంత్రించి త్రాగించిన గురువారమునాడు కరచిన పద్మకుడను పామువిషము దిగిపోవును.

శుక్రవారమున కరచిన పామును మహాపద్మకుడనబడును. అది కరచినచోట దాపల విషముండును. గాన కంఠమున ఆ అనుబీజాక్షర

మును వ్రాసి 'మహాపద్మకా హిలి హిలి విజయస్వాహా' అను మంత్రముతో కంఠమునదిగ మంత్రించి ప్రాతచింతపండును నీళ్ళలోగలిపి యభిమంత్రించి త్రాగించిన శుక్రవారము రాడు కరచిన మహాపద్మకుడనే, పామువిషము దిగును.

శనివారమును శంఖపాలకమందురు. అదికరచినచోట దాపల విషముండును. కావున నేత్రములమీద ఓం అను బీజాక్షరమును వ్రాసిన 'శంఖపాలశంఖపాల హిలిహిలి : జయాయస్వాహా' అను మంత్రముతో నేత్రములతో అభిమంత్రించి బెల్లమును నీళ్ళతో మంత్రించి త్రాగించిన శనివారమునాడు కరచిన పాము విషముదిగును. శనివారము ప్రౌద్ధకూకగా కరచిన పామును సకలుడందురు. అది కరచినచోట దాపల విషముండును. కావున నడితలమీద ఓం అను బీజాక్షరమును వ్రాసి 'కురికురి హిరిహిరి విజయా విజయాయస్వాహా' అను మంత్రముతో నడితలమీద మంత్రించి నెయ్యి, అనువకట్టు, బెల్లము అనువాని నేకముజేసి అభిమంత్రించి త్రాగించిన శనివారమున ప్రౌద్ధకూకటిని కరచిన సకలుడను పాము విషముదిగిపోవును. ఇట్లు బ్రహ్మగారుడ మనుశాస్త్రమునందు అష్టఫణినిదానంబులు జెప్పబడియెను. బీజాక్షరములు వ్రాసినచోటనే మంత్రించవలెను.

63 సర్వపాములకు మంత్రము.

“అథోనాగో నాలోచిత్ర బారోబోడాతీరో

జాతిజింఘిషీతి కావోసర్వో కాటూలూరేనో

బ్యాజేతోజాతి ఈశ్వర పార్వతిం కరోకోటికోటిఆజ్ఞ

ఊరికి ఉత్తరానవున్న గిరిపర్వతం పర్వతంమీదచెట్టు చెట్టు క్రిందపుట్ట పుట్టలో 300 ముచ్చ తేళ్ళు, 400 నల్ల తేళ్ళు, 500 యెర్ర తేళ్ళు, 600 ఆకు తేళ్ళు అందులో ఒక తేలు సువైకుట్టు సేరైదిగు మీగారువు నల్లేరు నాగేంద్రుడైన చల్లగదిగు.

64 మహాగామడమంత్రము.

1 ఓం సమోభగవతే మహాగారుడాయ త్రైలోక్యపరిపూజితాయ శ్రీవిష్ణు వాహనాయ వజ్రనఖాయ వజ్రతుండా వజ్రపతౌ లంకృత శరీరాయ సర్వశత్రునిబద్ధణాయ ఏహి మహాగారుడ దుష్టాన్ నాగాన్ ఛింది ఛింది దుష్టాన్ రాక్షసాన్ ఛింది ఛింది ఆవేశయ ఆవేశయ బద్ధోహం పట్ స్వాహా.

ఈమంత్రముతో సాము కరచినదను వార్త తెచ్చినవానికి చేతనొక చెంబు నిండుగా నీళ్ళు తెప్పించి పైని వ్రాయబడిన మంత్రముచే ముమ్మారు మంత్రించి గుటగుట త్రాగించవలెను. ఇక్కడ యీతడు నీరుత్రాగునదికి అక్కడ సాముకరచినవానికి విషము దిగిపోయి సుఖముగా నుండును.

65 భైరవీమంత్రము.

2 “ఓం సమోభగవతి స్వచ్ఛందభైరవి కాలకూటవిషం స్ఫోటయ స్ఫోటయ విస్ఫురయ విస్ఫురయ ఖాదయ ఖాదయ అవతారయ అవతారయ నాస్తివిషసాలాహల విషసంయోగ స్థావర విషఅత్యుగ్రవిషజంగమ విషకాల చంచురూపర ఇష్టమంత్రః తట ధ్వాయణ ఇధయ ఇధయ ఓంకాలయ మహాకాలయ కాలమర్దదేవి అమృత గర్భదేవి ఓం ఓం ఫట్ ఫట్ స్వాహా”

66 తేలుమంత్రము

3 “ఓం ఓం పట్ స్వాహా” అను మంత్రముచే నేడుసార్లు జలమును అభిమంత్రించి తేలుకుట్టినచోట జల్లవలెను.

4 దిరిసెనపూవుతోడిమ నీటిలోముంచి “హం హిం మం చం ఓం అను మంత్రము చే అభిమంత్రించి అజలమగునై త్రాగించవలెను.

67 తేలు మంత్రము

క్లోయఃకృత్తి కామూలమఖావిశాఖాసార్పాంతకార్ద్రాసుభుజుదప్యః
నవై న నేయేన సురక్షితోపి వ్రాహ్మణిమృత్యుంభయదంమనుష్యం

తా. కృత్రిక, మూల, మఖ, విశాఖ, ఆశ్లేష, భరణి ఆర్ద్ర) నక్షత్రములయందు పాముచే గరువఁ బడినవాడు గరుత్మంతునిచే రక్షింపబడినను మృతిజెందును. (పాము కరచినవానికి నాగముషిణి చెక్క నూరి త్రాగించిన పాము విషము దిగును.)

68 పొడపాములకు

పొడపాములకు తిప్పతీగ వేరు, నాగమల్లెవేరు, ఊడుగ వేరు, పుట్టపొడరు వేరు, వస్త్రఘాలితపు వేరు, నీలివేరు, తీగముషిణివేరు, మిరియాలు వీనిని సమానభాగాలుగా నీళ్ళతోనూరి కుంకుడుగింజలంత మాత్రను రేపుచూపు ఒక్కొక్కమాత్ర వేడినీళ్ళతో నేవించిన పొడపాముల విషము నివర్తించును. పత్యం వేడినీళ్ళన్నమును తినవలెను.

69 వాపునకు చికిత్స

జిల్లేడాకునుగాని, మారేడాకునుగాని మారి కలితో నుడికించి మూడేసికట్టు గట్టి తరువాత దిరిసెంపాకు పుట్టపొడరాకు, జిల్లేడాకు అను వాని రసములతో మిరియపు పొడినిగలిపి వాపులపై మర్దించిన పాముకాటువలన గలిగిన వాపులు హరించును.

70 గాయములకు చికిత్స.

జెముడువేరు, పుట్టపొడవేరు, జిల్లేడువేరు, నాగమల్లివేరు, తీగముషిణివేరు, పరిమవేరు, ముషిణిచిగుళ్ళు, వీనిని సమానముగా తీసి మెత్తగానూరి ముద్దగానూరి చిట్టాముడముతోగలిపి లేహ్యపాకముగ నుడికించి అందు మిరియాలు చెంగల్వకోష్ఠు, కవిరి అనివానిచూర్ణము రి భాగములును గుగ్గిలపుచూర్ణము రి భాగములు గలిపి మర్దించి వేయవలెను.

71 ఉల్లిపామునకు చికిత్స

తిప్పతీగ, నాగముషిణివేరు, మారేడువేరు, యిందువవేరు, సెరిజవేరు, దిరిశెనపువేరు, తెల్లజిల్లేడువేరు, మిరియాలు, వీనినిసమాంశము

లుగా నీళ్ళతోనూరి ఇండుపకాయంత చూత్రలుజేసి యందొక మాత్రను సేవించిన డిల్లిపాము నివర్తించును. పత్యము చప్పిడి.

72 విషము కక్కుటకు

కుంకుడువేరునునూరి కుంకుడుగింజలంత సేవించిన విషముకక్కుదురు.

73 అసాధ్య వెఱ్ఱికుక్కకాటు.

శ్లో. శ్వాదయోభిహితావ్యాలా వాతపిత్త ప్రకోపనః

అంతంకరోతి దప్తన్తుతేషాం చేష్టాంధతనరః

బహుశః ప్రతికుర్వాణో నచిరాన్ద్రియతేచనః

తా. వెఱ్ఱికుక్కమున్నగు హింసాకర జంతువిషములచే వాత పిత్త ప్రకోపములు జనించును, కరువబడినవాడు వానిచేష్టలను ధ్వనిని చేయును. ఆచేష్టలధ్వనులను మిక్కుటముగా చేయువాడు శీఘ్రగతిని యమలోకంబున కేగును.

74 పిచ్చికుక్క విషములకు.

శ్లో. పలలంతిలతైలంచ రూపికాయాః పయోగుడః

నిహంతి విషమాలర్కం మేఘబృందమివానిలః.

తా. మాంసము, నువ్వులనూనె. తెల్లజిల్లేడుపాలు, బెల్లము సమానముగా కలిపి భక్షించిన పిచ్చికుక్కవిషము మేఘములచే ఆవరింపబడిన ఆకాశము గాలివలన నెట్లు పటాపంచలగునో అవిధముగా హరించును.

శ్లో. విప్రావ్యదంశంత్రైప్రే నర్పిషా పరిదాహితం

ప్రదివ్యాదగధైసర్పిః పురాణం వాపిషాయయేత్

అర్కక్షీరయుతం బాస్యదద్యాచ్చీర్ష విరేచనం

శ్వేతాంపునర్నవాంచాస్యదద్యాధుత్తూరకాయతాం.

తా. పిచ్చికుక్క నక్క కరువబడిన స్థానమున నేతితోకాల్చి రక్తమును స్రవించజేసి విషహరౌషధములచే పూయవలెను.

ప్రాతనేతిని త్రాగించివలెను. జిల్లేడుపాలతోకూడిన నస్యములను చేయవలెను. తెల్లగలిజేరు నల్లమెత్తవేళ్ళు కలిపి లోపలకిచ్చేది.

76 విషజంతు కారిష్టములు.

శ్లో. యే చాపిభ లేద్దుష్టస్తస్య చేష్టాదుతంసరః
 బహుళః ప్రతికుర్వాణః క్రియాహీనో వినశ్యతి
 దంష్ట్రీణామేనదష్టస్య తద్రూపం యదివశ్యతి
 అపునవాయదివాదర్శేరిష్టంతస్య వినిర్దిశేత్
 త్రస్యత్యేకస్యాద్యోభీష్టంశ్చ త్వాప్యాపివాజలం
 జలత్రాసంతువిద్యాత్తంరిష్టంతదపిక్తిరితం
 అదష్టోవాజలత్రాసినకథంచనసిధ్యతి
 ప్రసుప్తోధోత్థితోవాపిస్వస్తిస్త్రస్తోనసిధ్యతి.

తా. ఎవడు ఏజంతువువలన కరువబడునో ఆజంతువుయొక్క చేష్టలు, కూతలు, అనేకపర్యాయములు చేయుచు తనశరీరవ్యాపారములను గుర్తెరుంగకుండునో వాడు మృతిజెందును, అద్దమందుగాని, నీటియందుగాని తన్నుకరచిన జంతురూపమును గాంచునో వాడును జీవింపడు. ఎవడు ఎల్లప్పుడును నీళ్ళపేరును చెప్పినను, చూచినను బెదురుచుండునో అట్టిరోగమునుజలద్రాసమని చెప్పెదరు. అట్టివ్యాధి గలిగినవాడు జీవింపడు. నిద్రయందును, మెలకువయందును, తనకు నీటిభయము గలవాడగునో వాడుజీవింపడు. తంత్రాంతరమందు.

శ్లో. అదష్టస్యాపిజంతోహి జలత్రాసోభవేద్యది
 తస్యరిష్టంహిభిషజో బ్రువతేవిషచింతకాః.

తా. విషజంతువులచే బాధనొందకున్నను జలత్రాసము కలిగినవాడు జీవింపడని విషచికిత్సాకారులు వచించిరి. అట్లుకలుగుటకు హేతువులను గూడ వచించిరి.

శ్లో. బుద్ధిసానంయదాశ్లేష్టా కేవలంప్రతిపద్యతే
 తదాబుద్ధోనిరుద్ధాయాం శ్లేష్మణాధిష్టితోనరః.

తా. అడ్డమందు, నీటియందున తననీడ తనకు కనుపడక
 యున్నచో వాడు మృతినొందును. అప్టమి, నవమి, కృష్ణపక్ష
 చతుర్దశి, నాగపంచమి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, భరణి, కృత్తిక,
 విశాఖ, పునర్వసు, పుష్యమి, పుబ్బ, మూల, స్వాతి, శతభిషం,
 వీనియందు పాముకరచినను విషము తిన్నను వాడు బ్రతుకగు.
 జంఘములు, నేత్రములు, కనుబొమ్మలనడుమను, పొత్తికడుపు,
 వృషణములు, చంకలు, భుజములు, హృదయ మధ్యము, దవడలు,
 గడ్డము, అను 12 మర్మములను పాము కరచిన జీవింపడని తెలియ
 పలెను.

78 ఎలుక విషచికిత్సలు

శ్లో. శిలాతాళక కుష్ఠంచ భావ్యం నిర్గుంఢి జడ్రవై :

పానం మూషక దష్టానాం దంత తీవ్రవిషం హరేత్ .

తా. శుద్ధిచేసిన శిలాజిత్తు, శుద్ధిచేసిన తాళకము, చంగల్వ
 కోస్తు, వీనిని వావిలాకు రసముతోనూరి భావనజేసి త్రాగించిన ఎలుక
 విషము త్వరితముగ హరించును.

శ్లో. చించాఫల సమాయుక్తం గృహధూపం ఫలార్ధకం

పురాణాజ్యేన సప్తాహం లిహేదాఖి షం హరేత్ .

తా. చింతగింజలు, కరుధూపము, ఇవి రెండు తులములన్నర
 యెత్తు ప్రాతనేతితో గలిపి సేవించిన ఎలుక కాటు నివర్తించును.

శ్లో. శిరీష కుసుమంతక్తైర్వత్సనాభయుతంపిబేత్

విషం మూషక దష్టానాం శమసూప్నోతి తత్త ణాత్ .

తా. దిరిశనపువ్వు, శుద్ధిచేసిన నాభిని వీనిని చల్లతోనూరి
 త్రాగిన ఎలుక కాటు తక్షణము నివర్తించును. మఱియొక వెంట్రుక
 లను త్రాడుగా పేని ముడివేసి జల్లేడుపాలలో 7 సార్లు తడిపి చుంచె
 లుక కరచినచోట గాల్చి దానిపై జల్లేడుచక్క పొడినిఅద్దిన చుంచె
 లుక విషము హరించును.

జాగ్రన్సుప్రోపిచాత్మానంమజ్జస్తమివమన్యతే
 సవివేత్రస్యతితదాజలత్రాసంతుతంవిదుః
 శ్లేష్మఘ్నంత్రకర్తవ్యంశోధసంశమనానిచ
 ఆహారశ్చవిధానేయావత్సప్రకృతింభజేత్

తా. శ్లేష్మము ప్రకోపించి బుద్ధిస్తానమును పొందినచో బుద్ధి
 శ్లేష్మముచే నిరోధింపబడి శ్లేష్మాధిష్టితుడైన మానవుడు మేల్కొని
 నవుడును నిద్రయందును, తాను నీటిలో మునిగిపోవుచున్నట్లు తలంచు
 కొని భయమొందును. దీనినే జలత్రాసమందురు. అట్టిరోగికి సంశో
 ధన క్రియలచే శ్లేష్మహారాది క్రియలొనర్చు సంశమనాదుల నొనర్చి
 శ్లేష్మము ప్రకృతి నొందువరకును సేవింపజేయవలెను.

76 విషహారాంజనము.

త్రికటుకచూర్నమును గోమయ స్వరసముచేకలిపి కంటి
 యందు కలికము వేసిన విషము హరించును.

77 గర్పదప్తముచే జీవించనివారు.

శ్లో. దర్పణేనలిలేవాపితృచ్ఛాయాంసపశ్యతి
 సయాతినిధనంజంతఃకాలదప్తంతమాది శేత్
 అప్తమ్యాంచనవమ్యాంచకృష్ణపక్షేచతుర్దశీ
 నాగపంచమిదప్తానాంజీవితస్యచసంశయః
 ఆర్ద్రాశ్లేషామఘాభరణిక్పత్తి కాసువిశేతః
 విశాఖాయాంత్రిపూర్వాసుమూలస్వాతీశతాత్మకే
 గర్పదప్తానజీవంతివిషంపీతంచయైస్తథా
 శంఖనేత్రభృవోర్మధ్యేవస్త్యాంచవృషణోత్తరే
 కక్షేస్కంధేచహృస్యధ్యేతాలుకేచిబుకేగుదే
 ఏషుద్వాదశమర్శేషుదప్తాశస్త్రైఃపాహతః
 సజీవతినరోలోకేయదిరక్షతిమృత్యుః

తా. అద్దమందు, నీటియందున తననీడ తనకు కనుపడక
యున్నచో వాడు మృతినొందును. అప్టమి, నవమి, కృష్ణపక్ష
చతుర్దశి, నాగపంచమి, ఆర్ద్ర, ఆశ్లేష, మఖ, భరణి, కృత్తిక,
విశాఖ, పునర్వసు, పుష్యమి, పుబ్బ, మూల, స్వాతి, శరభిషం.
వీనియందు పాముకరచినను విషము తిన్నను వాడు బ్రతుకగు.
జంఘములు, నేత్రములు, కనుబొమ్మలనడుమను, పొత్తికడుపు,
వృషణములు, చంకలు, భుజములు, హృదయ మధ్యము, దవడలు,
గడ్డము, అను 12 మర్దములను పాము కరచిన జీవింపడని తెలియ
పలెను.

78 ఎలుక విషచికిత్సలు

శ్లో. శిలాతాళక కుష్ఠంచ భావ్యం నిర్దుండి జడ్రవై :

పానం మూషక దష్టానాం దంత తీవ్రవిషం హరేత్.

తా. శుద్ధిచేసిన శిలాజత్తు, శుద్ధిచేసిన తాళకము, చంగల్వ
కోష్ఠు, వీనిని వావిలాకు రసముతోనూరి భావనజేసి త్రాగించిన ఎలుక
విషము త్వరితముగ హరించును.

శ్లో. చించాఫల సమాయుక్తం గృహధూపం ఫలార్ధకం

పురాణాజ్యేన సప్తాహం లిహేదాఖి ఃషం హరేత్.

తా. చింతగింజలు, కరుధూపము, ఇవి రెండు తులములన్నర
యెత్తు ప్రాత నేతితో గలిపి సేవించిన ఎలుక కాటు నివర్తించును.

శ్లో. శిరీష కుసుమంతక్తైర్వత్సనాభయుతంపిబేత్

విషం మూషక దష్టానాం శమనూష్నోతి తత్క్షణాత్.

తా. దిరిశనపువ్వు, శుద్ధిచేసిన నాభిని వీనిని చల్లతోనూరి
త్రాగిన ఎలుక కాటు లక్షణము నివర్తించును. మఱియొక వెంట్రుక
లను త్రాడుగా పేని ముడివేసి జల్లేడుపాలలో 7 సార్లు తడిపి చుంచె
లుక కరచినచోట గాల్చి దానిపై జల్లేడుచక్క పొడినిఅద్దిన చుంచె
లుక విషము హరించును.

శ్లో. తోయైర్వానాగరం వస్యం పిబేద్వా మృత సైంధవం

అర్క దుత్తూర మూలంచా జలపానో విషాపహం,

తా. శ్లోతిని నీళ్ళతోనూరి నస్యముజేసినను, లేక శుద్ధిచేసిన నాభిని సైంధలవణముతోనూరి త్రాగించినను విషము హరించును.

79 తేలు విషచికిత్స

శ్లో. కాకజంఘీయ మూలంచా ప్యార నాశేన పేషయేత్

పానాద్వా లేపనాచ్చైవ విషం వృశ్చికజంహరేత్.

తా. వెలమసంధివేరు కడుగుతోనూరి త్రాగినను లేక దాని గంధము తీసి కరచినచోట పట్టించి మర్దించినను తేలువిషము నివర్తించును. మఱియు తంగేడు చిగుళ్ళరసముత్రాగిన తేలుగరచుట వలన గలిగిన రక్తవాంతి హరించును.

శ్లో. శీరీషర మేఘనాదంచనవనితసమన్వితం

భల్లాతకంవిషంహంతి లేతనేనక్షణాద్ధృవం

తా. దిరెళసము, చిర్రి, జీడి, వీనిని సమానముగ తూచి నూరి ఆవువెన్నలోగలిపి లేపనముచేసిన విషము నిశ్చయముగ తృటి కాలంలో హరించును.

80 కుక్కకాటు చికిత్సలు

శ్లో. గుడతైలార్దదుగ్ధస్య లేపశ్శ్యానవిషంహరేత్

పిష్ట్యాపామార్గమాలంతుక రైకంమధునాలిహేత్

శ్వాసదప్తవిషంహంతిలేపాత్కుక్కటవిప్లయా

తా. ఛెరకుబెల్లము, తిలతైలము, తెల్లజల్లేడుపాలను మిళితము జేసినను, కర్షమెత్తు ఉత్తరేణు వేళ్ళనునూరి తేనెతో భక్షించినను లేక కరచినచోట కోడిరెట్టను మర్దించినను వెరికుక్క (నక్క) వాని విషము హరించును. (గొడ్డుకాకరగడ్డను 40 దినములు తగు మోతాదును భక్షించినను, లేక, మంగ, బోడతరము వీనిరసములో మూడు నూనెబొట్లు విడిచి 40 దినములు సేవించినను వెరికుక్క నక్క వాని విషము హరించును.)

శ్లో. నింబకుటజబీజానిచందనాంబుజకేశరం

క్షీరైఃపిష్టంనిహంత్యాశుశ్వానసూర్జాలజం విషం

తా. వేపవిత్తులు, కొడిశవిత్తులు, చందనము, తామరగరులు వీనిని పాలతోనూరి త్రాగిన కుక్కకాటు (నక్కకాటు) పిల్లికాటు శీఘ్రముగ హరించును. (ఒక తులము వెంట్రుకలును మంగలములతో వేసి మసిజేసి దానితో నూనెకలిపి త్రాగినను లేక శరీరమునకు కాక రాకు పసరుబూసికొని స్నానముజేసినను వెర్రికుక్క నక్కవిషము హరించును. కుక్క, నక్క విషములయందొక సంవత్సరమువరకు చప్పిడివంటకము సేవించుటయేగాక స్త్రీసంగమము, ఆవాలు, మామిడికాయ మున్నగు వానిని విడువవలెను.

81 అష్టాదశ మూషికాదులు

శ్లో. పూర్వముక్తాః శుక్రవిషమూషికాయేనమాసతః

నామలక్షణభేదజ్యైరష్టాదశనిబోధతాన్

లాలనఃపుత్రకః కృష్ణోహం సిరశ్చిక్విరస్తథా

చూఘాండరోలసశ్చైవకషాయదశనోఽపిచ

కులింగశ్చాజితశ్చైవచపలఃకపిలస్తథా

కికిలోఽరుణసంజ్ఞశ్చమహాకృష్ణస్తథోందురుః

శ్వేతేనమహతాసార్థం కపిలేనాఖినాతథా

మూషికశ్చకపోతాభస్తథైవాష్టాదశస్మృతాః

తా. తొల్లి శుక్రవిషములని చెప్పబడిన మూషికములు 18 విధములు. లాలనము, పుత్రకము, కృష్ణము, హంసిరము, చిక్విరము చూఘాండరము, అలసనము, కషాయదశనము, కులింగము, అజితము, చపలము, కపిలము, కోకిలము, అరుణము, మహాకృష్ణము, మహాశ్వేతము, మహాకపిలము, కపోతము అని ఎలుకలు పదునెనిమిది విధములైనవి, వాని దష్టలక్షణములు, బోధకచికిత్సలు వివరింపబడును.

82 విషస్థానకార్యము

శ్లో: శుక్రం పతవియత్రైషాం శుక్రవృష్టైఃస్పృశంతివా

సఖదందాదిభి స్తస్మిన్మా తేర. క్తంప్రదుష్యతి
 జాయనై గ్రంథయఃశోఘాఃకర్ణి కామండలానిచ
 విడకో పచయశ్చోగ్రావిరప్పాఃకిటిభానిచ
 పర్వభేదోరుజ స్తీవాజ్యరోమూర్చాచదాదుణా
 దార్బల్యమరుచిఃశ్వాసోపమధుర్లోమహర్షణిం
 దష్టరూపం సనూసోక్తం ఏతచ్ఛవ్యాసతోశృణు
 లాలాసానోలాలనేనహిక్కాచర్దిశ్చజాయతే
 తండులీయకకల్కంతులిహ్యత్తస్రమాక్షికం.

తా. వీని శుక్రము ఎక్కడపడునో లేక శుక్రముతో కూడిన
 గోళ్ళచేగాని దంతములచేగాని ఏభాగమున కరచునో లేక బరకునో
 ఆ ప్రదేశమునుండి రక్తము దూషితమై, కంతులు, వాపు, తామర
 పూపు మధ్యనుండు కాయలవంటి గడ్డలు, గుండ్రని దద్దురు, గుంపు
 గుంపుగ నుండు కురుపులు తీవ్రమగు వినర్వికిటిభము, కీళ్ళు
 నొప్పులు, మిక్కిలి బాధ, జ్వరము, మూర్ఛ, బలహీనము, అరుచి,
 ఒగర్పు, వాంతి, గగుర్పాటు ఇవి ఎలుక విషమువలన కలుగు
 సామాన్యలక్షణములు లాలనమను ఎలుక కరచిన చొంగకారుట,
 ఎక్కిళ్ళు, వాంతులు కలుగును. దీనికి చిత్రివేళ్ళు కల్కము తేనెతో
 నేవించిన హరించును.

శ్లో: పుత్రకేణాంగ సాదశ్చ పాండువర్ణశ్చ జాయతే

చీయతేగ్రంథిభిశ్చాంగమా ఖుశాబకసన్నిభైః

శరీషేంగుదకల్కంతు విహ్యత్తత్ర సమాక్షికం.

తా. పుత్రకమును ఎలుకముట్టిన శరీరముయొక్క బలము
 తగ్గుట తెల్లబారుట, ఎలుకకూనలవంటి గ్రంథులు లేచుటయు సంభ
 వించును. దీనికి దిరిశేన, గారలపంచాగ కల్కమును తేనెతోకలిపి
 నేవించిన పుత్రకవిషము హరించును.

శ్లో. కృష్ణేనాస్కృచ్ఛద్ధృతిమర్ది నేషు విశేషతః

శరీరఫలకుష్ఠాంత పిబేష్కంశు భస్మనా.

తా. కృష్ణమును మూషికము కరచినచో రక్తము వాంతి
యగును. ఈ రక్తవాంతి మబ్బురోజులందు ముఖ్యముగ వేడలును,
దీనికి దిరిగెనకాయ చంగల్వకోప్పు చూర్ణముచేసి మోదుగబూడిద
కలిపి నీటి అనుపానముతో సేవించవలెను.

శ్లో. హంసి రేణాన్నవిద్యేషో జృంభాలోమాంచహర్షణః

పిబేదారగ్వధాదిగుతు సువాంతస్తత్ర మానవః

తా. హంసిరమను ఎరుకరచిన అన్న ద్వేషము, ఆవలింతలు
గగుర్పాటు, ఉలికిపాటు కలుగును. బాగుగా వాంతిచేసికొని తరు
వాత ఆరగ్వదాధిగణ కషాయము సేవించవలెను.

శ్లో. చిక్విరేణ శిరోదుఃఖం శోషోహిక్మాపమస్తథా

జాలినీ ముదనాంకోత కషాయై రయేత్తుకం

తా. చిక్వారమను ఎరుక కరచిన శిరోరోగము వాపు
ఎక్కిళ్ళు వాంతి కలుగును. చేరుబీర, మంగకాయ, ఊమగచెక్క
లచే వాంతి చేయించవలెను.

శ్లో. భుభూద్దరేణ శృత్పృద్ధిర్జ్వరో దౌర్బల్యమేవచ

గ్రీవాస్త భః పృష్ఠశోభో గంధాజ్ఞాం విశూచికా

చన్య హరీతకీశు తీరిడంగం పిప్పలీమధు

శ్వేతికబీజంతోంచ బృహత్పాశ్చాత్ర దాపయేత్.

తా. భుభూదరమను ఎరుక కంచిన దప్పి, వాంతి, జ్వరము,
దుర్బలత్వము, మెడతిరుగుండుట, పృష్ఠభాగమున వాపు, వాసన
తెలియకుండుట, విశూచి కలుగుట మున్నగునవి కలుగును. చన్యము,
కరక్కాయ, శొంతి, వాయువిడంగములు, పిప్పళ్ళు, తేనె, తెల్ల
తామర గింజలు, నేలములగ తొరము సేవించవలెను.

నిఃక్వాధ్యచైషాం కాధ్య చతుర్థాశః పునర్భవేత్
 త్రిపుత్తిలామృతా వక్రం సర్వగంధాసం కృత్తి కా
 కపిత్థదాడి మత్స్యస్సు పిష్టాని తుదాపయేత్
 తత్సర్వమేకః కృత్వాశనై మృద్వగ్ని నాపచేత్
 పశ్చిమామదణా దీకం విషమే తత్స్వపోహతి
 కాకాదనీజాక మాచీ స్వర సేష్యధవాకృతం.

తా. పెరుగు, పాలు, నెయ్యి వీనిని ఒక్కొక్క ప్రస్థము
 గానుగ, రేల, శొఠి, నేలములగ, తాలపర్ణి, మయ్యాకుపొన్న వీనిని
 రెండేసి ఫలములు, ఆధకము నీటిలో కషాయముపెట్టి నాల్గవవంతు
 మిగులునట్లుకాచి పై నెయ్యి వాయుగాలనందులోకలిపి తెగడ,
 నువ్వులు, తిప్పతీగ, గ్రంధి, తగరిము, ఈశ్వరివేరు, నల్లచున్ను, వెల
 గచెక్క, దానిమ్మచెక్క, ఇవి ఘృతమునకు నాల్గవవంతు కల్కము
 చేసి కలిపి వండవలెను. మందాగ్నిచే యిట్లు వండిన ఘృతమును
 అరుణము మొదలగు నైదింటి ఎలుకల విషమును హరించును,
 నల్లదొండ, కాసరస్వరసములతో వండినఘృతమైనను యీచెప్ప
 బడిన ఐదు ఎలుకల విషములున్ను హరించును.

83 సీరావ్యధన మనవిధి

శ్లో. శిరాశ్చస్రావయేత్ప్రాజ్ఞః కుర్యాత్సంశోధనానిచ
 సర్వేషాంచవిధిః కారోమూషికాణాం విషేష్యయం.
 కద్ధావిస్రావయేద్దంశం ప్రచ్ఛిశించప్రలేపయేత్
 శిరీషరజనీకుష్ఠ కుంకుమైరమృతాయుతైః
 చర్దనంజాలిని క్వాదైఃశుకాఖ్యాకోతయోరపి
 శుకాఖ్యాకోషవత్కోశ్య మూలమడనవీచ
 దేవదారిఫలంచైవ కద్ధాపీత్యావిషంవమేత్
 ఫలంవచాదేవదాలీ కుష్ఠంగోమూత్రపేషితం
 పూర్వక జ్వేషయోజ్యాఃస్యఃసర్వోదదువిషచ్ఛిది

తా. అన్నిజాతుల ఎలుకలవిషమునును శిరావ్యసచేసి రక్తమునుకార్చి నస్యదిసంశోధనములను చేయవలెను. కరచిన చోట కార్చి రక్తమును ద్రవించజేయవలెను. గాయమును ప్రచ్ఛన్నముచేసి దిరిశనచెక్క, పసుపు, చంగల్యకోష్ఠు, శుభ్రముపువ్వు, తీసుతీగనూరి పూయవలెను. చేదుబీరకాయ శమయముచేగాని, జిల్లేడువేరు శమయముచేగాని డోసుగ వేరు శమయముచేగాని, జిల్లేడువేరు శమయమువలనగాని, చేదుబీరవేళ్లు, ముంగకాయ శమయముచేగాని, పసునము చేయింపవలెను. మరియు దేవదారుపగు, పెరుగుకలిపి త్రాగించియైనను విషము కక్కింపవలెను, దేవదారుపగు, పసు, చేదుబీరకాయ, చంగల్యకోష్ఠు గోమూత్రమున నూరి పెరుగుతో కలిపి అన్ని ఎలుకల విషయందునను త్రాగవలెను.

84 విరేచనవిధి

శ్లో. విరేచననేత్రివృద్ధాతీ త్రిఫలావల్కళివ్యతే

తా. తెల్ల తెగడ, దంతి, త్రిఫలముల పెచ్చులు ఉపయోగించవలెను.

శ్లో. శిరోవిరేచనేసారఃశిరీషపలమేవచ

తా. దిరిశనపుకాయ చూర్నము నస్యముచేయవలెను.

86 శృంజనము.

శ్లో. కటుత్రయాద్యశ్చహితో గోమయస్వరసోఽజనే

తా. కటుత్రయముగోమయస్వరసమునకలిపి శలికమువేయవలెను.

శ్లో. కపిత్థగోమయరసఃసత్త్వోద్రోణేహాశ్వతే

రసాం జనహరిద్రేంద్రయవకట్కీషువాక్రృతం

కల్కంసాతివిష ప్రాతిర్లిహ్యచ్చత్వోద్రుంయుతం

తా. వెలగ చెక్క, రసముగాని, గోమయరసముగాని, తేనెతో అవలేహముచేసి సేవించవలెను. రసాంజనము, పసుపు, కొడిశగింజలు కట్టుకరోహిణి, వీనిచే చేయబడిన అవలేహము తినవలెను. లేక

పైదానిని అతివిషముతో కూడ కల్కముచేసి ఉదయకాలమున తేనెతో సేవింపలెను.

87 ఘృతము.

శ్లో. తండులీయక మూశేషునర్పింసిద్ధంగిబేన్నరః

అస్సోతమూలసిద్ధవాపఃచ కాపిత్థమేనవా.

తా. తెల్లజిల్లేడువేరుకల్కము కషాయమున తయారుచేసి నదానిచేగాని, కపిత్థపంచాంగకల్క కషాయములతో చేసినట్టి దానిచేగాని ఘృతమును పానము చేయవలెను.

88 మూషిక విష ప్రకోపకాలము.

శ్లో. మూషికాణాం విషంప్రాయః కుష్ఠ్యత్యభేషునిర్హతం

తత్రాప్యేవిధిః కార్యోయశ్చదూషీవిషాపహః.

తా. శోధనాదులచే పోగొట్టబడియు మిగిలియున్న ఎలుక విషము వర్షకాలమున ప్రకోపించును. అసమయమున పైన చెప్పిన విధిని చేయనగును. మరియు దూషీవిషహరచికిత్సలం జేయనగును.

89 వ్రణకర్ణికచికిత్స.

శ్లో. స్థిరాణాంరుజతాంవాపిప్రణానాంకర్ణికాభిషక్

పాటయిత్వాయథాగోషంవ్రణవచ్చాపిశోధయేత్

తా. స్థిరమగు బాధగలిగిన కర్ణిక ఎలుక కరచిన కలిగియుండును. అట్టిదానిని వైద్యశ్రేష్ఠుడు చీల్చి వ్రణదోషము ననుసరించి వ్రణచికిత్సా విధులప్రకారము సుశోధనము చేయనగును.

90. చతుష్పాత్తులకు పెర్రెత్తుటకు కారణము.

శ్లో. శృంగాలశ్వతరత్వృక్షవ్యాఘ్రాదీనాంయదానిలః

శ్లేష్మప్రదుష్టోముష్ణాతిసంజ్ఞానహశ్రితః

తదాప్రస్రస్తలాంగూలహనుస్కుంధోఽతిలాలవాన్

అత్యర్థబధిరోఽస్తశ్చసోఽన్యోన్యమభిధావతి

తేనోన్న తేనదప్తస్యదంష్ట్రీణానపిమేణాః
సుప్తతాజాయతేదం శేషస్థశ్చాస్మిన్రవస్యస్యక్
దిగ్విధస్యలింగేనప్రాయశశ్చోపలక్షితః

తా. నక్క, కుక్క, శివడి, ఎలుగుబంటి, పులి మున్నగు వానికి ఎల్లప్పుడును వాతము, శ్లేష్మదూషితంబై సంజ్ఞానహనాదులందు నివసించి సంజ్ఞలను హరించుచుండునో అప్పుడని తోకలు వ్రేలాడుచు, భుజములు దిగజారుచు, దవడలు కలుచు మిగుల చొంగలు గ్రక్కుచు కండ్లుకనబడక చెవులు వినబడక కండుటచే నవి ఒక దానిపై నొకటి పడుగిడుచుండును. వానిచర్యల ఉన్వత్తములైనందున విషముగల కోరలుగల వగుటచే కడునబడిన కాటుగలచోటు మొద్దుబారి నల్లనిరక్తము విశేషముగ నుండియుండును. అందువలన వానిగుణములే విషమెక్కినవానికిని గలిగియుండును. అందుచే వెర్రి యెత్తుటకు కారణము.

91 వెర్రికుక్కకరచినవాని కరిష్టములు

శ్లో. యేనచాపిభ లేద్దుష్టస్యస్య వేస్థాయతంసరః
బహుశఃప్రతికుర్యాణఃక్రియాసీనోవిసస్యతి
దంష్ట్రీణామేనదిప్తస్యతద్రూపంయదివశ్నితి
అపునవాయదివాదర్శేరిప్తంతస్యవినిర్దిశేత్
త్రసత్యకస్మాద్యోఽభీక్ష్యంశ్చైత్వాత్పప్రాపివాజలం
జనత్రాసంతువిద్యాత్తరిప్తంతదపిక్రితం
అదప్టోవాజలత్రాసీనకథంచససిధ్యతి
ప్రసుప్తోఽఘోర్తితోవాపిస్వప్నప్రస్తోససిధ్యతి.

తా. ఎవడు ఏజంతువుచే కరువబడునో ఆ జంతువుయొక్క చేష్టలు కూతలు అనేకపర్యాయములు చేయుచు తన శరీరవ్యాపారములను మరచువాడై నశించును. అద్దయంచుగాని, నీటియందుగాని తనను కరచిన జంతువుయొక్క రూపమును చూచినచో వాడు జీవింపడు. ఎవడు గదా నీటిపేరువిన్నను నీరుచూచినను బెడరు

చుండునో అట్టిరోగమునకు సదా జలత్రాసమందురు. జలత్రాసరోగి జీవింపడు. యేజంతువు కరువకపోయినను త్రాసముకలవాడుజీవింపడు. నిద్రలోగాని, మేల్కొనిగాని తనకు నీటియందు భయము గలిగిన వాడును జీవింపడు.

92 తంత్రాంతరమందు

శ్లో. అదప్తస్యాపిజంతోర్హి జలత్రాసోభవేద్యతి

తస్యరిప్తంహిభిషజోబృవతేవిషచింతకాః.

తా. విషజంతువులచే కరువబడకుండినను జలత్రాసము కలిగినచో వాడుజీవింపడని వైద్యవేత్తలగు చికిత్సాధికారులు వచించిరి.

శ్లో. బుద్ధిస్థానం యదాశ్లేష్మా కేవలంపతి పద్యతే

తదా బుద్ధా నిరుద్ధాయాం శ్లేష్మకాధిప్తతోనరః

జాగ్రస్సుప్తోపిచాత్మానం మజ్జంత్యి వమన్యతే

సలి వేత్రస్యతి తదాజలస్రా సంతతం విదుః

శ్లేష్మఘ్నం తత్రకర్తవ్యం శోధసంశయ నానిచ

ఆహారశ్చ విధానేయ తస్మప్రకృతిం భజేత్.

తా. ఒక శ్లేష్మము ప్రకోపించి బుద్ధిస్థానమును పొందినచో బుద్ధి శ్లేష్మముచే నిరోధింప బడగా శ్లేష్మాధిష్ఠితుడై మానవుడు మేల్కొనినపుడు నిద్రయందును తాను నీటిలో మునిగిపోవుచున్నట్లు తలచి భయమందుచుండును. దీనినే జలత్రాసమందురు అట్టి రోగికి శ్లేష్మహరంబగు సుశోధన, సంశయముక్రియలనుచేసి శ్లేష్మహారాది పదార్థములను సేవింపజేయుచు శ్లేష్మహారాహరమును ప్రకృతి నొందువరకును ఇవ్వవలెను.

93 పిచ్చికుక్క కాటులకు

శ్లో. విసావ్య ద శతైర్ద్రిష్టై సర్పిషా పరిదాహితం

ప్రదిహ్నోదగధైః సర్పిఃపురాణం వాపి సాయయేత్

అర్కక్షీరయుతం చాస్యదద్యాచ్చీర్ష విరేచనం

శ్వేతాంపుసర్ప వాంచాస్య దద్యాధుత్తూరకాయతాం

తా. పై చెప్పిన వానిచే రచిన చోటునందు నేతితో కాల్చిన రక్తమునుతీసి విషహారావధములను పూయవలెను. ప్రాతనెయ్యి త్రాగించవలెను. జిల్లేడుపాలతో కూడిన నన్యము చేయవలెను. తెల్లగలిజేరు, ఉమ్మెత్త వేళ్ళు కల్పి లోపలికిచ్చేడి, పిచ్చికుక్క నక్క మున్నగు దుష్టజంతు కాటులయొక్క విషములు హరించును.

94 పిచ్చికుక్క విషమునకు

శ్లో. పలలం తిలతైలంచ రూపికాయాః పయోగుడః

నిహంతి విషచూలర్కం మేఘ బృండమివానిలః

తా. మాంసము; నువ్వునూనె, జిల్లేడుపాలు, బెల్లము, కలిపి తిన్నచో పిచ్చికుక్కవిషము మేఘములు గాలించే విధిపోయినట్లు విషము పటాపంచలై పోవును.

శ్లో. మూలస్య శరణుంఖా గూః కర్షణధత్తూగ శార్థకం

లిండులోడక మాదాయ పేషయేత్తండు లైస్సహ

ఉష్ణత్రకస్య పతై స్తునంవేష్ట్యా పూరకం పచేత్

ఖాదే దావధ కాలేతు తదలర్క విరూపితః

కరోత్యన్య స్వికారాంస్తుత స్త్రీన్విర్యతి చావధే

వికారాశిశియాప్యగృహేవారిషర్జితే

తతఃశాస్త్రవికారస్తుస్మాత్వాచై వాపశేహవి

శాలిషష్టిక యోర్భక్తంక్షీణోష్ణేనభోజయేత్

దివత్రయేపంచమేవావిధిరేషోర్ధనూత్రయా

కర్తవ్యోభిషజాపస్యమాలార్కవిషనాశనః

కుష్మేష్వయంవిషంయస్యసజీవితీమానవః

తస్మాత్ప్రీతోపయేదాశుస్వయంయవన్నకుప్యతి.

తా. వెంపలివేరు, 1 కర్షము, ఉమ్మెత్తవేరు 1/2 కర్షము, బియ్యముకలిపి కడుగుతోనూరితపిండిముద్దకు ఉమ్మెత్తాకులుచుట్టి నిప్పు లలోకాల్చవలెను. పిచ్చికుక్క విషముగలవాడు ఔషధము సేవించు

నపు డాపిట్టరొట్టెను తినవలెను, అదిజీర్నమగు సమయమున రోగికి వికారము తెత్తును. నీయలేని చల్లని ప్రదేశముందు రోగివికారములు శాంతించువరకును ఉంచవలెను, అవికారము తగ్గినవెంటనేస్నానము చేయించి రెండవదినమున, శాలిధాన్యముగాని, వష్టికథాన్యముగాని దంపిసబియ్యమును అన్నముగావండి వెచ్చని అవుపాలతో భుజింప జేయవలెను. ఇట్లు 3, 6, దినములుగాని చేయవలెను. ఇందులో సగము ప్రమాణము మాత్రమే మూలికలతో చేయబడు అపూవము (అనగాపిట్టరొట్టె) చేసి పెట్టవలెను. ఇట్లుచరించిన వెర్రికుక్క విషము నివర్తించును. ఇట్లు విషమును ప్రకోపింపజేసి చికిత్సనండ వలెను. అట్లుచేయకున్నచో దానియంత లావిషము ప్రకోపించినచో ప్రాణములదీయునుగనుక విషము ప్రకోపింపకుండగనే ప్రకోపించు నట్లుచేసి చికిత్స జేయవలెను.

శ్లో. బీజరత్నధీగర్భైఃకుంభైఃశీతాంజపూరితైః

స్నాపయేత్తందీతి రేసమంత్రైర్వాతుష్పదే॥

తా॥ మరియు వానిని చన్నిళ్ళభాండములందు బీజములు, రత్నములు, ఓవధులువేసి నదీతీరమునందుగాని, నాల్గుత్రోవలుగలియుచోట విషహర మంత్రములచే స్నానము చేయవలెను.

9వ బలివిధానము

శ్లో. బలినివేద్యత త్రాపిపిన్యాకపలలంధధి

మాల్యానిచవిచిత్రాణిమాంసంపక్వానుకంయథా

అలకాధిపతేయక్షసారమేయగణాధిప

అలర్కజాప్తమేతస్మేనిర్విషంకురుమాచిరతే॥

తా. నదీతీరమందుగాని, చతుష్పదమందుగాని, తెలగపిండి మానెకలిపిన నువ్వులముద్ద, పెరుగు, చిత్రమగు, పుచ్చమూలికలు వండినమాంసము, పచ్చిమాంసము “అలకాధిపతేయక్ష” అను మంత్రముచే బలి పెట్టి ఓఅలకాపట్టణమునకు అధిపతియగుయక్షుడా కుక్కల

సమాహమున కధిపతీ, వెర్రికుక్క విసముగల సీనిని శీఘ్రమే విష రహితునిగా జేయుము.

శ్లో. డద్యాత్సంశోధనంతీవ్రమేపంన్నాతస్య దేహిణః

అశుద్ధస్యనురుడేఽపి నణేకుప్యతి తద్విషం॥

తా. పరిశుద్ధాత్ముడు కాని వానికి పుండుపెట్టినను విషము ప్రకోపించుచుండును గనుక నైవిధముగ స్నానము చేయుచున్న తరువాత అతీశముగ సంశోధనముచే శోధింపవలెను.

96 వెర్రికుక్క ధ్వను లెట్లు కలుగును?

శ్లో. శ్వాదయోఽభిహితావ్యాలానాతపి తప్రకోణాః

అతఃకరోతి డప్తన్తు తేహంతుతంసరః

బహుశః సతికుర్వాణోనచిరాన్న్వియ తేచరుః

తా. వెర్రికుక్క మున్నగు హింసకరముగ జంతువుల విషము వాతపిత్త ప్రకోపముంగలవి గను సానిచే బాధనొందినవాడు వాని చేష్టలను, కూతలను చేయును; ఆచేష్టలను, కూతలను విశేషముగ, చేయువాడు శీఘ్రకాలముగో మృతిజెందును.

శ్లో. నఖదంతక్షతంవాలై ర్యత్రత్రణతద్విమార్దయేత్

సించేత్తైలేనకోష్ఠేన తేహితాతప్రకోపజాః

తా. ఘాతకజంతువుల గోళ్లువలనగాని, దంతములవలనగాని కీంపబడిన గాయములకు వెచ్చనినూనచే తడిపి మర్దించవలెను; వాతమును పెంచున వగుటచే అట్లుచేయవలెను.

97 కల్యాణఘృతము

విడంగత్రిఫలాదస్తీభద్రదారుహారేణః

తాలీసపత్రమంజిస్తాకేశరోత్పలపద్మకం

దాడిమంమూలతీపుష్పంరజన్యాశారివేస్థిరే

పియంగుస్తగరంకుష్ఠం బృహత్యేచైలవాలుకం

సచందనగవాక్షీభి ర్తైత్తైస్సిద్ధంవిషాపహం

సర్వికల్యాణకంచై తద్ద్రహపస్కారనాశనం
 పాండ్వామయగరశ్వాసమద్దాగ్నిజ్వరకాశనుత్.
 శోషిణాంస్వల్పశుక్రాణాం వద్ధ్యానాంచప్రశస్యదే.

తా. వాయువిడంగములు, శ్రిఫలములు, ద నిమూలము, దేవ
 దాదురేణుకలు, తాలిసత్త్రి, గుంజిష్ఠ, నాగకేసరములు, నల్లకలు
 వలదుంప, పద్మకము, దానిమ్మ, చూలిత్రపువ్వులు, పసపు, మాని
 పసుపు, సుగంధి, పెద్దసుగంధి, దూర్వాములు, ప్రేఖణము, గంధి
 తగరము, చంగల్వకోస్తు, నేలమూలగ, వాకుడు, కూకురుబుడమ,
 చందనము, తెల్లదింలిన, వీనిచే కాచబడిన నెయ్యిని కల్యాణాఘృత
 మందుదు; ఇది విషము, గ్రహములు, అపస్కారము, పాండు, క్షయ
 రోగము, ప్లేబుమందు, శ్వాస, మందాగ్ని, జ్వరము హరించును;
 శుక్రము క్షీణించువారికి సంధ్యలకు ప్రశస్తమైనది.

98 సంజీవిని ఘృతము

శ్లో. అపమార్గస్యబీజానిశిరీషగ్యోధైవచ
 శ్వేతేదెంకాకనూచీంచగవాంమూత్రేణపేషయేత్
 సర్పిరైశ్చైస్తుసంసిద్ధంవిషసంశమనంపరం
 అమృతంవామవిఖ్యాతమపిసంజీవయేర్మృశం

తా. ఉత్తరేణిగింజలు, దిరిశనపుగింజలు వన, తెల్లమద్ది, కాసర
 వీనిని కల్కకముచేసి నేటికి నాల్గురెల్లు గోమూత్రముపోసి తయారు
 చేసిన ఘృతము విషమును హరింపజేయును; దీనినే సంజీవన ఘృత
 మందుదు; దీనిని నేవించినవారు చనిపోయినవారినికూడ బ్రతికించును.

99 మహాసుగంధి లేహ్యము

శ్లో. చందనాగురుణీకుష్ఠంతగరంతిలపర్మికం
 ప్రపాండరీకింకలదశుశం దేవదారుచ
 భద్రశీయంయవధలాంభాజ్జీర్ణంనీలీసుగంధికాం
 కాలేయకంపద్మకంచమధుకంనాగరంజటాం

తా. గలగోలీ, శ్వేతకృష్ణ, రక్తరాజి, రక్తమండల, సర్వ శ్వేత సర్వపిత్త, అని ఆరువిధములగు ఉపముఖేకములుగలవు; ఇందు మొదటి రెండు కరచిన ముంబయు కరచినచోట వాపులు కలుగును.

104 జెర్రిభేదములు

సూ. శతవద్యస్తుపదునా. కృష్ణా, చిత్రా, కపిలా, పీతీకా, రక్తా, శ్వేతా, అగ్ని, ప్రభాశ్చ కృష్ణా, తాభిర్దప్తేశోఽపి వేదా నాదాహశ్చ హృదయే, శ్వేతాగ్ని, ప్రభాభ్యామేత దేవదా హోమూర్చాచాతిమాత్రం స్వేతపిడకోత్పత్తిశ్చ.

తా. పదునా, కృష్ణ, చిత్ర, కపిల. పీత, రక్త, శ్వేత, అగ్ని ప్రభ అని 8 విధములగు జెర్రిభేదములు గలవు అని కరచిన వాపు, బాధ హృదయతాపముకలుగు; అందు శ్వేతాగ్ని ప్రభలుకరచిన యీ బాధయు: తాపము, అతిమూర్ఛయు; తెల్లనిపొక్కులును గలుగును.

105 మాండుక భేదములు

సూ. మాండుకాంకృష్ణా, సారః- కుహకః- హరితఃరక్తః-

యవవర్షాభోభృకుటీకోటిక శ్వేత్యష్టా తైర్దప్త్యన్య

దంశకండుార్థవతిపీత ఫేనాగమశ్చవక్త్రాత్

భృకుటీకోటిభ్యామేత దేవదాహాచ్ఛద్దిర్భూ

ర్చాచాతిమాత్రం.

తా. కప్పలు, కృష్ణము, సారము, కుహకము, హరితము, రక్తము, యవవర్షము, భృకుటీకోటికము, అని 8 విధములగు కప్పలుగలవు; అవికరచినచోట దురదకలుగు; నోటినుండి పచ్చని నురుగువచ్చును; భృకుటీకోటికము కరచిన యీ లక్షణములు మిగుల తాపము, వాంతి, మూర్ఛకలుగు.

శ్లో. విశ్వంభరాభివక్షేద శఃసర్వనాకారాభివేద

కాభిశ్చేయతేశీతజ్వరార్తశ్చపురోహాధవతి

తా. విశ్వంభరము కరచినచోట చుట్టును ఆవాలు వంటి పొక్కులు లేచును; చలితోకూడినజ్వరము కలుగును.

శ్లో॥ అహితుండికాభిర్దప్తేతోదదాకండుశ్వయధవో
మూహశ్చకండామకాభిర్ద్రప్తేపీతాంగచ్ఛర్ధ్య
తీసారజ్వరాదిభిరభిహన్యతే శూకవృత్తాదిభిర్ద్రప్తే
కండాకోఠాఃప్రవర్ధతే శూకశ్చాత్రలక్ష్యతే

తా॥ అహితుండికయను మండాకము కరచినచో గలుపు, మంట, దురద, వాపు, మోహము జనించును; మును కీటకము కరచిన శరీరము పచ్చబారి, వాంతులు, అతిసారము, జ్వరము, మున్నగు బాధలుకలుగును; శూకవృంతము మొదలగునవి కరచిన దురద, దద్దుర్లు క్రమముగ బాధించును. కట్టిన చోటముల్లుకనబడును.

106 చీమజాతుల లక్షణము

సూ॥ పిపీలికాః - స్థూలశీర్షా - సంవాహికా - బ్రాహ్మణికా
జ్జలికాకలిపికాచిత్రవర్ణేషట్తాభిర్దప్తేదంతేశ్వ
యధురగ్నిస్పర్శవద్దాహశోభాభవతః

తా॥ చీమలు స్థూలశీర్షము, సంవాహిక, బ్రాహ్మణిక, అంగలిక, కలిపికా, చిత్రవర్ణా అని రవిధంబులగు వానిచే కరువబడినచో ఆ చోటునవాపు, నిప్పుతాకినట్లుండుట, మంట, పొక్కుగల్గుట గల్గును.

107 ఈ గలు

సూ॥ మక్షికాఃకాంతారికా, కృష్ణా, పింగలికా, మధూలికాకషాయా
స్థాలికేత్యేషంషట్తాభిర్దప్తస్యదాహశోభాభవతః
స్థాలికాకాషాయాభ్యామేతదేవపిడకాశ్చసోపద్రవవాభవంతి.

తా. ఈ గలు, కాంతారిక, కృష్ణ, పింగలికా, మధూలికా, కషాయ, స్థాలిక, అని ఆరువిధంబులు వానిచేకరువబడిన మంటవాపు కలుగును; అందు స్థాలికషాయల కాటువలన మైలక్షణములు ఉపద్రవంబులయి కురువులు లేచును.

108 గోమము.

సూ. మశకాసాముగ్రంథరిమండలహాస్తి మశకకృష్ణః

పార్వతీయతిమః, తై ర్దష్టస్యతీప్రకంఢూర్దం

శశోభశ్చ, పార్వతీయన్తు కీర్తితః పాణహగ్నస్సంబు

లక్షణః శఖావశస్సేష్యైర్భంజితః కాంసదాహః

పాకాభవంతాజకౌక సాంధ్యలకణము క్షందికత్సతంచ.

తా. గోమము, సాముద్రము, పరిమండము, హాస్తిమశకము, కృష్ణము, పార్వతీయము అని అయిదు విధములు. అనికరచినతీవమగు దురదలు, వాపులు, కల్లును. పార్వతీయముదోమ ప్రాణహరమగుకీటకముతో సమానమైన గుణములుగలది. గోశ్చతో గీరిన పొక్కులు పొక్కును, జలగలు కరచిన కల్లుగుణములకుచికిత్సచేసిన తగ్గిపోవును.

109 అసాధ్యకీటకవివరము.

శ్లో. గోధేరకఃస్థాలికాచ యేచ స్వేతాగ్నిసప్రభే

భృకుటికోటిక శ్చైవ నిసిద్ధ్యంత్యేకజాతిమ.

తా. ఉడుములలో గోధేరకము, ఈగలలో స్థాలిక, జెద్రులలో తెల్లనిది. అగ్నివర్ణముగలది, కప్పలలో భృతి, కోటికము అనునవి కరచిన కుదురు.

110 అవచూర్న విషలక్షణము.

శ్లో. శవమూత్రపురీషైస్తు రవమర్షణాత్

స్యూకంఢూదాహకోధాదుః పిడకాశోధవేదనాః

ప్రక్షేదవాంస్తథాస్రావో భృశంసంపాచయేత్త్వచం

దిగ్భిద్భక్రియాస్తత్రయథావచధవచారయేత్.

తా. విషకీటకముల శనము మూత్రము మలము చూర్నించి చేసిశయనాశన లేపనాదులయందుపయోగించుటచే అదితగిలినచోట దురద మంట దద్దుర్లు అరుషిక పొక్కులు నలుపుబాధ చర్మము పగిలి

తా. విశ్వంధరము కరచినచోట చుట్టును ఆవాలు వంటి పొక్కులు లేచును; చలితోకూడినజ్వరము కలుగును.

శ్లో॥ అహితుండికాభిర్దప్తేతోదదాకండుశ్వయధవో
మూహశ్వకండుమకాభిర్ద్రప్తేషీతాంగచ్ఛర్ధ్య
తీసారజ్వరాదిభిరభిచాన్యతే శూకవృత్తాదిభిర్ద్రప్తే
కండుకోతాఃప్రవర్ధతే శూకశ్చాత్రలక్ష్యతే

తా॥ అహితుండికయను మండుకము కరచినచో గలుపు, మంట, దురద, వాపు, మోహము జనించును; మమను కీటకము కరచిన శరీరము పచ్చబారి, వాంతులు, అతిసారము, జ్వరము, మున్నగు బాధలుకలుగును; శూకవృత్తము మొదలగునవి కరచిన దురద, దద్దుర్లు క్రమముగ బాధించును. కట్టిన చోటముల్లు కనబడును.

106 చీమజాతుల లక్షణము

సూ॥ పిపీలికాః - స్థూలశీర్షా - సంవాహికా - బ్రాహ్మణికా
జ్గలికాకలిపికాచిత్రవర్ణేషట్తాభిర్దప్తేదంతేశ్వ
యధురగ్నిస్పర్శవద్దాహశోభాభవతః

తా॥ చీమలు స్థూలశీర్షము, సంవాహిక, బ్రాహ్మణిక, అంగలిక, కలిపికా, చిత్రవర్ణా, అని రవిధంబులగు వానిచే కరువబడినచో ఆ చోటునవాపు, నిప్పుతాకినట్లుండుట, మంట, పొక్కుగల్గుట గల్గును.

107 ఈ గలు

సూ॥ మక్షికాఃకాంతారికా, కృష్ణా, పింగలికా, మధూలికాకషాయీ
స్థాలికేత్యేషంషట్తాభిర్దప్తేదాహశోభాభవతః
స్థాలికాకషాయీభ్యామేతదేవపిడకాశ్చసోపద్రవవాభవంతి.

తా. ఈ గలు, కాంతారిక, కృష్ణ, పింగలికా, మధూలికా, కషాయీ, స్థాలిక, అని ఆరువిధంబులు వానిచేకరువబడిన మంటవాపు కలుగును; అందు స్థాలికషాయల కాటువలన పైలక్షణములు ఉపద్రవంబులయి కురువులు లేచును.

108 దోమలు.

సూ. మశకాఃసాముద్రంపరిమండలోహస్తి మశకఃకృష్ణః

పార్వతీయతిపంచ, తైర్దష్టస్యతీవ్రకంధూర్దం

శశోభశ్చ, పార్వతీయస్తు కీటైః ప్రాణహరమైస్సుల్య

లక్షణఃచఖావశ్చప్యేన్యైర్దంపిజాకాంసదాహ

పాకాభవస్తాజకౌకసాండప్యలకణము క్తంచితృతంచ.

తా. దోమలు, సాముద్రము, పరిమండము, హస్తిమశకము, కృష్ణము, పార్వతీయము అనిఅయిదువిధంబులు. అవికరచినతీవ్రమగు దురదలు, వాపులు, కల్లును, పార్వయనుదోమ ప్రాణహరమగుకీటకముతో సమానమైన గుణములుగలది. గోళ్ళతో గీరిన పొక్కులు పొక్కును, జలగలు కరచిన కల్లుగుణములకుచికిత్సచేసిన తగ్గిపోవును.

109 అసాధ్యకీటకవివరము.

శ్లో. గోధేరకఃస్థాలికాచ యేచ స్వేతాగ్నిసప్రభే

భృకుటికోటికశ్చైవ ససిద్ధ్యంత్యేకజాతిషు.

తా. ఉడుములలో గోధేరకము, ఈగలలో స్థాలిక, జెర్రలలో తెల్లనిది. అగ్నివర్ణముగలది, కప్పలలో భృటి, కోటికము అనునవి కరచిన కుదురదు.

110 అవచూర్న విషలక్షణము.

శ్లో. శవమూత్రపురీమైస్తు రవమర్షణాత్

స్యఃకంఢూదాహకోధాదుః పిడకాశోధవేదనాః

ప్రక్షేదవాంస్తథాస్రావో భృశఃసంపాచయేత్వచం

దిగ్ధవిధక్రియాస్తత్రయధావచధనచారయేత్.

తా. విషకీటకముల శవము మూత్రము మిలము చూర్నించి చేసిశయనాశన లేపనాదులయందుపయోగించుటచే అదితగిలినచోట దురద మంట దద్దుర్లు అరుషిక పొక్కులు నలుపుబాధ చర్మము పగిలి

పుండ్రై రసికాదుచుండుట కలుగును. విషదగ్ధబాణావిహతులకువలెనే చికిత్స చేయవలెను.

11: ఉగ్రవిషకీటకలక్షణము.

శ్లో, నాశనన్నంసచోత్సన్న మతినంరంభవేదనం
దంశదౌవిపరీతార్తి కీటదప్ప్రంసుబాధకం
తీక్షణైర్దప్తానుగ్రవిష్టైః శర్బస్వతప్తముపాచరేత్
త్రివిధానాంతుసర్పాణాం త్రైవిధ్యేసక్రియాహితా
శ్వేదనూలేపనంశేకం చోష్ణమత్రావచారయేత్
అన్యత్రమూర్ఛితాద్ధంశాత్ పాకకోధత్రపీడతాత్
విధస్సుశ్చవిధింసర్వం కుర్యాత్సంశోధనానిచ
శరీషకటుకం కుప్తం వచారజని సైంధవైః
క్షీర మజ్జనసాసర్పిః శుంఠీపిప్పలి దాదఘ
ఉత్కారకాస్థిదౌవాసు కృతస్వేదనేహితా.

తా, కరచినస్థలమందు భిన్నముగాకను, ఎత్తుగా లేకను మరి యొకవిధమగు బాధకలిగి అందు నెక్కుదియగుబాధకల్గిన కీటకదంశము మిగులబాధాకరమైనది. ఉగ్రవిషకీటకములచే బాధింపబడినవారుజన్మ హేతువగుదర్శికర, మండలి, రాజిలసర్పములచికిత్సల ననుసరించిసర్ప విషములకు వలెనేచికిత్స చేయవలెను. హరియు శ్వేదము, ఆలేపనము, శేకముకీటవిషమందువేడిగనున్న దేఉపయోగించవలెను. రోగిమూర్ఛ గలిగినను కాటు సుస్తిపాకము, కుళ్లు, పీడ జనించునపుడు మాత్రము పెచ్చనిలేపనాదుల నుపయోగింపరాదు. అన్నివిధముల విషహరవిధులనుసంశోధనముగావింపవలెను. దిరిశన, కటుకరోహిణి, చంగల్వకోష్ఠు వన, పసపు, సైంధవలవణము, పాలు, మజ్జ, వన, నెయ్యి, శొంఠి, పిప్పలి, దేవదారు, వమన విరేచన సస్యాంజనాదుల నుపయోగింప వలెను. శాలపర్ణి మొదలగు విషహరద్రవ్యములను పాలుమొదలగు ద్రవ్యములతోచేయబడినఉత్కారికముచేస్వేదకర్మలనాచరింపవలెను

112 తేలు విష చికిత్సావిధి

శ్లో॥ నన్వేదయేత్తథారంశం ధూమం నన్వేదయేత్పశ్చి కే
అగదానేక జాతీషు ప్రవత్సాయేత్ పృథక్పృథక్
కుప్తం వక్రంపచాబిల్వ మూలం పాతానువర్చికా
గృహధూమంహవారిద్రే ద్వేత్రికటకవిషేహికః
అగార ధూమరజనీ వక్రం కుప్తం పలాసశం
గలగొలిక దస్తానా మగదో విషనాశనః

తా॥ తేలుకుట్టిన న్వేదము చేయరాదు. ఆ యా జాతులకు ధూమము, అగదము చేయవలెను. చంగల్వకోస్తు, గ్రంధితగరము, వస, మారేడువేరు, పాతసజ్జాతారము కడుధూపము, పసపు, మాని పసపు వీనిని సమాంశములుగ చూర్ణించి తోకతోకుట్టిన తేలు, లూత, కందిరీగ మొదలగువాని విషమందు తినిపించవలెను. కడు ధూపము, పసపు, గ్రంధితగరము, చంగల్వకోస్తు, మోడుగగింజలు చేర్చి అగదము, గలిగొలి గరచినవారికి హితకరమైనది.

113 జెరి విషమునకు

శ్లో॥ కుంకుమం తగరం సిగ్రు పద్మకంజనీవ్యయం
అగదోజలపిష్టోఽయం శతపద్వినాశనః

తా. కుంకుమపువ్వు, గ్రంధితగరము, మునగ, పద్మకము, వసపు, మానిపసపు, వీనిని నీటిచేనూరి త్రాగించిన జెరివిషము నివర్తించును.

114 మఝాక విషమునకు

శ్లో॥ మేషశృంగీవచాపాతా నిచులోరోహిణిజలం
సర్వమంఝాకదస్తానా మగదోషవిनाశనః

తా. పొడవత్రివేరు, వస, పాత, నీటిప్రబ్బలి, కటుకరోహిణి, కురువేరు, వీనినిచూర్ణించి నీటిచేత్రాగించిన అన్నికప్పలయొక్క విషమును హరించును.

పుండ్రై రసితాదుచుండుట కలుగును. విషదగ్ధబాణావిహతులకువలెనే చికిత్స చేయవలెను.

111 ఉగ్రవిషకీటకలక్షణము,

శ్లో, నాశనస్సంసచోత్సన్న మతిసంరంభవేదనం
 దుశశ్చావిపరీతార్తి కీటకప్రసూబాధకం
 క్షీటైర్దష్టానుగ్రవిషైః శర్బ్వసత్సముపాచరేత్
 త్రివిధానాంతుసర్పాణాం త్రైవిధ్యేసక్రియాహితా
 శ్వేదమాలేపనంశేకం చోష్ణమత్రావచారయేత్
 అస్యత్రమూర్ఛితాద్ధంశాత్పాకకోధత్రపీడతాత్
 విధమ్నశ్చవిధింసర్వం కుర్యాత్సంశోధనానిచ
 శిరీషకటుకం కుప్తం వచారజని సైంధవైః
 క్షీర మజ్జనసాసర్పిః శుంటీపిప్పలి దాదుషు
 ఉత్కారకాస్థిచావాసు కృతశ్వేదనేహితా.

తా. కరచినస్థలమందు భిన్నముగాకను, ఎత్తుగా లేకను మరి యొకవిధమగు బాధకలిగి అందు నెమ్మదియగుబాధకల్గిన కీటకదంశము మిగులబాధాకరమైనది. ఉగ్రవిషకీటకములచేబాధింపబడినవారుజన్మ హేతువగుక్షర్మికర, మండలి. రాజిలసర్పములచికిత్సల ననుసరించిసర్ప విషములకు వలెనేచికిత్స చేయవలెను. హరియు శ్వేదము, ఆలేపనము, శేకముకీటవిషమందువేడిగనున్న దేఉపయోగించవలెను. రోగిమూర్ఛ గలిగినను కాటు సుస్తిపాకము, కుట్లు, పీడ జవించునపుడు మాత్రము వెచ్చనిలేపనాదుల నుపయోగింపరాదు. అన్నివిధముల విషహరవిధులనుసంశోధనముగావింపవలెను. దిరిశన, కటుకరోహిణి, చంగల్వకోష్ఠు వన, పసపు, సైంధవలవణము, పాలు, మజ్జి, వన, నెయ్యి, శొంఠి, పిప్పలి, దేవదారు, వమన విరేచన నస్యాంజనాదుల నుపయోగింపవలెను. శాలపర్ణి మొదలగు విషహరద్రవ్యములను పాలుమొదలగు ద్రవ్యములతోచేయబడినఉత్కారికముచేస్వేదకర్మలనాచరింపవలెను

112 తేలు విష చికిత్సావిధి

శ్లో॥ సస్వేదయేత్తథారంశం ధూమం వత్స్యామన్మృశ్యికే
అగదానేక జాతీషు ప్రవత్స్యామ పృథక్పృథక్
కుప్తం వక్రంపచాబిల్వ మూలం పాతానువర్చికా
గృహధూమంహవారిద్రే ద్వేత్రికంటకవిషేహికః
ఆగార ధూమరజనీ వక్రం కుప్తం పలాసజం
గలగొలిక దస్తానా మగదో విషనాశనః

తా॥ తేలుకుట్టిన స్వేదము చేయరాదు. ఆ యా జాతులకు ధూమము, అగదము చేయవలెను. చంగల్వకోష్ఠు, గ్రంథితగరము, వస, మూరేడువేరు, పాతసజ్జాతౌరము కరుధూపము, పసపు, మాని పసపు వీనిని సమాంశములుగ చూర్ణించి తోకతోకుట్టిన తేలు, లూత, కందిరీగ మొదలగువాని విషమందు తినిపించవలెను. కరు ధూపము, పసపు, గ్రంథితగరము, చంగల్వకోష్ఠు, మోదుగగింజలు చేర్చి అగదము, గలిగోలి గరచినవారికి హితకరమైనది.

113 జెర్రి విషమునకు

శ్లో॥ కుంకుమం తగరం సిగ్రు పద్మకంజనీద్వయం
అగదోజలపిష్టోఽయం శతపద్విషనాశనః

తా. కుంకుమపువ్వు, గ్రంథితగరము, మునగ, పద్మకము, పసపు, మానిపసపు, వీనిని నీటిచేనూరి త్రాగించిన జెర్రివిషము నివర్తించును.

114 ముఁడూక విషమునకు

శ్లో॥ మేషశృంగీవచాపాతా నిచులోరోహిణిజలం
సర్వమండుకదస్తానా మగదోషవిनाశనః

తా. పొడవత్రివేరు, వస, పాత, నీటిప్రబ్బలి, కటుకరోహిణి, కురువేరు, వీనినిచూర్ణించి నీటిచేత్రాగించిన అన్నికప్పులయొక్క విషమును హరించును.

115 విశ్వంభరవిషమునకు

శ్లో॥ వచాశ్వగంధాతిబలా బలానాతిగుహాగుహః

విశ్వంభరాభిబష్టానా మగదోవిషనాశనః

తా. వన, పెన్నెరు, దువ్వెనచెట్టువేరు, బల, శాలపర్నీ, పృశ్ని పర్నీ, వీనిచే చేయబడిన అగదము విశ్వంభరవిషము లన్నియు హరించును.

116 అహితుండికావిషమునకు

శ్లో॥ శిరీషంతగరంకుషం హరిద్రేఽశుచతీనహః

అహితుండికాభిర్దస్తా నామగదోవిషనాశనః

తా. దిరిసెన గ్రంధితగరము, చంగల్వకోట్టు, పసపు, మాని పసపు, శాలపర్నీ, ముద్గపర్నీ, వీనిచేచేయబడిన అగదము, అహితుండిక విషములబోకడించును.

117 కంఢూమకవిషమునకు

శ్లో॥ కంఢూమకాభిర్దస్తానాం రాత్రౌశీతాంక్రియా హితాః,

దివాతేనైవసిధ్యంతి సూర్యరస్మిబలార్దింతాః

తా. కంఢూమకమనునదికరచినచో రాత్రిభాగమందు శీత క్రియలుహితకరములు, పగలుసూర్యరస్మిచేబలహీనమైనవి సిద్ధింపవు.

118 పిపీలిక-మఱిక-మశకములకు

శ్లో॥ పిపీలికాభిర్దస్తానాం మఱీ కామశక్తైస్తథా

గోమూత్రేణయుతోలేపః కృష్ణవల్గృకమృత్తికా

తా. చీమలు, ఈగలు, దోమలు, కరచిననల్లని పుట్టమన్నుతో గోమూత్రము కలిపి పూయనగును.

119 వృశ్చిక జాతివివరము

శ్లో॥ త్రివిధాఃప్రోక్తామండమధ్యమహావిషాః

గోశకృత్కీధజామందా మధ్యాఃకాష్ఠేష్టికోద్భవాః

సరశోదోవా నీత్రాయే చాన్యేవిషసంభవాః

మందాద్వాదశాస్త్రాధ్యాస్త్రత్రయఃపంచాదశోత్తమాః

దశవింశతిరిత్యేవ సంఖ్యయాపరికీర్తితాః

తా. మందవిషములు, మధ్యవిషములు, మహావిషములు, అని తేళ్ళు 3 విధములు. కుళ్ళిన పేడయందువుట్టినవి మందవిషములు, కర్రలయందును, ఇటుకలందును జనించినవి మధ్యవిషములు, కుళ్ళినపాము శరీరముఇతరవిషపదార్థములందు గలిగిన తేళ్ళు మహావిషములందును. ఇందు మందవిషపు తేళ్ళు 12 జాతులు, మధ్యవిషములగు తేళ్ళు 3 జాతులు, మహావిషముగల తేళ్ళు 15 జాతులు. మొత్తము 30 తేళ్ళ రకములుగలవని తెలియవలెను.

120 విషవిష లక్షణము.

శ్లో. కృష్ణః శ్వాపః కర్చురః పాండువర్షో గోమూత్రాభః

కర్కశోమేచకశ్చ, శ్వేతోరక్తోరోమశః శాద్వలాభా

రక్తశ్చైతేమందవీర్యా మతాస్తు, వభిర్ద్రష్టేవేదనా

వేపధుశ్చ గాత్రస్తంభః కృష్ణరక్తాశ్చ మశ్చ, శాఖా

దప్తే వేదనాచోర్ధ్వమేతిదాహస్వేదోదంశశోభోద్వరశ్చ

తా. నల్లనిది, శ్వామనర్ణముగలది, కర్ణవర్ణముగలది పాండువర్ణముగలది, గోమూత్రమువంటిరంగుగలది, కర్కశరీరముగలది, మెరయుచున్న శరీరముగలది, తెల్లనిది రక్తవర్ణముగలది, వెంట్రుకలుగలది పచ్చగడ్డిరంగుగలది, ఎర్రనిది, అను తేళ్ళు మందవీర్యముగు విషముగలవి. ఇవి కరచినబాధ వణుకు, శరీరము మొద్దుపారుట, కుట్టినచోట నుండి రక్తముకారుట, కాలుచేతులు కొననుకుట్టినవిషముపై కెక్కుట, మంట, చెమట, కుట్టినచోట వాచుట, జ్వరము మున్నగునవికలుగును.

121 మధ్యవిష లక్షణములు.

శ్లో. రక్తః పీఠః కాపిలేనో రేణసర్వేధూమ్రావర్వభిశ్చ త్రిభిస్సుః

ఏతేమూత్రోచ్చారపూత్యంజజాతాః మధ్యాష్ట్రయాస్త్రిప్రకా

రోరగాణాం, యశ్చైతేషామన్వయాద్యంప్రకూతేనోహేత్పత్తి

తత్స్వరూపాంచకుర్యాత్, జిహ్వశోపోభోజనస్యానదోఘో
మూర్చాచోగ్రామధ్యవీర్యాభివృద్ధే.

తా. కపిలవర్ణమగు ఉదరముగలిగి ఎర్రనై పచ్చనైనదియు
అంతట పొగరంగుగలది మూడుగుణపులుగలదియు సర్పములమూత్ర
మలమల అండములు కుళ్ళుటవలన గలిగినవి. ఏజాతి పాముయొక్క
మూత్రాదులయందేదిపుట్టినో అట్టిదోషమును ఉత్పత్తిచేయుము.
అనగాత్రాచునంబంధమగు మలాదులయందుజనించిన తేలువిషముచే
పాతము మండలముల మూత్రాదులయందు జనించిన తేలువిషము
వలన పిత్రము. రాజలముల మలాదులయందు జనించినవి శేష్మమును,
వ్యంతరముల మలాదులందు పుట్టినవి సన్నిపాతమును ప్రకోపింప
జేయును. వీనివిషములవలన నాలుక వాపు, భోజనముచేయలేకుండుట,
తీవ్రమగు మూర్ఛయు గలుగును.

122. మహావిషలక్షణములు.

శ్లో. శ్వేతశ్చిత్రః శ్యామలోలోహితాభః రక్తస్వేతో రక్తనీలోదడ
రాచ, పీతోరక్తోనీలపీతోపరస్తురక్తోనీలశుక్రస్తథాచడక్తోబ
భః పూర్వవచ్చై కపర్వాయశ్చా పర్వాపర్వణీద్వేచ యస్య,
నానారూపావర్ణతశ్చాపి ఘోరాజ్ఞేయాశ్చతేవృశ్చికాః ప్రాణ
చారాః, జన్నైతేషాం రుర్పకోధాత్రుదిష్టం దేహేభ్యోహఘాతి
తానాం విషేణ ఎభిర్దష్టే సర్పవేగప్రవృత్తిః స్పృహోత్పత్తిః
క్లాంతిదాహాజ్వరశ్చ. జ్వరః కృష్ణం శోణితం చాపిదీప్రంత
స్థాత్రాప్రవృత్త్యజ్యతే శీఘ్రమేవ.

తా. తెల్లనిది చిత్రవర్ణముగలది, శ్యామలవర్ణముగలది, కొంచె
మెర్రనిది, ఎరుపు తెలుపు కలసి రంగుగలది నీలవర్ణమైనకడుపుగలది
పీతరక్తవర్ణముగలది. నీలపీతవర్ణముగలది, రక్తనీలవర్ణముగలది నీలశుక్ల
వర్ణముగలది. రక్తబద్ధువర్ణముగలది. ఒక పూసగలది, రంగుచేలనేక
రూపములుగలిగి పూస లేనిది, కిపూసలుగలదియుఉగ్రవిషములైనవి.

తత్స్వరూపంచకుర్యాత్, జహ్యశోపోభోజనస్యానదోఘో
మూర్ఛాచోగ్రామధృవీర్యాభివృద్ధేః).

తా. కపిలవర్ణముగల ఉదరముగలిగి ఎర్రనైన పచ్చనైనదియు
అంతట పొగరంగుగలది మూడుగుణపులుగలదియు సర్పములమూత్ర
మలమల అండములు కుళ్ళుటవలన గలిగినవి. ఏజాతి పాముయొక్క
మూత్రాదులయందు దేదివృద్ధి అట్టిదోషమును ఉత్పత్తిచేయుము.
అనగాత్రాచుసంబంధముగల మలాదులయందుజనించిన తేలువిషముచే
పాతము మండలముల మూత్రాదులయందు జనించిన తేలువిషము
వలన పిత్తము. రాజిలముల మలాదులయందు జనించినవి శేష్మమును,
వ్యంతరముల మలాదులందు పుట్టినవి సన్నిపాతమును ప్రకోపింప
జేయును. వీనివిషములవలన నాలుక వాపు, భోజనముచేయలేకుండుట,
తీవ్రమగు మూర్ఛయు గలుగును.

122. మహావిషలక్షణములు.

శ్లో. శ్వేతశ్చిత్రః శ్యామలోలోహితాభః రక్తస్వేతో రక్తనీలోదద
రాచ, పీతోరక్తోనీలపీతోపరస్తురక్తోసోనీలశుక్లస్తథాచడక్తోబ
భ్రుః పూర్వవచ్చై కపర్యాయశ్చాపర్యాపర్వణీద్వేచ యస్య,
నానారూపావర్ణతశ్చాపి ఘోరాజ్ఞేయాశ్చ తేవృశ్చికాః ప్రాణ
చారాః, జన్నై తేషాం సర్వకోధాత్రవదిప్తం దేహేభ్యోహఘాతి
తానాం విషేణ ఎభిర్దష్టే సర్పవేగప్రవృత్తిః స్పృహోత్పత్తిః
క్లాంతిదాహకాజ్వరశ్చ. జేభ్యః కృష్ణం శోణితం చాపిదీవ్రంత
స్మాత్రాప్తైస్త్వజ్యతే శీఘ్రమేవ.

తా. తెల్లనిది చిత్రవర్ణముగలది, శ్యామలవర్ణముగలది, కొంచె
మెర్రనిది, ఎరుపు తెలుపు లిలసి రంగుగలది నీలవర్ణమైనకడుపుగలది.
పీతరక్తవర్ణముగలది. నీలపీతవర్ణముగలది, రక్తనీలవర్ణముగలది నీలశుక్ల
వర్ణముగలది. రక్తబుధువర్ణముగలది. ఒక పూసగలది, రంగుచేతనేక
రూపములుగలిగి పూసలేనిది, విపూసలుగలదియుఉగ్రవిషములైనవి.

ఇవి ప్రాణములు హరించును. కుళ్ళిన సర్పశరీరమువలనగాని విష విషహతమై కుళ్ళిన ఇతర శరీరముల వలనగాని ఇట్టివి జనించును. ఇట్టివి కుట్టిన సర్పవిషములకువలెనే వేగముకల్గును. మరియు బొబ్బలు మంటలు, అలసట, తాపము, జ్వరము, ఇంద్రియములనుండి నలుపు నెత్తురు కాదుట కలిగి శీఘ్రమే ప్రాణములు పోవునని ఎఱుంగునది.

123 వృశ్చిక విష చికిత్స

శ్లో. ఉగ్రమధ్యవిషైర్దష్టం చికిత్సేన్నర్హవప్తనల్
 దశంమందవిషాణన్తుచక్రతై శేనసేచయేత్
 విదార్యాదిసుసిద్ధేనసుఖోష్ణేనాధవాపునః
 కుయ్యచ్చోత్కారికాస్వేదం పిష్టైరుపనాహనైః
 ఆదంశం స్వేదితం చూర్నైః ప్రచ్ఛితం పతిసారయేత్
 రజనీసైంధవవ్యోషశిరీషఫలపుష్పజైః
 మాతులుంగాల్లుగోమూత్రపిష్టశ్చసురసాగ్రజం
 లేపేస్వేధేసుఖోష్ణంచ గోమయం హితముచ్యతే
 పానేక్షౌద్రయుతం సన్నిః క్షీరం వాబహుశర్కరం
 గురోజకం వాసుమం చాతుర్దాతకవాసితం
 వానమస్తైప్రదాతవ్యం క్షీరంవా నగుడరహిమం
 శిఖకుక్కటబర్హణీసైంధవంచైలసర్పిషీ
 ధూపోహంతిప్రయుక్తౌఽయం శీఘ్రంవృశ్చికజంవిషం

తా. మహావిష, మధ్యవిష వృశ్చికములచే కుట్టబడిన వానికి సర్పదష్టానికి వలెనే చికిత్సలుచేయవలెను. మందవృశ్చికము కుట్టిన వెత్సని నూనిచే తడుపవలెను. విషహరాషధాబులచే ఉత్కారికా స్వేదము. ఉపనాహస్వేదము చేయవలెను. ఇటుల స్వేదనము చేసి విషహర చూర్నములచే కుట్టినప్రదేశమును కప్పి ప్రతిసారణ చేయ వలెను. పసపు సైంధవలవణము, శుంఠి దిరిశనపువ్వు కాయ, వీని

చూర్నము తులసి చిగుళ్ళు మాచీఫలగలము గోమూత్రముతో నూరి ప్రచ్ఛన ఫలిసారణమును చేయవలెను. లేపనీకనములకు సుఖోష్ణ మగు గోమయమకూడ హితకరమైనది నెయ్యి తేనె కలిపి పాలలో చాల పంచదారవేసి త్రాగించవలెను. చాతుర్జాతక చూర్నమును చల్లిన బెల్లపుపాగునందువేసి త్రాగించవలెను. చల్లారినపాలలో బెల్లముకలిపి త్రాగించవలెను. నెమలికోడి వీని యీకలు సైంధవ లవణము నూనె నెయ్యి ధూపమువేసిన తేలువిషము నివర్తించును.

124 లూతావిషజ్ఞానము

శ్లో. లూతావిషఃఘోరతరం దుర్విజ్ఞేయతమంతతల్
దశ్చక్రితస్యతమంచాపి భిషగ్భిందబుద్ధిభిః
సవిమనిర్విషంబైత దిత్యేవం పరిశంకితై
నిషఘ్న మేవకర్తవ్య మవిరోధియదావధం
అగదానాహిసంయోగో విషజుప్తస్యయజ్యతే
నిర్విషమూనవేయక్తోఽగడఃసమృద్యతేఽశుభం
తస్మాత్సర్వప్రయత్నేనజ్ఞాతవ్యోవిషనిశ్చయః
అజ్ఞాత్వావిషసద్భావం భిషగ్వ్యాపాదయేన్నరం

తా. లూతలవిషము మిక్కిలిభయంకరమైనది. తెలిసికొనుట కశక్యమైనది. వానికి విషము కలదా లేదా అను శంకగల మంద బుద్ధులగు వైద్యవరులచే చికిత్సచేయుటకు సాధ్యముకాని దగుటచే లూత విషమందు ధాతువులకు విరుద్ధముకాని విషచికిత్సలు చేయం దగును. విషమున్నదని నిశ్చయించి ఆగడముల కీయవలెను. విషము లేని వానికిచ్చిన కష్టముగల్గును. గనుక అన్ని ప్రయత్నముల చేతను విష నిశ్చయము చేయఁగను. విషములేనిది విషమున్నదని చికిత్స చేసినచో ఆవైద్యుడు మానవుని చంపునని తెలియవలెను.

శ్లో. ప్రోద్భిద్యమానస్తుయథాంకురేణవన్యక్తజావిః ప్రతిభాతివృక్షః

తద్వద్ధురాలక్ష్యతమహితాసాం విషం శరీరేప్రవికర్ణమాత్రం

తా. అంకురమై బహుబదేరు వృక్షముయొక్క జాతిస్పష్టము కానట్లు శరీరమును చూపించుచున్నట్లేను లూతవిషము గుర్తింప కక్కము కాని దని తెలియపరచెను.

125 లూతవిష లక్షణము.

శ్లో. ఈషచ్ఛకంఢూప్రచలంశోతమవ్యక్తవర్ణంప్రభ

మేఽహనిస్యాత్ అంతేషుశూనంపరినిష్నుమధ్యం

ప్రవ్యక్తరూపంచది నేద్వితీయేత్ర్యహేణతద్దర్శ

యతీహదంశంశవంచతుర్థేఽహనిశోపమేతి

అతోఽధికేహీప్రకరాతిజింతోర్విషప్రప్రకోప

ప్రభవాన్వికారాకృష్టమేది నేవిప్రకృతంచనరామ్యన్

మర్మప్రదేశాస్ఫృశమాప్యశోతితత్సప్త మెత్యర్థ

పరితగాత్రంవ్యాపాదయేస్సర్వమవిప్రవృద్ధం

యాస్తీష్ణచంఙ్గాగ్రవిషాహిణాతాస్తానప్తరాత్రే

ణవివాశయన్తిఅతోఽధికేనాపినహన్యూరన్యా

యాసాంవిషమధ్యమవీర్యయుక్తం

యాసాంకనీయంవిషవీర్యముక్తంతాఃపక్షమా

త్రేణవివాశయన్తితస్మాత్ప్రయత్నంభిషగత్ర

కుర్యాదాదంశపాతాద్విషఘాతయోగైః

తా. కొద్దిదుగదగలిగి కోరముస్పష్టము కాని రంగువంటిలూతా విషస్థానము మొదటిదినమందుండును. రెండవదినమందు చుట్టును ఉబ్బి మధ్య పల్లమై బాగుగానగుపడును. మూడవదినమందు కాటు స్పష్టపడి నాల్గవదినమందు విషము ప్రకోపించును. 5వ దినమందువిష ప్రకోపమువలన కలుగు వికారగుణము లగుపడును. ఆరవదినమందు

విషముప్రాకి అన్ని మర్కానయములందును ప్రవేశించును. 7వ దిన మందన్నిటను వ్యాపించి ప్రకోపించి మనుష్యుని చంపివేయును. ఏలూ రలు తీక్షణమగు ఉగ్రవిషముగలదో ఆవిషమువలన ఏడుదినములలో మనుష్యుని చంపివేయును. మధ్య వీర్యముగల లూతలవిషము 7 రాత్రులు దాటినతరువాత 11 రాత్రులలో చంపును. మందవీర్యము గల లూతవిషము 15 దినములలో చంపును. గనుక లూతవిషమును కరచినది మొదలు వైద్యుడు చికిత్సచేయుచు డవలెను.

126 సప్తవిధ లూతలక్షణములు.

శ్లో. విషంతులాలానఖమూత్రదంష్ట్రాఃరజఃపురీమై
రథచేంద్రియేది, సప్తప్రకారనిరృజంతిలూతాః
అదుగ్రమధ్యావోవీర్యయక్తం, సకంఠకోతంస్థిర
మల్పమూలంలాలాశ్పతంమండదజంనదన్తి,
శోభశ్శృకంఠశ్చపులానికాచధూమాయనంచైవ
వఖాగ్రంఢశేదశంతు, మూత్రేణసక్తృష్ణమధ్యం
సరక్తపర్యంత, మవేహిదీర్ఘంఢంష్ట్రాభిగుగ్రం
కలిసంవివర్ణంజానహిదంశంస్థిగమండలంచ
రజఃపురపేంద్రియజాహిన్ది, స్ఫోటంవిపక్వామది
పీలుపాండుం ఏకావదేతత్సముహృతంతు

తా. లూతలు, గోరుతోబరుకుట, చొంగ, మూత్రముత్రాగుట.
కోరలతోపీకుట, ఆర్తవము, పురీషము, శుక్రము, అనివీడువిధంబులగు
నుగ్ర, శుభ్రము, మందములగు విషంబును విడచును. అందు చొంగ
వలన దురదగల్గును. అది స్థిరముగానుండి కొద్దిభాదగల దద్దుర్లును,
గోళ్ళబరకినవాపు, దురద, గగుర్పాటు, ఆవిరిగల్గుట, మూత్రము
పడినచోట మధ్య నల్లగను, చుట్టు ఎరుపుగనుండి పాచికరచినచోట
వివర్ణమునుండి కలిసమై స్థిరమైన కుదురుగల్గియుండును. రజస్సు పురీ

వము శుక్రము తగినచోట పండిన ఉసిరి కాయవలెను వరగోగుపండు
వలె పొక్కును. ఇటుల నేడువిధంబులగు విషముయొక్క వివరములు
చెప్పబడినవి.

127 లూతోత్పత్తిసాధ్యాసాధ్యములు

శ్లో. వత్సోమిలూలాప్రభవంపురాణంసామాన్యతోడప్త
మసాధ్యసాధ్యందికిత్సతంకచాపియథావిశేషం
విశ్వామిత్రోన్మపవరఃకదాచిద్వషీసత్తమం
వశిష్టంకోపయామానగత్వాశ్రమపదంకిల
కుపితస్యమునేస్తస్యలలాహితేన్వదబిందవః
అపతస్దర్శనాదేవమథస్తాత్తీక్షవర్షసః
లూనెత్పజేమహర్షీణాంధేన్వర్ధంసంభృతేఽపిచ
తతోజాతాస్తిమాఘోరానానారూపాచుహవిషాః
అపకారాయనర్తంతేన్మపసాధనవాహనే
యస్మాల్లూనంతృణప్రాప్తామునేఃప్రస్వేదభిందవః
తస్మాల్లూతేతిభావ్యంతేనంఖ్యయాతాశ్చషోడశ

తా. పురాణోక్తమగు లూతలజన్మ విషయములుదప్తలక్షణ
ములు. సాధ్యాసాధ్య విషయములు. వానిలక్షణములను వివరించెదను.
విశ్వామిత్రుడనురాజు ఒకనమయమందు వశిష్ఠమహర్షి ఆశ్రమము
నకువెళ్ళి ఆయనకు కోపమువచ్చుచుట్లుచేసెనట. కోపగించిన వశిష్ఠుడు
ముఖమునందు చెమట పట్టగా ఆతీక్షణచెమట బంధువులు అవుకొరకై
డించబడిన గడ్డిపై బడగా అనేకరూపములు గల మహావిషములగు
లూతలుజనించి రాజుయొక్క భటులను బాధపెట్టెను. మునియొక్క
చెమటబిందువులు కోసినగడ్డిలోపడి పుట్టినవి గనుక లూతలను
నానుము కలిగినవి. యివి 16 విధంబులు.

శ్లో. కృచ్ఛసాధ్యస్తదాఽసాధ్యలూతాస్తుద్వివిధాఃస్మృతాః
 తాసామప్టేకృచ్ఛసాధ్యవర్జ్యస్తావత్సవేవతు
 త్రిమండలాతథాస్వేతాకపిలాపీఠికాతథా
 అలమూత్రవిషారక్తానకాచాష్టమీస్మృతా
 తాభిర్దప్తేశిరోదుఃఖకంఠూర్ధ్వకేచవేవనా
 భవంతిచవిశేషేణగదాః శ్లేష్మికవాఙ్మనాః
 సౌవర్ణికాలాజవర్ణాజాలిన్యేచేవదీతథా
 కృష్ణాగ్నివర్ణాకాకాండుమూలగుణాష్టమీస్మృతా
 తాభిర్దప్తేదంశకోధఃప్రవృత్తిఃక్షుతదస్యచ

జ్వరోదాహోఽతిశారశ్చగదాఃస్మృత్ప్రదోషజాః
 పిడకావివిధాకారామండలానిమహంతిచ
 శోఘామహంతోమృదవోరక్తాఃశ్యావాశ్చలూస్తథా
 సామాన్యంసర్వలూతానామేతదాదంశలక్షణం

తా. లూతలు కృచ్ఛసాధ్యములు అసాధ్యములు అనిరెండు
 రీతులు. అందు రి కష్టసాధ్యములు. రి అసాధ్యములు త్రిమండల,
 శ్వేత, కపిల, పీఠిక, అల, మూత్ర, విష, రక్త, కననఅని రి దింటిలో
 నేదికరిచినను శిరోవ్యధ, కరిచినచోట దురద, నలుపు, వాతము,
 శ్లేష్మము మున్నగు వ్యాధులు కలుగును. సౌవర్ణిక, లాజవర్ణ, జాలిని
 వేణీవదీ, కృష్ణా అగ్నివర్ణ, కాకాండ, మూలగుణ, వీటిచే కరువబడిన
 కాటు వాచి రక్తముకారి, జ్వరము, తాపము, అతిసారము. మున్నగు
 ప్రదోషములు ప్రకోపించినరోగములుకలుగును. మరియు, కురుపులు,
 అనేక ఆకృతులుగల, పెద్దమండలములు, మృదువై, యెరుపు,
 శ్యామలవర్ణము కలిగి చలించుచున్న పెద్దవాపులు కలుగును. ఇవి
 లూతలనిషముచేకలుగును. ఇవి సామాన్యగుణములు.

128 కిష్టసాధ్యలూతల విషయము

శ్లో. విశేషలక్షణం తానావత్కౌమిసచిత్త్యం
 త్రిమండలాయదం శేష్యకృష్ణం ప్రవతిపిర్యతే
 బాధిర్యంకలుపాదృష్టి స్తథా దాహశ్చనేత్రయో?
 తత్రాగ్రమూలంరజసి నాకులీకృష్ణిపర్నికా
 నస్యకర్మణిశస్యంతే పానాభ్యంగాజనేషుచ
 శ్వేతాయాః పిడకాదంశేశ్వేతో కండురుతీభవేత్
 దాహమూర్ఛాజ్వరవతీ విసర్పిక్షేదకర్మరీ
 తత్రచందరాస్తే లోహరేణువలవంజలాః
 కుష్టంలామజ్వకం పక్రం వలదంచాగదోహితః
 ఆదంశేపిడకాతానూ కపిలాయాః స్థిరాభవేత్
 శిరసాశారవందాహస్తిమిరం భ్రమవనచ
 తత్రపద్మకకుప్తైలాకరంజకభత్వచః స్థిరార్క
 పర్వపామాగ్ధాదూర్వా బ్రాహ్మీవిషాపహః,

తా. లూతల విషాదులయొక్క ప్రత్యేకలక్షణములు వాని చికిత్సలు వచించెద మూడుమండలముయొక్క కాటులనుండియు నల్లనిరక్తముకాదును. పోటు, చెవుడు, దృష్టి నిర్మలముగ నుండకుండుట, కండ్లు మంటలు కలిగియుండును. దీనికి జిల్లేడువేరు, పసపు, సర్పాక్షి ప్రశ్నిపర్ని నస్యము, నస్యమునకు అంజనసాన, అభ్యంగముల కుపయోగించిన విషము హరించును. శ్వేతయనులూత కరచినచోట దురదతోకూడి తెల్లనిపొక్కు గల్గును. మంట, మూర్ఛజ్వరము, విసర్పముక్షేకము, సూపుకల్లును, చందనము, రాస్న, ఏలకులు, రేణుకలు, వట్టివేళ్ళు, అశోకము, చంగల్వకొట్టు, కురువేరు, గంధితగరము, బహుమూసివిచే చేయఁబడిన అగదమును యివ్వవలెను. కపిలయొక్కదంశము వలన కఠినమగు ఎర్రని పిడక కల్గును. మరియు తలబడవు, తాపము కండ్లుచీకట్లు క్రమ్ముట,

త్రిప్పుట కలును, దీనికి పద్మకము, చంగల్వకోష్ఠు, వీలకులు, కానుగ
చెక్క, మద్దిచెక్క, పృశ్నిపర్ని, జిల్లేడు, ఉత్తరేణు, దూర్వ,
సరస్వతి వీని సగడముగా నివ్వవలయును.

శ్లో. ఆదం శేపీతికాయాస్తు పిడకాబాయతేస్థిరా
తథాచర్దిజ్వరం శూలం రక్తేశ్వతాంచలోచనే
తత్రేష్టాఃకుటజో శీర తుంగపద్మకవజలాః
శిరీషకీణిహ శేలు కదంబకకుభత్వచః
రక్తమండనిభేవం శేపిడకాఃసర్వపాషవ
బాయంతేతాఃశోషశ్చ దాహశ్చాలవిషాన్వితే
తత్రప్రియంగుప్రీ జేరం కుష్ఠంలామజ్వవంజాలాః
అగతఃశతపుష్పాచ సపిప్పలవటాంకురాః
పూతిమూత్రవిషాద్దంశో విసర్పిక్పష్టశోణితః
కాశశ్చాసవమా మూర్ఛాజ్వరదాహ సమన్వితః
మనఃశిలాల మధుకకుష్ఠై చండనపద్మకైః
మధువిశ్రేస్సలామజ్వర గదస్తత్రకీర్తితః
దంశశ్చపాండు పిడకా దాహక్షేద సమన్వితః
రక్తాయారక్తపద్మంతో విజ్ఞేయోరక్తసంయుతః
కార్యస్తత్రాగదస్త్రాయ చండనోశిరపద్మకైః
తద్ధవాక్షున శేలుభ్యాం త్వగ్భిరామ్రూతకస్యచ.

తా. పీతికయను లూతకాటునగట్టిపిడకకలిగి వాంతి, జ్వరము,
శూల, కండ్లరబడుట కలును. కొడితచెక్క, వట్టివేళ్లు, సురపొన్న,
పద్మకము, నీటిప్రబ్బ, దిరిశన, జోతివృత్తి, విరిగి, కడిమ, మద్దిచెక్కలు
అగడముగ నివ్వవలెను. ఆలవిషమువలన కరచినచోటునందు రక్తము
మండ్రికట్టును. ఆచాలవంటి పొక్కులు, దవడలెండుట తాపముకలును.
మేలికము, కుడుశేడు, చంగల్వకోష్ఠు, వట్టివేళ్లు, నీటిప్రబ్బ, సోపు,

రావి, మర్రిఅంకురములు అగడము చేసి యివ్వవలెను. మూత్రవిషకాటు కవలన దుర్వాసన, వినర్పి, నల్లనిరక్తము స్రవించుట, దగ్గు, వగర్పు, వాంతి, మూర్ఛ, జ్వరము, తాపముకల్గును. మణిశిల, తాళకము, యష్టిమధుకము, చంగల్వకోష్ఠు, చందనము, వట్టివేళ్ళు, తేనెతో అగడముగ నీయవలెను. రక్తయనులూత కాటువలన కరచినచోట తెల్లనిపొక్కులుగలిగి తాపము, క్లేశము, చుట్టు ఎరుపురక్తము స్రవించుట కల్గును. కురువేరు చందనము, వట్టివేళ్ళు, పక్కకము, విరిగి, తెల్లమద్ది చెక్కలు, అడవిమామిడిచెక్క అగడము చేసి నీయవలెను.

శ్లో. పిచ్చిలంకననాదంశాదృధిరంశీతలంస్రవేఢీ

కాసశ్వాసాచత్రోక్తంరక్తలూయచికిత్సితం

పురీషగంధికల్పాన్ముక్తప్రస్థాయాదంశేవవతు

జ్వరమూర్ఛావమీదాహకాసశ్వాససమన్వితః

తత్త్రేలావక్రసర్పాక్షిగంధనాకులిచందనైః

మహాసుగంధిసహితైఃప్రత్యాఖ్యాయాగడఃస్మృతః

దంశేదాహోగ్నిపరాయాఃసావోత్పర్థంజ్వరస్తథా

చోషకంఘోమహర్షోదాహశ్చస్ఫటజన్మచ

కృష్ణాప్రశమనంచాత్రప్రత్యాఖ్యాప్రయోజయేత్

సారిలోసీరయష్టాంహ్వాచందనోత్పలపద్మకం

సర్వాసామేవయుంజీతవిశేష్యాతకత్వచం

భిషక్సర్వప్రకారేషుతథాచక్షీరపిప్పలం

కృత్యసాధ్యవిషాష్టేప్రోక్తాద్వేచయదృచ్ఛయా

తా. కసనయను లూతవిషమువలన కరచినస్థలమునందుండి

జిగురుగల నల్లనిరక్తము కాదుట, దగ్గు, ఒగర్పు, కల్గును. రక్తయను

లూతచికిత్స చేయవలెను. కృష్ణకరచిన జ్వరము మూర్ఛ వాంతి

దాహము కాస శ్వాస కరచినచోట పురీషపువాసనకల్గి కొద్దిరక్తము

వచ్చుచుండును. ఏలకులు గ్రంథితగరము సర్పాక్షి రాన్న చండనము
 సహదేవి అను నీలగడము నియ్యవలెను అగ్నివర్ణమును వానివిష
 ముచే కాటునందు నూడుటయు మిక్కిలి స్రావము జ్వరము దప్పి
 దురదగగుర్పాటు తాపము బొబ్బలుజనించును. దీనియందు కృష్ణ
 విషచికిత్సను చేయవలెను. మరియు నుగంధి వట్టివేళ్ళు యష్టిమధుకము
 చండనము నల్లకలువదుంప సద్దకము అదగముజేసి యివ్వవలెను.
 అన్నిలూతల విషములందును విరిగిచెట్టపట్ట రావిచెట్టు, అన్నివిధము
 లుపయోగింప నగును. కష్టసాధ్య విషములగు రి దిన్ని మరిరెంటి
 యొక్కయు విషలక్షణముల చికిత్సలను వివరించితిని.

129 అసాధ్యలూత విషములక్షణములు

శ్లో. అవార్యవిషవీర్యాణాంలక్షణానినిబోధమే

భృతఃసావర్ణికాదంశఃసఫేనోమత్స్యగంధకః

శ్వాసకాసాజ్వరస్తృష్ణామూర్ఛాచ్ఛాత్రసుదాదుణా

అడంశేలాజవర్యాయాధ్యామంపూత్రసవేదగృక్

దాహోమూర్ఛాతిసారశ్చశిరోదుఃఖంచజాయతే

ఘోరదశస్త్రజాలిన్నా రాజమానవదీర్యతే

స్తంభఃశ్వాసస్తమోవృద్ధిస్తాలుశోషశ్చజాయతే

ఏణివద్యాస్తధాదంశోభవేత్ కృష్ణతిలాకృతిః

తృష్ణామూర్ఛాజ్వరచర్ది కానశ్వాసగమన్వితః

దంశఃకాకండకాదప్తేపాండురక్తోఽశివేదనః

విధీర్యతేచబహుధాదాహమూర్ఛాజ్వరాన్వితాః

అసాధ్యానాంభిషక్వాజ్ఞఃప్రయుంజీతచికిత్సితం

దోషచ్ఛాయవిశేషేణఛేదకర్మవివర్జితం

సాధ్యాభిరాజిర్హతాభిర్దష్టమూత్రిస్యజేహినః

శ్మశ్మదీన్ శ్మశ్మమతిమానమ్యగాదంశముద్ధరేత్

జంబోమేనాగ్నితప్తేనదేహేదాకరవారణాన్
 అమర్మణివిధానజ్ఞోనర్జితస్యజ్వరాదిభిః
 దశంశోక్తకర్తవంకుర్యాదల్పశ్వయమకస్యచ
 మధుసైంధవసంఘ్నైరగజైశ్చేషయేత్తతః
 ప్రియంగురజసేకుప్తశయంగామధుకైస్తథా
 సారివామధుకంద్రాక్షాపయస్వాక్షీరమోరటం
 విదారీగోక్షురక్షౌద్రమధుకంచాయయేతవా
 క్షీరిణాంశ్చక్రమాయేగానుసీతేనచసేచయే
 ఉపద్రవాన్యథాదోషవిషఘ్నైశ్చప్రసాదయేత్
 నన్యాంజనాభ్యంజనపావధూమంతేథావపీడంకవలగ్రహశ్చ.
 సంశోధనంచోభయతః ప్రయుజ్యాదక్షంహరేచ్ఛాపిజలాయా

కాథిః

తా. అసాధ్యవిషలూతల విషలక్షణముల వివరింతును. సాప
 ణ్యిక — కరచినచోటునఉబ్బి కాలినఇటుకవంటిరంగుగల్లి నురుగుగల్లి
 చేపవాసనకల్లియుండును. దీనియందు పెద్దశ్వాస, దగ్గు, జ్వరము, దప్పిక
 మూర్ఛయు కలుగును. లాజవర్ణయొక్క దంశమందు రక్తము చిక్కనై
 దుర్వాసనగలరక్తము స్రవించును. తాపము, మూర్ఛ, అతిసారము
 శిరోరోగముగల్గును. జాలివికరచినచోట చారలుగల్గివిశేషముగ పగు
 లును. అవయవములు విగిసిపోవుట, శ్వాస, కండ్లుచీకట్లుక్రమ్ముట
 దవడలారుటకలుగును. ఏణీపదమనులూతకరాచినచోటనల్లనువ్వలతిక్ప
 తికల్లి దాహము, మూర్ఛ, జ్వరము, వాంతి, దగ్గు, వగర్పుకలిగియుం
 డును. కాకండకమను లూతకరాచినచోట తెలుపుఎరుపురంగుకల్గివిస్తా
 రమగుబాధతో బ్రద్దలై తాపము, మూర్ఛ, జ్వరము కల్గియుండును.
 అసాధ్యలూతల విషమందు బుద్ధిమంతుడగువై దుష్టు దోషప్రకోపము
 నుగుర్చించి భేదనవివర్జితముగ చికిత్స చేయవలెను. అసాధ్యముగు

ఋతలుకరువగ నేకరచినచోట చర్మము పైకిలాగిపట్టి వృద్ధిపత్రముచే
కోయవలెను. జాంబవాప్తమును శలాక నెర్రగ కాల్చి విషదూషితస్థాన
మందు కాల్చవలెను. విఢావే త్తయగు వైద్యుడు మున్నప్రదేశమందు
గాకుండ జ్వరాదులు లేకుండజూచిశ్వేదహనములుచేయవలెను. కొద్ది
వాపుతోనున్నచో కాటువాపు మొదటికిక త్తిరించవలెను సైంధవలవ
ణము తేనెకలిపిఅగడము పూయవలెను. ప్రేంఖణము, పసుపు, చంగల్వ
కోష్ఠ, మంజిష్ఠ, యష్టిమధుకములచేనైన పూయనగును. సుగంధి,
యష్టిమధుకము, ద్రాక్ష, సర్పాక్షి, చేగోణిద, నేలగుమ్మడి, పల్లెరు,
తేనెతోత్రాగించవలెను. బాగుగాచల్లారినక్షీరవృక్షములక పాయము
లచే తడుపుచుండవలెను. వీనివిషమందుకలుగు ఉపద్రవములవిషద్రవ్య
సహితముగ చికిత్సలనందవలెను. నస్యము అంజనము, అపవీడము,
అభ్యంగనము, పానము, ధూమము. కవలగ్రహము, ఉభయచూరసం
శోభనము, జలగలమూలమున రక్తమోక్షణమును చేయవలెను.

180 కీటకాదివ్రణ చికిత్సలు

శ్లో. కీటద్రవ్యవ్రణాస్సర్వానహిదప్తవ్రణానిచ

అదంశపాకంయత్సేనచికిత్సేత్సర్వప్తవల్

వినివృత్తైతతఃశోభేకర్నికాపాతసంహితం

నినబపత్రత్రివృద్ధంతీకుసుంభంరజసిమధు

గుగ్గులంసైంధవంకిణ్వంవర్చంపోగావతస్యచ

తా. లూతాదికీటకములచే బాధనందినట్టి పాములు మొదలగు

వానిచే కరువబడినట్టి వ్రణములను విషము వాపుతగ్గుదలనందువరకును

విషహరచికిత్సలనుచేయవలెను. వాపుతీసినతరువాత విషముచే కర్ని

కాకృతిగ బయలుపెడలిన మాంసకండము పడునట్లుచేయుటమంచిది.

నేపాకు తెగడ దంతి కుసుంభముపసపు తేనె గుగ్గిలము సైంధవలవణము

మోక్షణము వాపుతగ్గుదలముచూరికట్టుకట్టి చోకర్మకయూడిపడును.

శ్లో. విషవృద్ధికరంచాన్నం హిత్వాసంభోజసంహితం
 విషేభ్యఃఖలుసర్వేభ్యః కర్నికామకుజాంస్థిరాం
 ప్రచ్ఛయిత్వాచుధుముత్తై శోధనద్రవ్యములచే
 సప్తమప్తస్యకీటానాం శతస్యైశిష్యభాగశః
 దప్తలక్షణమూఘ్యాతం చికిత్సావాప్యసంతరం
 సవంశమధ్యాయ శతమేతరు క్తావిభాగశః
 ఇహోద్దిష్టా విద్విష్టస్సర్వాస్యైశ్చ శిష్యైశ్చోత్తరే
 సవతినత్యాద్యేవాగాయక్షాత్వాత్తథైవచ
 తిథాదృష్టఫలత్వాచ్చ హి శిష్యైశ్చదేహిణాం
 వాక్యమూహాద్ధిస్తారాత్ పూజితత్వాచ్చ దేహిభిః
 చికిత్సతాత్పర్యాతమం స చికిత్సమగును
 ఋషేరింద్రప్రభా వప్యస్మృతియోన్మేషగ్గురోః
 ధారయిత్వాతులములు, మతంపరమసమ్యతం
 ఉక్తాహారసమాచారి ఇహప్రేచ్ఛితమోకతే

తా విషరోగి విషవృద్ధిరములగు ఉలములు మున్నగు పదార్థములను, పగటినిద్రాని విహారిములను విడచినేరి హితపదార్థసేవనముసేయవలెను. ఏవిషమూదైనను బాధలే స్థానముగు కర్ణిక కల్లెనాదానిని వ్రణచికిత్సాధ్యాయమున చెప్పియు శోధనద్రవ్యములచే తేనెతో పూతవిడవలెను ఇట్లు 16 విధములయొక దప్తలక్షణములు చికిత్సలు వివరింపబడెను. మరికొన్ని విషములు ల ఉత్తరింత్రమంను, గలవు. వేదములు సవతినములు, వాత హితములు, ప్రాణులకు హితంబైనవి. వాక్యసమూహ ప్రయోజనము అఖండమైన దగుటచే ఎల్లరచే నాదరింపఁ బడుచున్నవి. గనుఁ జి ఆయుర్వేదమందు చెప్పబడిన చికిత్సలు బాగుచేయుటకంటె భాగ్యకార్య మింకొకటి గానరాదు. వైద్యవిద్యాగురువగు అమృతసంభవుండును, ఇంద్రతుల్య

ప్రతిభాభాసానుననునగు మహర్షి యగు ధన్వంతరియొక్క సుశబ్దము నర్హులగు నిష్ఠురము, అర్హిషాదులగు లావర్యములు, గనుక దానిని జ్ఞప్తియొనరించుకొని యెప్పియుండు లహరినిహారాదికంబుల సేవించు వారల కిహపరలోకము లందలి సౌఖ్యములం బొంద గలుగుదురని భావము.

131 విష ప్రతివిషములు

సీ. యోగుగగన్నేర్లకొగిరక్కాయలు పొత్తిగడ్డకుసొంటిపొందు మీద జడిగింజ దలంప జెలగిమోదుగ పువ్వు ధర జెముడుపాలకుతం గేడాకు ముమిణికి నేరేడు మొగలిచెక్కయుపొందుగ దూరమునకునుగంబగ రాకు నేరేడుపండ్లకు నెరగుగ్ధనూపకు నురికప్పుదా నుచితమగును తేనెకాజ్యమునకు ధీరతనునకంబు జిక్కదమ్మలముల జితపండు తాకినజీడికి దగదూలగోవిల యుమ్మెత్త వెర్రిదానుడుగు విధము.

తామరచూర్ణంబు తోగబుల్లిపాచిలి పరగనాక్షణమున బచ్చి కడుగు, తిండినిఘటముల దిలకింప బసపును, బెరుగు వేసిళ్ళుబెట్టమేలు మామిడి జీడికిమహిసారికడపాకుస్థిరము నున్నమునకుదిప్పతీగ, తెలగ పిండికి నూనె తేట మటుకులకు సైంధవలవణంబు శరసముగను, శొంఠి పిప్పళ్ళకు సొరిది మిర్యాలకు గూలాటి కడుగును గ్రోలగుణము కడగి యనుములకెల్ల గంధంబు సిద్ధంబు దూలింప తెగడకు తుమ్మచెక్క పెసలు జెల్లమునకు బస వల్లగుమ్మడి యుడుగని కూటికి నావయగ్రు నూనె కిలగుం కొప్పుగాన గేలికిరసం బడవిబీరకు ముస్తలమరియుండు వత్సనా భులకెల్ల వరుసతో నాచిరి పెసజేడరాళికి విరిగి నార కండకు తమలపాకందమై విలసిల్లు బసవపంటికి శొంఠిబాగుగాను గనకబీజము లకు గడువిమ్మగనమును జీలఃప్ర నిండుండు చెన్నమీర, గడునిమ్మ పండ్లకు ఖర్జూరఫలములు పొసగ సున్నమునకు బసపుశుద్ధినారికేళము నకు నలమరి బియ్యంబు మొససి నువ్వులకెల్ల మొగలిరసము, జిల్లేడు పాలకు బె చలిసిలాకు పానాణములకెల్ల బ్రత్తిగింజ నల్లమందుకు సొంఠి

జులంబుసిద్ధంబుబలుకక్కినక నెల్లనులిచిజాకునేటికి బులిచల్లనేర్పుతో
 అధిల్లు జల్లకుచాగుడు జల్లగి జలమును ముగవిషము బుల నొనినకను
 జలగుచును నుర్విపంబుల జెప్పిరిట్లు సిద్ధసారంబులకు దాదెనుపైక
 సిద్ధసారంబులందున వరుస జేలిసి.

తా. ఊడుగకు, గన్నేర్లకు కరక్కాయలు, పొత్తిగడ్డకులనగా
 నాభికి, శొంతియు, జీడిగింజలకు మోడుగపువ్వును, జెముడుపాలకు
 తంకేడిచిగుళ్ళును, ముషిణివిషమునకు నేరేడుచెక్కరసముగాని మొగలి
 రసముగాని సేవించవలెను. రసకర్పూరమునకు గుంటగలగరాన నేరేడు
 పండ్లకు పెరుగులకు ఆవకు యుసిరిక పప్పును, తేనెకు, నేతికి వేసిళ్ళను
 తాంబూలము డెక్కుపెట్టిన చింతపండును, జీడిపుండుకు దూలగుం
 జాకును, యుమ్మెత్తకు, తామరమార్గము బుల్లపాపిలాకు అప్పుడు
 కడిగిన కడుగునుగాని త్రాగిన నివర్తించును. చింతకాయలకు
 పండునకు పసపును పెరుగునకు వెచ్చనిటిని మూమిషివీడికి పహి
 పాక్షి కడపాకును నున్నమునకు తిప్పశిగియు తెల్లకొడికి నూనెను
 పుటుకులకు నైంధవలవణమును. శొంతి, తిప్పన్ను విర్యాలుకు పులికను
 కును అనుములకు మంచిగంధమును తెగవల తుమ్మెద పులికను
 పెరుగులకు బెల్లమునకు, చల్ల గుమ్మడియు, అజీర్ణమునకు చింతకాయ
 పండియు నూనెకుళంగునకు కేకీరసంబును. అడవచీరకు కుంగము స్తలు
 నాభివిషములకు చిరికూర చేదరాసికి పరగిసారయు కంఠకు తుల
 పాకులు. పసనపండ్లకు శొంతియు నేహళగింజలకు నిమ్మకాయరసమును
 పులికరయు నిమ్మపండ్లకు ఖర్జూర ఫలంబులును నున్నమునకు పసపును
 బుల్లరికాయకు వరిబియ్యమును నువ్వులకు మొగలిరసమును జల్లేడు
 లకు చెంచలికూర నీలీయాకుపాషాణముల కన్నింటికిని ప్రత్తిగింజల
 పును నల్లమందునకు శొంతియు అల్లము రక్కినకు నుర్విమిడాకును
 తేలికి పుల్లనిచల్లయు చల్లకు చిల్లగింజగంధమును అనికల్లు సిద్ధసారంబు

లను గ్రంథములందు వైద్యవేత్త లిట్లువిషములు విరుగునట్లు ప్రతిక్రియ
లను వచించిరి.

182 మరియు—జామి యాకుపనరు- నల్లమందునకు-
మానకు జొన్నకడుగును చేతన గలకు బెల్లము శొంఠి ఉమ్మెత్తలకు
వైడిప్రత్తిపూలుక కండ్లనీళ్ళతో చూరిగాని ఉప్పునీళ్ళతో వేసి తాగినను
ముంతమామిడికి చింతకుండు మజ్జి యును చినిచును అరటిపొద్దుపంప
దారను నేయియు సేవింప గును జామిపొద్దునజే కర్మములక బకాయకు
ఆవాలు పెరుగునకు బెల్లము గుమ్మడికాయన ఆవాలు పరిగెలకు గోం
గూర వరిబియ్యమునకు వామువిడంగులు అలుకులకు తేలచల్ల పెన్నకు
వేపచెక్కరసము నేరేకుపొద్దుకు పాలు చెక్కర వావిలికి బియ్యపు
కడుగు ఉల్లికి నెల్లికూర ముమునకు రోమకత్తారము తామ్రమునకు
పొగాకు రచితమునకు పెట్టుప్పు సీతాఫలమునకు మంచినీరు సేవించిన
ఆయాపదార్థముల విషములు విడిగిపోయి దోషముమారించి సుఖమి
చ్చునని తెలియవలెను. నల్లమందుకు వెలిగారము మైలతు త్తమునకు
ముగా నేతితో సేవించిన వమనంబై నల్లమందు వికారము తగ్గిపోవును.

శాస్త్రరీతులు శోధించి నడయులార !

మంచియోగంబులని యెంచి మాన్యులారా !

వ్రాయగా నాదరింపుడు భవ్యులారా !

మహితగుణులార ! వైద్యాభిమానులార !

సంపూర్ణము

శ్రీ మహాభారతము - వచనము

18 పర్వములు - 16 సంపుటములు

మంత్రి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి ప్రణీతము

ఆదిపర్వము		4	0	0
సభాపర్వము		1	0	0
అరణ్యపర్వము	1 వ భాగము	3	0	0
దీక్షా	2 వ భాగము	3	0	0
విరాటపర్వము		2	8	0
ఉద్యోగపర్వము		3	0	0
భీష్మపర్వము		3	0	0
ద్రోణపర్వము		3	0	0
కర్ణపర్వము		2	0	0
శల్యపర్వము		1	8	0
సౌప్తికపర్వము		0	12	0
శ్రీపర్వము		0	8	0
కాంతిపర్వము		4	8	0
అనుశాసనికపర్వము		3	0	0
అశ్వమేధపర్వము		1	8	0
అశ్రమవాస, మాసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్ణా రోహణ పర్వములు		1	4	0

పూర్తి శ్లో 16 వాల్యములు 37—8—0

చి య వ రు :—

కొండపల్లి వీరవెంకయ్య అండ్ సన్సు

శ్రీ సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి

చ రి త్ర లు క థ లు

	ర	అ		ర	అ
క్రీడాభివృద్ధి చరిత్ర	0	12	సాంఘికరాజ్యము	0	8
జాతీయవాద భీమకవి	0	12	విక్రమరాజ్యము	0	8
తెనాలి రామకృష్ణ	0	12	ఆంధ్రుల కథలు	0	12
బమ్మెర పోతరాజు	0	12	ఆంధ్రదేశపు కథలు	0	10
క్రీకృష్ణదేవరాయలు	0	12	కోటమర్రి కథలు	1	8
నారదుని కథలు	1	0	పెద్దాపుర సంస్థాన చరిత్ర	1	0
సమాసశిల్పచేద ఆశ్చర్య			పద్మనాభుని యుద్ధము	0	12
చింతామణి	8	8	ప్రాచీనాంధ్ర నాకాజీవనము	1	8
నలమహారాజుకథ వచనం	0	12	ప్రాచీనాంధ్ర విద్యాపీఠము	1	0
పంచపాండవుల ఆజ్ఞాతవాసం			క్రీకృష్ణుడు	0	4
పెద్దది బైదు	1	8	మోడరన్ విద్యాప్రహసనము	0	2
క్రీరామవనవాసము	1	0	పురూరవచక్రవర్తి కథలు	0	12
పరమానందశిష్యుల కథలు	0	6	మహాభక్త విజయం అను 80 భక్తుల		
భోజకాళిదాసు కథలు	0	12	కథలు	1	0
భట్టివిక్రమార్కుని కథలు			అరేబియన్ నైట్సు కథలు		
బైదు పెద్దది	8	8	కంప్లీటు స్టోరీస్	1	8
డిటా 200 పేజీలుగలది	1	0	కుకన పత్తి కథలు	0	12
డిటా 100 పేజీలుగలది	0	12	కాశీరామేశ్వర మజలీకథలు	1	0
శ్రీలక్ష్మణకథలు 1, 2, 3 భా॥	1	0	గురేబకావలి కథలు	1	0
రైతుముగచట్టము	0	2	పట్టుక్రవర్తుల ఇంద్రజాలపు		
పాండవవనవాసము	1	0	కథలు	0	12
కాశీశ్రీరామహాత్యము	0	12	భేతాళపంచవింశతి కథలు	0	12
మహాపతివ్రతల కథలు	0	12	అల్లూరి సీతారామరాజు చరిత్ర	0	6
మదనకామరాజు కథలు	1	0	చన్నెందురాజుల కథలు	1	0
హరిశ్చంద్ర వచనం	0	12	పదహారురాజుల కథలు	1	0
మైరావణ చరిత్ర 200 పేజీలు	1	0	పోతులూరి వీరబ్రహ్మంగారి		
ప్రహృద్ధపాండవం	0	8	జీవితం	1	8
అభయరాజ్యము	0	8	రెడ్డిరాజులు	0	8

(శ్రీ) సత్యనారాయణ బుక్ డిపో, రాజమండ్రి.

